

Utjecaj jedinica lokalne i regionalne samouprave na formiranje populacijske politike - primjer Varaždinske županije

Vitez, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:949251>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

MARKO VITEZ

**UTJECAJ JEDINICA LOKALNE I REGIONALNE
SAMOUPRAVE NA FORMIRANJE POPULACIJSKE
POLITIKE – PRIMJER VARAŽDINSKE ŽUPANIJE**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra edukacije geografije i povijesti

Zagreb

2017.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Geografija i povijest*; smjer: *nastavnički* pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Dubravke Spevec.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

**Utjecaj jedinica lokalne i regionalne samouprave na formiranje populacijske politike
– primjer Varaždinske županije**

Marko Vitez, JMBAG: 0119019673

ISVU 42 Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij *Geografija i povijest;*
smjer: nastavnički

60730 Diplomski seminar II s obranom rada

Sažetak: Predmet istraživanja rada je utjecaj jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije na formiranje populacijske politike. Analizom statističkih podataka prikazana su osnovna demografska obilježja županije. Opisana je problematika demografske politike u Hrvatskoj od osamostaljenja do danas i identificirane su ovlasti koje imaju općine, upravni gradovi i županije za provedbu mjera populacijske politike. Intenzitet i efikasnost postojećih demografskih mjera lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije analizirane su uz pomoć proračunskih dokumenata i službenih odgovora dobivenih putem zahtjeva za pristupom informacijama. Poseban osvrt napravljen je na strategije razvoja lokalne samouprave i njihova odnosa prema demografiji u budućnosti. Zaključno su predložene mjere demografskog oporavka Varaždinske županije koje mogu provesti upravni gradovi i općine. Rezultati istraživanja pokazuju kako su mjere koje provodi lokalna uprava nesustavne, neučinkovite (izostaje porast nataliteta), bez definiranih ciljeva i vremenskih rokova te da populacijsku politiku mora provoditi država.

76 stranica, 21 grafički prilog, 25 tablica, 82 bibliografske reference; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: populacijska politika, Varaždinska županija, lokalna samouprava, regionalna samouprava, demografske mjere, stanovništvo, demografija

Voditelj: doc. dr. sc. Dubravka Spevec

Povjerenstvo: doc. dr. sc. Dubravka Spevec
doc. dr. sc. Ivan Zupanc
doc. dr. sc. Ružica Vuk

Tema prihvaćena: 6. 12. 2016.

Rad prihvaćen: 27. 6. 2017.

Datum i vrijeme obrane: 12. 7. 2017. u 9:30 sati

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

The influence of the local and regional self-government units on the development of population policy – case study Varaždin County

Marko Vitez, JMBAG: 0119019673

ISVU 42 Undergraduate and Graduate University Study in *Geography and History*;
course: Education

60730 Master thesis in geography with thesis defense

Abstract: The thesis topic and subject of research is influence of the local and regional self-government units in Varaždin County on the development of population policy. The analysis of statistical data shows the basic demographic characteristics of the County. Demographic policy issues in Croatia are described since independence, and the authority of municipalities, towns and counties for implementation of population policy measures has been identified. The intensity and efficiency of existing demographic measures of local and regional self-government units of Varaždin County were analyzed using budget documents and official responses received through requests for access to information. A special review was made on local self-government development strategies and their attitude towards demography in the future. In conclusion are proposed measures of demographic recovery of Varaždin County, which can be implemented by towns and municipalities. The research results show that the measures implemented by the local self-government units are unsystematic, ineffective (absence of birth rate growth), without defined goals and timelines and that the population policy must be implemented by the state.

76 pages, 21 figures, 25 tables, 82 references; original in Croatian

Keywords: population policy, Varaždin County, local self-government, regional self-government, demographic measures, population, demography

Supervisor: Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Dubravka Spevec, PhD, Assistant Professor
Ivan Zupanc, PhD, Assistant Professor
Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Thesis submitted: December 6th 2016

Thesis accepted: June 27th 2017

Thesis defense: July 12th 2017, 9:30 a.m.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

ZAHVALE

Najprije se želim od srca zahvaliti svojoj mentorici doc. dr. sc. Dubravki Spevec na stručnoj pomoći i brojnim savjetima prilikom pisanja ovog rada, počevši od prihvaćanja mentorstva i definiranja teme pa sve do završne inačice rada i njegove obrane. Uz to, veliko hvala doc. dr. sc. Ružici Vuk na svim savjetima za izradu plana i programa projektne nastave. Zahvaljujem se svim djelatnicima u javnoj upravi koji su mi odgovaranjem na moje upite izlazili u susret. Njihove informacije uvelike su mi pomogle pri samom istraživanju i bez njih većeg dijela ovog diplomskog rada ne bi bilo. Također, hvala voditeljici Središnje geografske knjižnice PMF-a Ljiljani Bajs što mi je ustupila određene statističke podatke i stručnu literaturu u vezi demografske problematike. Dragim kolegama, a napose prijateljima Matiji Kušteku, Mislavu Zrinjskom i Željku Matovini hvala na pripomoći oko izrade tematskih koropletnih karata, lektoriranju i svim konstruktivnim komentarima i prijedlozima koje su mi dali u brojnim razgovorima prilikom čitanja probne verzije rada. Zahvaljujem se i svim svojim ostalim kolegicama i kolegama s kojima sam ugodno proveo pet godina studija. Na kraju se želim zahvaliti svojim roditeljima koji su mi financijski omogućili studiranje, bodrili i podržavali me u trenucima kada mi je bilo teško, a ponekad i, gotovo bezrazložno i panično, brinuli oko mojih fakultetskih obaveza i ispita. Njima posvećujem ovaj diplomski rad.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Ciljevi, zadaci i hipoteze istraživanja	2
1.2. Prostorni i vremenski okvir istraživanja	2
1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja i literatura	4
1.4. Metodologija rada	5
2. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE	7
2.1. Broj i razmještaj stanovništva.....	7
2.1.1. Gustoća naseljenosti.....	9
2.2. Kretanje stanovništva.....	11
2.2.1. Ukupno (opće) kretanje stanovništva.....	11
2.2.2. Prirodno kretanje stanovništva	15
2.2.3. Prostorna pokretljivost stanovništva	20
2.3. Sastav stanovništva	26
2.3.1. Sastav stanovništva prema dobi i spolu	26
2.3.2. Društveno-gospodarski sastav.....	30
2.4. Demografski resursi i potencijali Varaždinske županije	37
3. LOKALNA SAMOUPRAVA I POPULACIJSKA POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE.....	40
3.1. Populacijska politika u Republici Hrvatskoj	40
3.2. Ovlasti i funkcije lokalne samouprave.....	41
3.3. Lokalna samouprava i populacijska politika	42
4. POPULACIJSKA POLITIKA JEDINICA LOKALNE I REGIONALNE SAMOUPRAVE VARAŽDINSKE ŽUPANIJE.....	45
4.1. Indeksi razvijenosti jedinica lokalne samouprave Varaždinske županije.....	45
4.2. Proračunska sredstva jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije	46
4.3. Demografske mjere jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije	48
4.3.1. Naknade za novorođenčad	48
4.3.2. Predškolski odgoj i obrazovanje	51
4.3.3. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje.....	54
4.3.4. Visokoškolsko obrazovanje	56
4.3.5. Ukupna izdvajanja za mjere populacijske politike	59
4.4. Strategije razvoja i populacijska politika.....	61

4.5. Mjere demografskog oporavka Varaždinske županije.....	62
5. RASPRAVA	66
6. ZAKLJUČAK	69
POPIS LITERATURE I IZVORA	71
PRILOZI	VII
I. POPIS SLIKA	
II. POPIS TABLICA	
III. ZAHTJEV ZA PRISTUP INFORMACIJAMA	
IV. PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE	

1. UVOD

U posljednjih šezdesetak godina na prostoru Republike Hrvatske došlo je do značajnih političkih, ekonomskih, ali i društvenih promjena koje su utjecale na razvoj cjelokupnog prostora. Dugotrajni negativni demografski trendovi kao što su: duboka starost ukupne populacije, izgubljena demografska prošlost, nizak fertilitet, dugotrajni prirodni pad stanovništva i povijesna zbivanja (u prvom pogledu ratovi) doveli su do starenja, ali i početka izumiranja stanovništva Hrvatske. Prirodno kretanje je negativno, međupopisne promjene su još negativnije, a migracijska se bilanca godinama sve više povećava u korist emigracije. S obzirom da je stanovništvo osnova za razvoj svake države, u ovakvim je okolnostima provođenje sustavne populacijske politike nužno potrebno. Dobro razrađen sustav mjera populacijske politike koji će se aktivno provoditi može u budućnosti donijeti pozitivne demografske, a samim time i socijalne i ekonomske pokazatelje. Hrvatska je od osamostaljenja do danas u relativno kratkom vremenu usvojila tri različita strateška dokumenta populacijske politike koji se, što zbog nedostatka financijskih sredstava, što zbog određene političke nebrige, ne provode i nisu donijeli pozitivne demografske trendove. Tako tema demografske obnove ne predstavlja strateški interes na državnoj razini i najčešće se o njoj govori ovisno o političkoj klimi ili stavovima koji prevladavaju u društvu.

Poznato je kako jedinice lokalne i regionalne (područne) samouprave (dakle općine, upravni gradovi i županije) u Hrvatskoj imaju određene ovlasti u javnim poslovima kao što su: komunalna, prometna i stambena infrastruktura, gospodarstvo, školstvo, zdravstvo, socijalna skrb i druge. Tim se ovlastima jedinicama lokalne i regionalne samouprave želi, koliko je god moguće, decentralizirati poslove države kako bi bile dostupnije svakom građaninu na nižoj lokalnoj razini. S obzirom da se na državnoj razini uopće ne provode mjere populacijske politike postavlja se pitanje mogu li ih provoditi jedinice lokalne i regionalne samouprave u okviru svojih ovlasti i financijskih mogućnosti. Iz prakse je vidljivo da većina općina i upravnih gradova nesustavno provodi mjere neovisno od države kao što su: isplate naknada za novorođenčad, sufinanciranje dječjih vrtića i školske kuhinje, kupnja udžbenika, sufinanciranje prijevoza srednjoškolaca, stipendiranja učenika i studenata te drugih. Brojnost, intenzitet i efikasnost mjera također su različiti.

Kako Varaždinska županija u posljednjih dvadesetak godina prati državne negativne trendove, u središtu će ovog rada biti populacijska politika navedenog prostora, ali iz perspektive djelokruga jedinica lokalne i regionalne samouprave.

1.1. Ciljevi, zadaci i hipoteze istraživanja

Osnovni je cilj istraživanja prikazati na koji način jedinice lokalne i regionalne samouprave (općine, upravni gradovi i županija) na prostoru Varaždinske županije utječu na formiranje populacijske politike. Opisat će se problematika demografske politike u Hrvatskoj od osamostaljenja do danas. Identificirat će se ovlasti koje je zakonima i strateškim dokumentima država dala jedinicama lokalne i regionalne samouprave za provedbu mjera populacijske politike. Prikazat će se osnovna demografska obilježja županije s posebnim osvrtom na podatke vitalne statistike i indeksa demografskih resursa. Analizirat će se postojeće mjere upravnih gradova i općina županije s naglaskom na njihov intenzitet i efikasnost. Uz to, analizirat će se najnovije strategije razvoja lokalne samouprave kako bi se uvidjelo na kojoj je strateškoj razini demografija u tim dokumentima. Zaključno će se predložiti konkretne mjere demografskog oporavka Varaždinske županije.

Na osnovi prethodnog poznavanja objekta, istraživana problema i primijenjene metodologije u radu moguće je postaviti nekoliko radnih hipoteza koje će se kroz rad potvrditi ili opovrgnuti. Hipoteze su:

H1 – Jedinice lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije imaju neravnomjernu preraspodjelu sredstava za mjere populacijske politike.

H2 – Jedinice lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije koje imaju niži indeks demografskih resursa i niži indeks razvijenosti imaju manja izvršenja proračunskih sredstava i manje ulažu u mjere populacijske politike od onih s većim indeksom demografskih resursa i većim indeksom razvijenosti.

H3 – Donijete strategije razvoja jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije malo ili uopće ne ističu problem demografije.

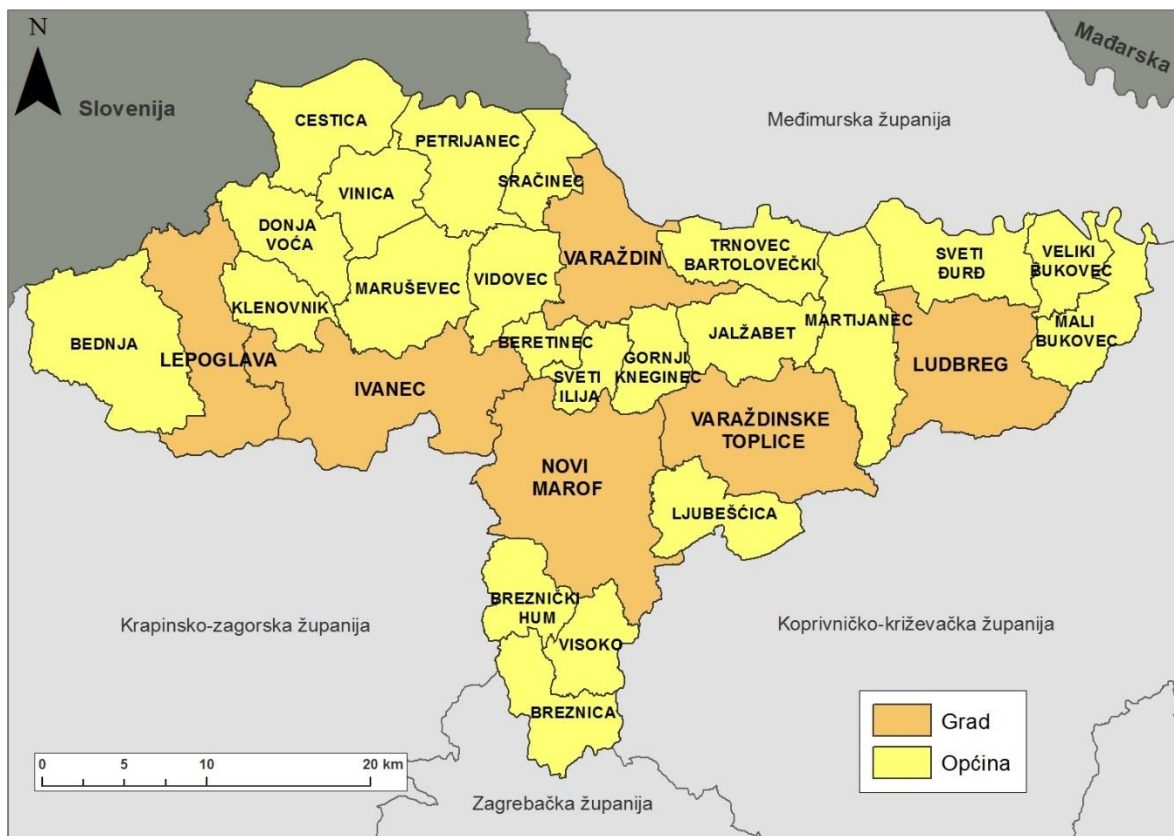
H4 – Strategija *Nacionalne populacijske politike* usvojena 2006. godine nije donijela željene rezultate povećanja nataliteta na području Varaždinske županije.

H5 – Jedinice lokalne i regionalne samouprave samostalno ne mogu biti nositelji populacijske politike.

1.2. Prostorni i vremenski okvir istraživanja

Istraživani prostor ovog rada je Varaždinska županija koja administrativnom podjelom obuhvaća šest upravnih gradova (Ivanec, Lepoglava, Ludbreg, Novi Marof, Varaždin i Varaždinske Toplice) te dvadeset i dvije općine (Bednja, Beretinec, Breznica, Breznički Hum, Cestica, Donja Voća, Gornji Kneginec, Jalžabet, Klenovnik, Ljubešćica, Mali

Bukovec, Martijanec, Maruševac, Petrijanec, Sračinec, Sveti Đurđ, Sveti Ilija, Trnovec Bartolovečki, Veliki Bukovec, Vidovec, Vinica i Visoko) prema Popisu stanovništva, kućanstva i stanova iz 2011. godine (sl. 1).¹

Sl. 1. Administrativno-teritorijalna podjela Varaždinske županije na upravne gradove i općine 2013. godine

Vremenski okvir istraživanja je posljednjih desetak godina, to jest od 2007. godine do danas s obzirom da je te godine stupila na snagu *Nacionalna populacijska politika*, temeljni strateški dokument na državnoj razini koji je, uz prethodna dva dokumenta demografske politike, *de iure* još uvijek na snazi. Efikasnost predloženih mjera i eventualni (pozitivni) demografski pomaci mogu se sagledavati tek od stupanja dokumenta na snagu. Ujedno, pri analizi su korišteni podaci Popisa stanovništva iz 2001. i iz 2011. godine kao i podaci vitalne statistike do 2015. godine. Imajući na umu kako Hrvatska nema registar stanovništva kojim bi se točno odredio broj stanovnika na nekom području i kako se nalazimo na pola

¹ Tematske karte napravljene su prema sadašnjem stanju, a ne prema stanju iz Popisa stanovništva 2011. godine. Naime, naselje Poljanec koje je do 2013. godine bilo u sastavu općine Martijanec pripojeno je Gradu Ludbregu. U daljnjem radu svi izračuni će se i dalje temeljiti na podacima Popisa stanovništva 2011. godine uključujući to naselje u općinu Martijanec.

vremenskog razdoblja do sljedećeg Popisa stanovništva 2021. godine, vitalna je statistika jedini statistički i demografski relevantan dokument.

1.3. Pregled dosadašnjih istraživanja i literatura

Treba naglasiti kako se u demografskim istraživanjima u Hrvatskoj do sada nitko nije bavio analiziranjem mjera lokalnih struktura vlasti i njihove efikasnosti u pogledu demografskog razvoja. Kako ne postoje radovi takve tematike na županijskoj razini, tako ne postoje niti radovi vezani uz Varaždinsku županiju. Ipak, pojedine jedinice regionalne samouprave imaju usvojene demografske studije koje osim prikaza trenutnih demografskih pokazatelja imaju i analize sustava mjera koje provode upravni gradovi i općine. Jedini je problem što je takvih studija malo i javnosti su relativno nedostupne, iako postoje iznimke poput studije *Demografskog razvoja Dubrovačko-neretvanske županije* nastale prošle godine. Ovome treba nadodati djelomične pokušaje web portala *gradonacelnik.hr* koji objavljuje analize o hrvatskim gradovima s najvišim izdvajanjima za novorođenčad, predškolski odgoj (dječje vrtiće), osnovno školstvo, stipendije i slično, no izostaje sustavnija i znanstveno utemeljena analiza efikasnosti tih davanja.

Za osnovna demografska znanja najviše će koristiti kapitalna djela A. Wertheimer-Baletić (1999): *Stanovništvo i razvoj* i I. Nejašmića (2005): *Demografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Populacijska politika glavni je fokus istraživanja uglavnom teorijskih radova A. Wertheimer-Baletić (2000, 2004, 2005a, 2005b) koja uspoređuje populacijske politike nekih europskih zemalja s Hrvatskom, M. A. Friganovića i S. Šterca (1993) te N. Stropnik (1995) koji smatraju kako je potrebno provesti eksplicitnu pronatalitetnu populacijsku politiku. M. Križić (2005) i D. Živić (2007) analiziraju do tada postojeće usvojene populacijske politike u Hrvatskoj. U radovima V. Puljiza i S. Zrinščak (1999, 2002) objašnjavaju se razlike između populacijske i obiteljske politike te mjere na primjeru Hrvatske. Raznim mjerama revitalizacije Hrvatske bave se radovi I. Čipina i sur. (2014), M. A. Friganovića i S. Šterca (1993), I. Nejašmića (1991), I. Nejašmića i A. Toskića (2000, 2016), S. Šterca (1992), S. Šterca i M. Komušanac (2012). Dijelom se navedene mjere odnose na revitalizaciju ruralnog dijela Hrvatske.

O suvremenim demografskim procesima Varaždinske županije pisala je D. Spevec (2011) u knjizi *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*. Također treba istaknuti i radove D. i P. Feletara (2009) o promjenama u prostornoj slici naseljenosti županije od prvog Popisa stanovništva, D.

Spevec (2011) o procesu starenja stanovništva županije od 1961. do 2001. godine, kao i knjigu R. Vuk (2009): *Ludbreška Podravina: gospodarski razvoj kao faktor transformacije* koja u jednom dijelu opisuje demografska kretanja ludbreškog dijela županije.

Kako bi razumjeli karakteristike lokalne i regionalne samouprave korišten je priručnik A. Baje i D. Jurline Alibegović (2008): *Javne financije lokalnih jedinica vlasti*, dok radovi I. Koprića (2005, 2010) i J. Jambrača (2013, 2015) jasno detektiraju njihove probleme i međusobnu konkurentnost.

1.4. Metodologija rada

U radu će se, osim teorijske analize relevantne stručne i znanstvene literature analizirati prikupljeni podaci iz različitih statističkih publikacija i izvora. Primarno će se koristiti službene publikacije Državnog zavoda za statistiku (Popisi stanovništva, vitalne statistike, različita statistička izvješća). Od sekundarnih publikacija koristit će se izvješća Vlade RH (o provedenim mjerama populacijske politike), strategije razvoja jedinica lokalne i regionalne samouprave, proračunski dokumenti objavljeni u *Službenom vjesniku Varaždinske županije* (nadalje: SVVŽ), *Službenom vjesniku Grada Varaždina* (nadalje: SVGV) i *Službenom vjesniku Općine Gornji Kneginec* (nadalje: SVOGK) te *Nacionalna populacijska politika*.²

Važan dio istraživanja bilo je prikupljanje podataka o naknadama za novorođenčad, stipendijama, sufinanciranju dječjeg vrtića, školske kuhinje i školskih udžbenika koje su putem obrasca na temelju Zakona o pravu na pristup informacijama elektroničkom poštom poslani svim općinama, upravnim gradovima i županiji. Primjerak zahtjeva (obrasca) nalazi se u prilogu i poslan je u dva navrata. Odgovori su pristigli od 15. 11. 2015. do 25. 1. 2016. za informacije od 2007. do 2014. godine, a odgovori s informacijama za 2015. i 2016. godinu pristigli su od 10. 1. 2017. do 27. 2. 2017. U istraživanju su sudjelovale sve administrativne jedinice osim općina Donja Voća i Petrijanec koje usprkos nekoliko službenih dopisa nisu dostavile svoj odgovor. Zbog ponekih nesustavnih odgovora upravnih gradova i općina, pojedine su informacije pronađene i nadopunjene iz lokalnih tjednika *7 Plus Regionalni tjednik* (nadalje: RT) i *Varaždinske vijesti* (nadalje: VV).

² Svi upravni gradovi i općine, osim Grada Varaždina i općine Gornji Kneginec od 2011. godine, svoje službene odluke objavljuju u *Službenom vjesniku Varaždinske županije*.

Svi prikupljeni podaci su obrađeni tablično i grafički u programu *Microsoft Excel 2016*. Kartografski prikazi napravljeni su u programu *ArcGIS 10.1*. Osim toga, u radu će se koristiti metode analize i sinteze, deskripcije, komparacije i generalizacije.

2. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

2.1. Broj i razmještaj stanovništva

Na broj i razmještaj stanovništva utječe nekoliko bitnih čimbenika: geografski (klima, reljef, zemljište i resursi), gospodarsko-društveni (stupanj gospodarske razvijenosti, gospodarska i profesionalna struktura stanovništva, društvena organizacija, običaji i ponašanje stanovništva), politički (način kojim se upravlja i odgovornost organizacije), čisti demografski (stope rodnosti i smrtnosti različitih područja, migracije) i drugi. Uz to naslijeđena naseljska struktura, način postanka gradova, stupanj iskorištavanja prirodnih i ljudskih resursa kao i postojanje državnih granica također utječu na razmještaj stanovništva. Stoga je djelovanje spomenutih čimbenika na razmještaj stanovništva vrlo složeno (Nejašmić i Toskić, 2000; Nejašmić, 2005). Razmještaj stanovništva može se sagledati kao izravna posljedica prirodnih mogućnosti (i nemogućnosti) za naseljavanje i određenih društveno-gospodarskih procesa te promjena koje su poticajno ili ograničavajuće djelovali na razvoj, dinamiku i prostorna obilježja naseljenosti (Akrap i Živić, 2001).

Prema Popisu stanovništva 2011. godine u Varaždinskoj županiji živio je 175 951 stanovnik u 302 naselja što čini oko 4 % stanovništva Republike Hrvatske. U odnosu na prethodni Popis broj stanovnika smanjen je za 8818. Prema administrativnoj podjeli, najviše stanovnika živi na području Grada Varaždina (46 946 stanovnika ili 26,7 % županije), Grada Ivanca (13 758 ili 7,8 %) i Grada Novog Marofa (13 246 ili 7,5 %), dok su brojem stanovnika najmanje općine Breznički Hum (1356 stanovnika), Veliki Bukovec (1438) i Visoko (1518).

Urbani sistem županije je, unatoč stalnom preseljavanju seoskog stanovništva prema gradovima (posebice Varaždinu), slabo razvijen s velikim udjelom malih naselja. Od 302 naselja u njih 189 (62,6 %) živi 400 ili manje stanovnika, dok je najviše naselja s 200 ili manje stanovnika (99) s udjelom od 32,8 % (tab. 1). Ukupan broj stanovnika naselja s 400 ili manje stanovnika iznosi 36 194 što sačinjava 20,6 % ukupne populacije županije. Prosječna veličina naselja iznosi 583 stanovnika. Kada se podaci iz 2011. godine usporede s podacima iz 1991. i 2001. godine vidljiv je porast broja naselja s najmanje stanovnika. Ovakav trend objašnjava se pojačanim intenzitetom depopulacije i starenjem stanovništva županije (Spevec, 2011). Samo četiri naselja imaju više od 4000 stanovnika, a to su: Varaždin (38 839 stanovnika), Ivanec (5234), Trnovec (4185) i Lepoglava (4174), dok su dva naselja u razredu od 2000 do 4000 stanovnika: Sračinec (3897) i Ludbreg (3603). Sva su navedena naselja, osim Varaždina i Ivanca, zabilježila porast broja stanovnika u odnosu na 1991. i 2001. godinu.

Tab. 1. Broj i veličina naselja Varaždinske županije prema broju stanovnika od 1991. do 2011. godine³

VELIČINA NASELJA (broj stanovnika)	1991.		2001.		2011.	
	broj naselja	%	broj naselja	%	broj naselja	%
0-200	82	27,4	90	29,9	99	32,8
201-400	92	30,8	90	29,9	90	29,8
401-600	54	18,1	54	17,9	48	15,9
601-800	22	7,4	19	6,3	23	7,6
801-1 000	18	6,0	21	7,0	17	5,6
1 001-2 000	24	8,0	21	7,0	19	6,3
2 001-4 000	5	1,7	2	0,7	2	0,7
4 001 i više	2	0,7	4	1,3	4	1,3
Ukupno	299	100,0	301	100,0	302	100,0

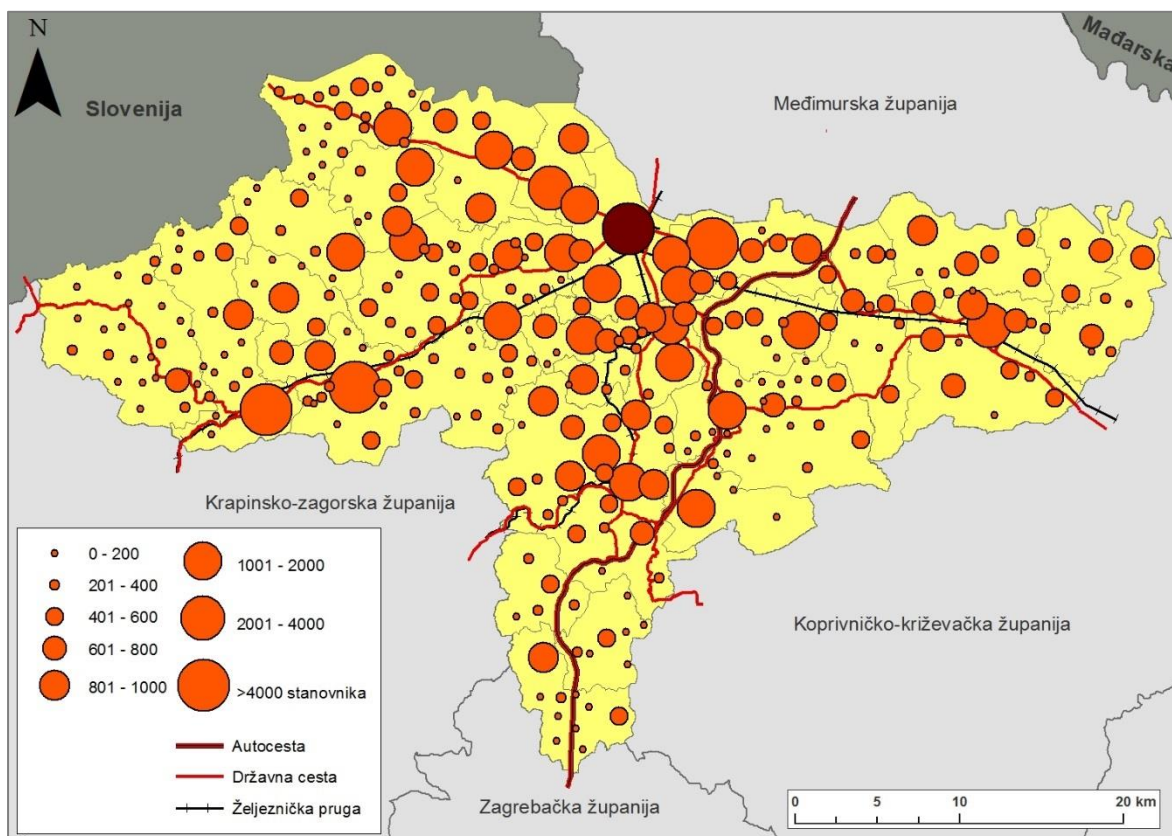
Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD-ROM, DZS RH, Zagreb, 2005.; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (5. 4. 2017.)

Analiziraju li se podaci o administrativnim jedinicama koje sadrže najviše naselja s 200 ili manje stanovnika vidljivo je kako se ističu općine Visoko (5 naselja od ukupno 7), Breznica (7 od 10) i Bednja (17 od 25). Sve navedene općine imale su 2011. godine veći broj naselja s manje od 200 stanovnika u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine što znači da se proces depopulacije i dalje nastavio. Riječ je o rubnim općinama županije koje su prometno (cestovno i željeznički) udaljenije od najvažnijih prometnih pravaca županije (sl. 2). Nastavak je to negativnih procesa populacijskog pražnjenja ruralnog prostora započetih još šezdesetih godina prošlog stoljeća prema kojemu se, nedostatkom radnih mjesta u naseljima prebivališta, stanovništvo preseljavalo u veće centre rada (Ivanec, Ludbreg, Novi Marof i Varaždin) što je automatski dovelo do smanjenja prirodnog priraštaja i smanjenja broja stanovnika (Vresk, 1983, 1988). Primjer ovih općina ide u prilog Nejašmićevoj tvrdnji da dužina cestovne mreže utječe na intenzitet demografskog pražnjenja seoskih područja u Hrvatskoj (Nejašmić, 1993).

S druge strane, najveća koncentracija naselja s većim brojem stanovnika nalazi se u blizini Varaždina koji u prostornom, funkcionalnom i prometnom smislu ima središnji položaj u županiji. Širenju gravitacijske zone grada pridonijela je jaka funkcija rada koja zatim posredno jača migraciju radne snage (Vresk, 1983). Varaždin je tako danas regionalni centar koji okuplja sva subregionalna, lokalna i zavisna naselja cijele županije pa čak i preuzima dijelove centralnih funkcija susjedne Krapinsko-zagorske i Koprivničko-

³ U odnosu na Popis stanovništva iz 1991. godine, Popis stanovništva 2011. godine evidentira tri nova naselja: Donje Vratno-dio (u općini Petrijanec), Ledinec Gornji (u općini Beretince) i Sveti Josip (u općini Bednja).

križevačke županije. Stoga se u sljedećim desetljećima može očekivati daljnje jačanje njegovih centralnih funkcija i gravitacijske zone, ali i stabilizaciju centralnih funkcija općinskih središta na lokalnoj razini (Feletar, D. i Feletar, P., 2009).

Sl. 2. Veličina naselja Varaždinske županije 2011. godine

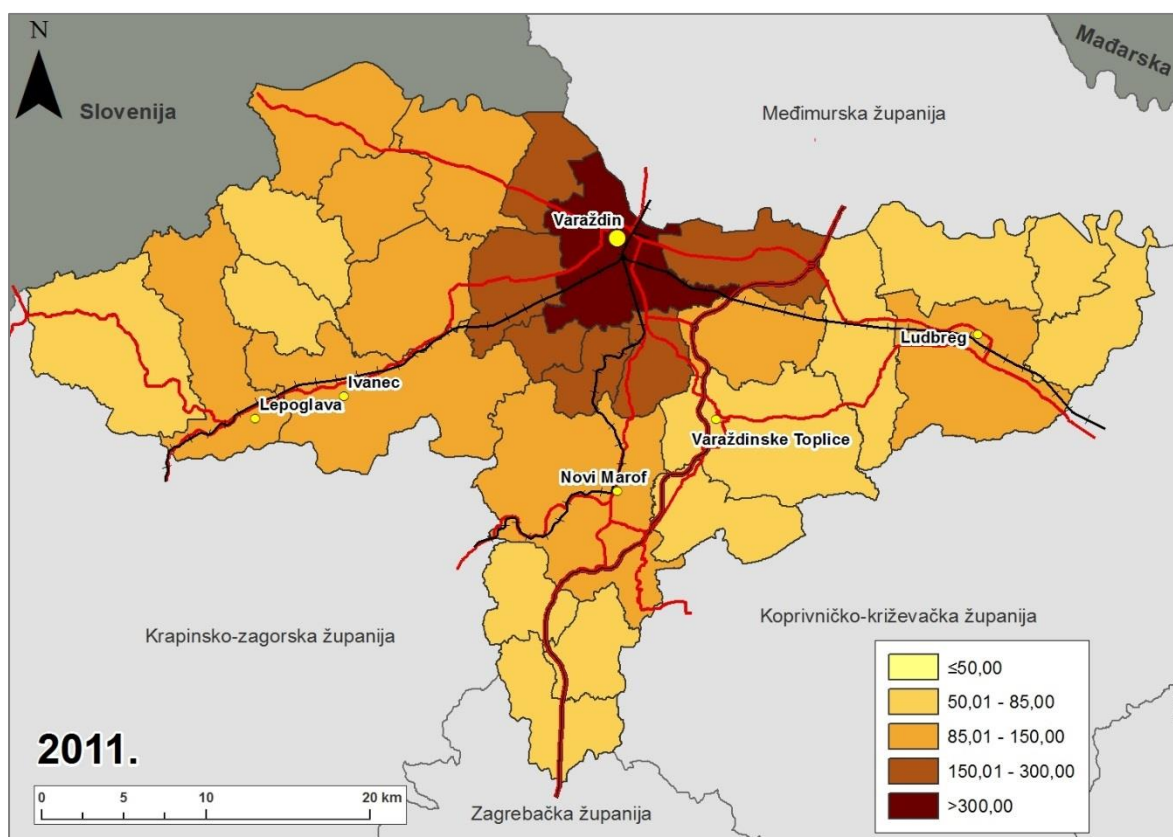
Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (5. 4. 2017.)

2.1.1. Gustoća naseljenosti

Jedan od temeljnih demogeografskih pokazatelja je i gustoća naseljenosti koja se izražava relativnom vrijednošću: brojem stanovnika koji žive na nekom području (broj stanovnika/površina). Ona omogućuje usporedbu između različitih prostornih jedinica (Nejašmić, 2005).

Varaždinska županija ima gustoću naseljenosti od 139,5 stan./km² što je iznad državnog prosjeka (75,7 stan./km²) i uz Grad Zagreb i Međimursku županiju treća najgušće naseljena županija Hrvatske. Visoka gustoća naseljenosti županije rezultat je dobrih prirodno-geografskih obilježja, prometno-geografskog položaja i nadasve iznimno povoljnog historijsko-geografskog položaja (Vresk, 1983; Spevec, 2011). Prekretnice u prereznojmaštaju, a samim time i gustoći naseljenosti županije bile su u razvoju prometne

(posebice željezničke) mreže od sredine druge polovice 19. stoljeća i intenzivnijem razvoju industrije nakon Drugog svjetskog rata. Do tada je prostor županije bio iznimno emigracijsko područje s obilježjima agrarne prenapučenosti i odljeva viškova radne snage. Upravo je nauštrb slabije razvijenih dijelova županije Varaždin, kao glavno gospodarsko središte i najvažniji centar rada, povećavao broj stanovnika i gustoću naseljenosti. Godine 1961. imao je gustoću naseljenosti od čak 525,5 stan./km² (Spevec, 2011).⁴ Kako je smanjen broj stanovnika u odnosu na 2001. godinu, tako je i smanjena gustoća naseljenosti županije (78,4 stan./km² 2001.).

Sl. 3. Gustoća naseljenosti (stan./km²) upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.)

Usporede li se podaci gustoće naseljenosti na razini administrativnih jedinica, osam upravnih gradova i općina ima veću gustoću naseljenosti od županije, dok ih ostalih 20 ima manju (sl. 3). Najgušću naseljenost imao je Grad Varaždin (787,9 stan./km²) te općine Gornji

⁴ Za usporedbu Slukan Altić navodi kako je sredinom pedesetih godina u Varaždinu radilo preko 6000 industrijskih radnika od kojih je oko 50 % na rad dolazilo iz agrarne okolice. Zbog eksplozivnog demografskog i gospodarskog rasta grad je doživio vrlo živu građevinsku djelatnost pa se njegov prostor proširivao površinama industrijske namjene, obrazovnim institucijama, bolničkim kompleksom i drugim (Slukan Altić, 2009).

Kneginec (240,7 stan./km²), Sračinec (205,8 stan./km²) i Sveti Ilija (205,3 stan./km²) što je rezultat gospodarski razvijenijih i prometno povezanih dijelova županije. Najmanju gustoću naseljenosti imaju općine smještene na rubovima županije: Breznički Hum (52 stan./km²), Bednja (52,1 stan./km²), Ljubešćica (52,2 stan./km²) i Mali Bukovec (59,3 stan./km²). One su ujedno i prometno najizoliranije općine županije. Prema izračunima u razdoblju od 1961. godine do danas navedene su općine izgubile u prosjeku 45 % gustoće naseljenosti. Stoga ne čudi da te dijelove županije karakteriziraju negativni demografski procesi (Spevec, 2011). U odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine samo su četiri općine ostvarile povećanje gustoće naseljenosti (Cestica, Gornji Kneginec, Sračinec i Trnovec Bartolovečki) dijelom ponajprije što se stanovništvo iselilo s prostora grada Varaždina u neposrednu okolicu.

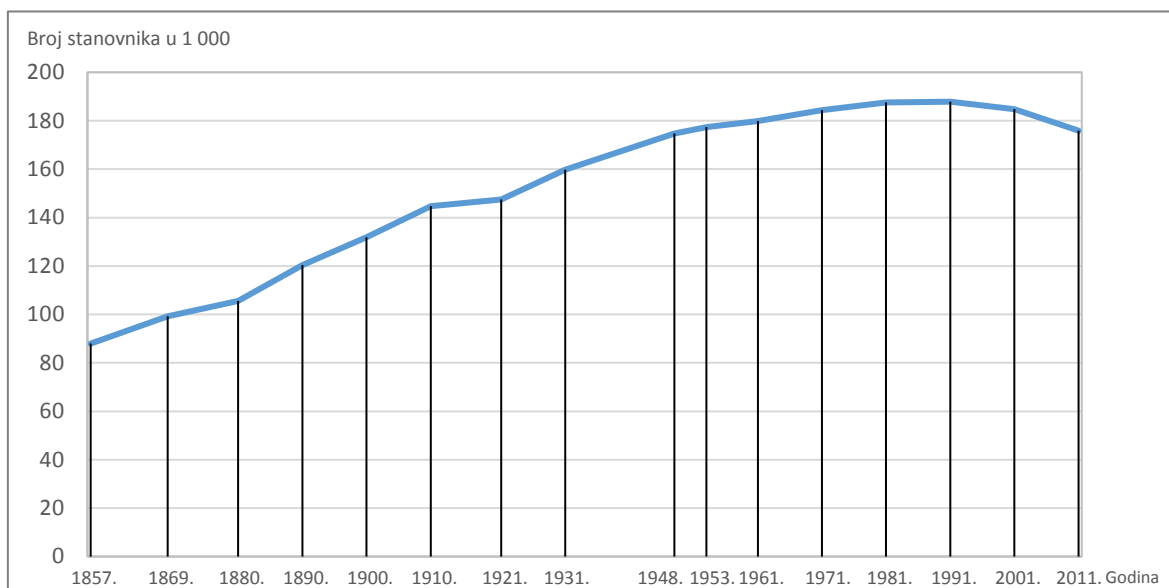
2.2. Kretanje stanovništva

2.2.1. Ukupno (opće) kretanje stanovništva

Ukupno (opće) kretanje stanovništva rezultat je prirodnog kretanja i jednog oblika prostorne pokretljivosti (konačne migracije), a odnosi se na promjene koje su nastale u broju stanovnika na nekom području i u određenom vremenu (Wertheimer-Baletić, 1999). Utvrđuje se Popisima stanovništva koji se obično provode svakih deset godina (Nejašmić, 2005). Razvoj stanovništva također je određen raznim čimbenicima kao što su ekonomski, politički, prirodni i ostali (Živić, 2003).

Varaždinska županija je od prvog modernog Popisa stanovništva 1857. godine pa sve do Popisa stanovništva 1991. godine imala konstantan (ukupan) porast broja stanovnika (sl. 4), iako su unutar županije postojale razlike u demografskom razvoju. Do 1948. godine županiju je obilježio izniman porast broja stanovnika, u prosjeku povećanje od 0,73 % godišnje (Spevec, 2011), ali je istovremeno vidljivo populacijsko pražnjenje selektivnog karaktera. Depopulacijom su zahvaćena ruralna područja administrativnih gradova i općina koja regionalno pripadaju Hrvatskom zagorju (Bednja, Breznica, Donja Voća, Ivanec, Lepoglava i Varaždinske Toplice) dok su, zahvaljujući preseljenju stanovništva u vodeće centre rada, gradovi Varaždin i Ludbreg zabilježili značajni porast broja stanovnika (Kurtek, 1965, 1974; Dugački, 1974). Agrarna prenaseljenost i zapošljavanje u sekundarnim djelatnostima gradova potaknula je deagrarizaciju, ruralni egzodus i socijalno prestrukturiranje agrarnog stanovništva. Ovi su procesi dodatno pojačani nakon Drugog

svjetskog rata. Ubrzana industrijalizacija gradova dovela je do praznjenja prometno izoliranih i agrarno prenapučenih naselja.⁵ Pri tome treba izdvojiti područja na rubnim dijelovima županije koja imaju evidentno smanjenje broja stanovnika: općinu Bednja, Donja Voća, Klenovnik i dijelove Grada Lepoglave na zapadu; općine Breznički Hum, Breznica i Visoko na jugu te dio ludbreške Podravine na istoku županije (općine Mali i Veliki Bukovec te Sveti Đurđ) koji je depopulacijski zbog slabijih prirodnih uvjeta za život ljudi, prometnog i geografskog položaja (Vuk, 2009).

Sl. 4. Kretanje ukupnog broja stanovnika Varaždinske županije od 1857. do 2011. godine
Izvor: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD-ROM, DZS RH, Zagreb, 2005.; *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.)

S obzirom da je 1991. godine u županiji živjelo najviše stanovnika od kada se vode suvremeni popisi stanovništva, do Popisa stanovništva 2011. godine županija je zabilježila pad od 6,3 % i prema tipu veličine promjene broja stanovnika pripada osrednjoj depopulaciji (R₂).⁶ No, podrobnije treba analizirati razdoblje od 2001. do 2011. godine (tab. 2). Samo su četiri općine zabilježile porast broja stanovnika i to: Sračinec, Cestica, Gornji Kneginec i Trnovec Bartolovečki. To se može objasniti blizinom glavnog centra rada u koji

⁵ Prema Nejašmićevu istraživanju, u razdoblju od 1953. do 1981. godine 225 naselja Varaždinske županije imalo je depopulacijska obilježja od kojih je najviše iz bivših općina Ivanec i Novi Marof koje pripadaju zagorskom dijelu županije (Nejašmić, 1991a).

⁶ Navedena tipologija veličine promjene broja stanovnika između dvaju popisa prepoznaje sljedeće tipove: Progresija (P): vrlo jaka progresija (P₁: 12,00 i više %), jaka progresija (P₂: 7,00 – 11,99 %), osrednja progresija (P₃: 3,00 – 6,99 %), slaba progresija (P₄: 1,00 – 2,99 %); Stagnacija (S: -0,99 do 0,99 %), Regresija (R): slaba depopulacija (R₁: -1,00 do -2,99 %), osrednja depopulacija (R₂: -3,00 do -6,99 %), jaka depopulacija (R₃: -7,00 do -11,99 %) i izumiranje (R₄: -12,00 i više %) (Nejašmić, 2005).

svakodnevno putuje većina stanovništva kao i činjenicom da okolica grada pruža jeftinije cijene građevinskog zemljišta (Jandrašić, 1983). U posljednje vrijeme ove općine gospodarski jačaju zahvaljujući izgradnji poduzetničkih i poslovnih zona. Na njihovu lokaciju utjecala je izgradnja autoceste A4 Zagreb – Goričan. S druge strane, najveći pad broja stanovnika bilježe Bednja, Donja Voća i Breznički Hum zbog već spomenutog lošeg prometno-geografskog položaja i loše gospodarske infrastrukture. Za njih je karakterističan tip izumiranja (R₄).

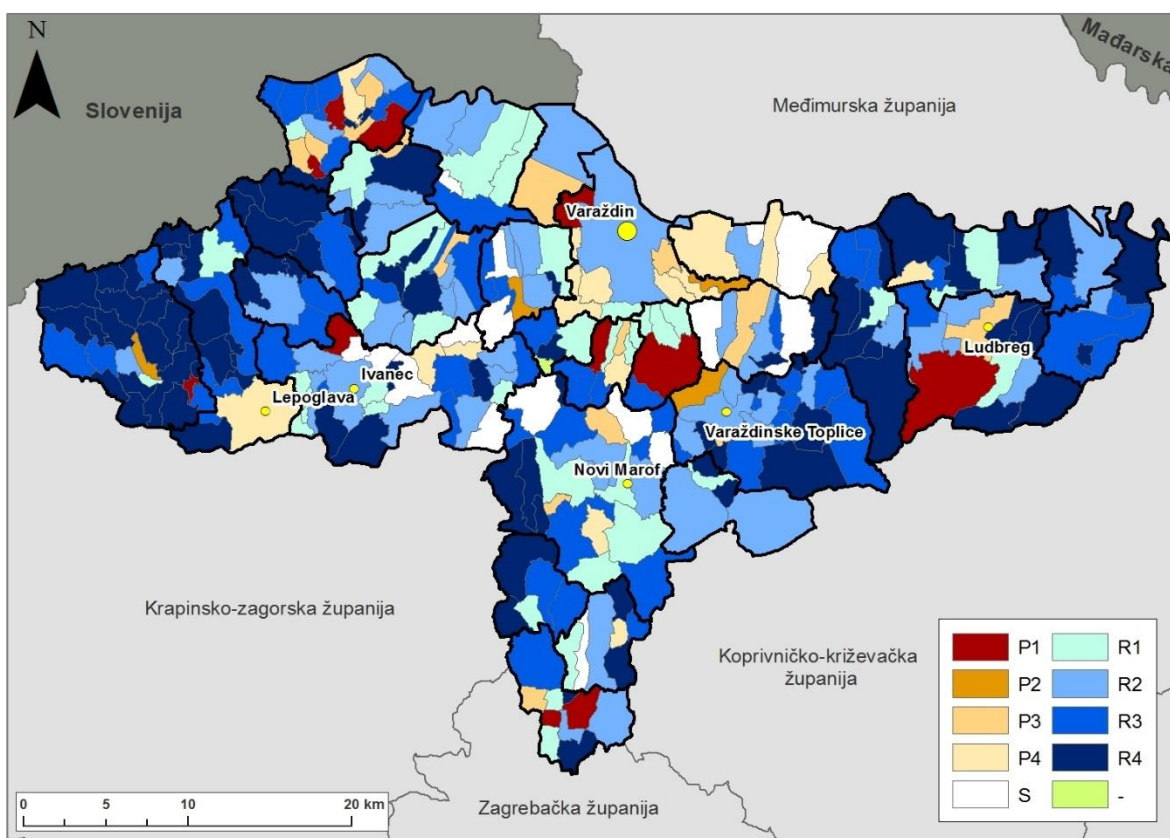
Tab. 2. Kretanje ukupnog broja stanovnika upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine, indeks promjene te tip veličine i stopa ukupne promjene broja stanovnika

Grad/općina	2001.	2011.	Razlika broja stanovnika (2011. – 2001.)	Indeks 2011./2001.	Stopa ukupne promjene broja stanovnika (%)	Tip
Bednja	4 765	3 992	-773	83,78	-16,22	R ₄
Beretinec	2 288	2 176	-112	95,10	-4,90	R ₂
Breznica	2 304	2 200	-104	95,49	-4,51	R ₂
Breznički Hum	1 575	1 356	-219	86,10	-13,90	R ₄
Cestica	5 678	5 806	128	102,25	2,25	P ₄
Donja Voća	2 844	2 443	-401	85,90	-14,10	R ₄
Gornji Kneginec	5 259	5 349	90	101,71	1,71	P ₄
Ivanec	14 434	13 758	-676	95,32	-4,68	R ₂
Jalžabet	3 732	3 615	-117	96,86	-3,14	R ₂
Klenovnik	2 278	2 022	-256	88,76	-11,24	R ₃
Lepoglava	8 718	8 283	-435	95,01	-4,99	R ₂
Ludbreg	8 668	8 478	-190	97,81	-2,19	R ₁
Ljubešćica	1 959	1 858	-101	94,84	-5,16	R ₂
Mali Bukovec	2 507	2 212	-295	88,23	-11,77	R ₃
Martijanec	4 327	3 843	-484	88,81	-11,19	R ₃
Maruševac	6 757	6 381	-376	94,44	-5,56	R ₂
Novi Marof	13 857	13 246	-611	95,59	-4,41	R ₂
Petrijanec	4 994	4 812	-182	96,36	-3,64	R ₂
Sračinec	4 714	4 842	128	102,72	2,72	P ₄
Sveti Đurd	4 174	3 804	-370	91,14	-8,86	R ₃
Sveti Ilija	3 532	3 511	-21	99,41	-0,59	S
Trnovec Bartolovečki	6 852	6 884	32	100,47	0,47	S
Varaždin	49 075	46 946	-2 129	95,66	-4,34	R ₂
Varaždinske Toplice	6 973	6 364	-609	91,27	-8,73	R ₃
Veliki Bukovec	1 578	1 438	-140	91,13	-8,87	R ₃
Vidovec	5 539	5 425	-114	97,94	-2,06	R ₁
Vinica	3 747	3 389	-358	90,45	-9,55	R ₃
Visoko	1 641	1 518	-123	92,50	-7,50	R ₃
ŽUPANIJA	184 769	175 951	-8 818	95,23	-4,77	R₂

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova

2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.)

Primijeni li se tipologija na naseljskoj razini, 239 naselja ima neki tip regresije (R₁-R₄) što sačinjava 79,4 % svih naselja županije, od čega njih čak 86 ima tip R₄ ili izumiranja (sl. 5). U postocima je to 28,6 % svih naselja županije! Stagnira 5,3 % naselja županije, dok neki oblik rasta ili tip progresije (P₁-P₄) ima samo 46 naselja ili 15,3 %. Tako su u posljednjem međupopisnom razdoblju najveći demografski pad zabilježila naselja Goranec (općina Klenovnik, -47,5 %), Ruljevina (Grad Varaždinske Toplice, -46,9 %) i Pihovec (općina Jalžabet, -41,7 %), dok su najveći demografski rast ostvarili Babinec (općina Cestica, 34,4 %), Hrašćica (prigradsko naselje Varaždina, 33,0 %) i Horvatsko (Grad Ivanec, 21,0 %).⁷

Sl. 5. Tipovi veličine promjene broja stanovnika (P₁-R₄) naselja Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.)

⁷ Najveći demografski pad ostvarilo je naselje Ledinec u općini Beretince od -57,3 %, ali se taj podatak zanemaruje jer je to naselje statistički „izgubilo“ dio stanovnika zbog formiranja novog naselja Ledinec Gornji.

2.2.2. Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva, je uz mehaničko kretanje, osnovna odrednica ukupnog kretanja stanovništva. Sastavnice prirodnog kretanja su: rodnost (natalitet), smrtnost (mortalitet) i njihova rezultanta – prirodna promjena koja može biti pozitivna, negativna ili stagnacijska. Na prirodno kretanje stanovništva utječu razni biološki, društveno-gospodarski, kulturni i drugi čimbenici različitim intenzitetima. Rodnost i smrtnost dinamične su sastavnice ukupnog i prirodnog kretanja stanovništva te su one promjenjive u prostoru i vremenu. Stoga je rodnost najdinamičnija sastavnica ukupnog kretanja upravo iz razloga što od povećane rodnosti ovisi demografski razvoj nekog područja ili države. Mjere populacijske politike usmjerene su u pravilu na povećanje ili nerijetko na smanjenje stope rodnosti. Dugoročno gledajući, rodnost je presudna odrednica dobnog sastava stanovništva posebice ako je stopa smrtnosti niska. S druge strane, uz nisku stopu rodnosti u mnogim je razvijenim zemljama problem viša stopa smrtnosti. I tu su potrebni golemi napori da se provedbama populacijske politike dođe do željenih rezultata demografskog razvitka (Nejašmić, 2005).

Kako u Hrvatskoj ne postoji registar stanovništva koji bi dao jasniji uvid u trenutno stanje broja stanovnika nekog naselja ili područja i kako su zadnji relevantni podaci tek iz 2011. godine iz Popisa stanovništva (dakle, prošlo je već šest godina!), podaci prirodnog kretanja koje svake godine objavljuje DZS su od iznimne važnosti. Tako će se na razini upravnih gradova, općina i naselja analizirati podaci vitalne statistike od 2001. do 2015. godine. S obzirom kako je *Nacionalna populacijska politika* objavljena u prosincu 2006. godine, analize će se raditi za razdoblje prije i poslije 2007. godine. Na taj se način jedino mogu donijeti zaključci o efikasnosti spomenute strategije, prvenstveno o kretanju nataliteta i vitalnom indeksu.

Od 2001. do 2015. godine na prostoru županije rođeno je 25 115, a umrlo 33 952 stanovnika što daje negativnu prirodnu promjenu od 8837 stanovnika (tab. 3). Od 2007. godine nadalje vitalni indeks⁸ je smanjen, a negativna prirodna promjena povećana u odnosu na razdoblje prije usvajanja strategije. Slijed negativnih demografskih procesa nije zaobišao niti ovu županiju. Na razini upravnih gradova i općina samo su dvije općine od 2007. godine imale veći broj rođenih u odnosu na umrle i to općina Petrijanec, u čijem je sastavu romsko naselje Donje Vratno, te općina Sračinec koja konstantno drži pozitivnu prirodnu promjenu

⁸ Vitalni indeks pokazuje broj živorođenih na 100 umrlih osoba. Vrijednosti veće od 100 pokazuju povećavanje broja stanovnika prirodnom promjenom, a vrijednosti manje od 100 ukazuju na prirodnu depopulaciju (Nejašmić, 2005).

zbog blizine grada Varaždina i boljih uvjeta za život. Najlošije stanje je na rubnim i slabije povezanim dijelovima županije gdje su izračunati vrlo niski vitalni indeksi: Breznički Hum (40,8), Bednja (41,1) i Donja Voća (47,3). U odnosu na razdoblje od 2001. do 2006. samo je nekoliko administrativnih jedinica ostvarilo vrlo neznatno povećanje vitalnog indeksa: Beretinec, Breznica, Gornji Kneginec, Ludbreg i Visoko, no to zasigurno nije rezultat odgovarajućih demografskih mjera. Sve one i dalje imaju ukupno više umrlih nego rođenih, a neke čak i vrlo slabe izgleda za demografski oporavak.

Tab. 3. Prirodno kretanje i vitalni indeksi upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2006. i od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	2001. – 2006.				2007. – 2015.			
	Broj rođenih	Broj umrlih	Prirodna promjena	Vitalni indeks	Broj rođenih	Broj umrlih	Prirodna promjena	Vitalni indeks
Bednja	255	508	-253	50,2	260	632	-372	41,1
Beretinec	132	170	-38	77,6	179	218	-39	82,1
Breznica	152	224	-72	67,9	209	281	-72	74,4
Breznički Hum	74	177	-103	41,8	93	228	-135	40,8
Cestica	309	397	-88	77,8	486	686	-200	70,8
Donja Voća	140	273	-133	51,3	175	370	-195	47,3
Gornji Kneginec	292	358	-66	81,6	446	522	-76	85,4
Ivanec	820	1 056	-236	77,7	1 145	1 638	-493	69,9
Jalžabet	195	336	-141	58,0	241	472	-231	51,1
Klenovnik	133	201	-68	66,2	170	304	-134	55,9
Lepoglava	430	677	-247	63,5	603	961	-358	62,7
Ludbreg	502	633	-131	79,3	758	950	-192	79,8
Ljubešćica	121	142	-21	85,2	158	224	-66	70,5
Mali Bukovec	148	262	-114	56,5	188	346	-158	54,3
Martijanec	235	407	-172	57,7	295	531	-236	55,6
Maruševec	359	546	-187	65,8	502	798	-296	62,9
Novi Marof	820	1 005	-185	81,6	1 096	1 454	-358	75,4
Petrijanec	466	352	114	132,4	634	514	120	123,3
Sračinec	318	270	48	117,8	494	435	59	113,6
Sveti Đurđ	275	373	-98	73,7	365	520	-155	70,2
Sveti Ilija	230	256	-26	89,8	306	357	-51	85,7
Trnovec Bartolovečki	468	405	63	115,6	571	694	-123	82,3
Varaždin	2 448	3 143	-695	77,9	3 743	4 943	-1 200	75,7
Varaždinske Toplice	384	520	-136	73,8	520	779	-259	66,8
Veliki Bukovec	98	163	-65	60,1	93	185	-92	50,3
Vidovec	367	372	-5	98,7	440	554	-114	79,4
Vinica	221	282	-61	78,4	317	477	-160	66,5
Visoko	92	148	-56	62,2	144	223	-79	64,6
ŽUPANIJA	10 484	13 656	-3 172	76,8	14 631	20 296	-5 665	72,1

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2001. – 2015., naseljski tablogrami, DZS RH, Zagreb

Detaljnijim uvidom u godišnje statistike nataliteta i mortaliteta (tab. 4 i 5) utvrđeno je da niti jedna administrativna jedinica nije ostvarila pozitivnu prirodnu promjenu u svih devet godina od kada je na snazi strategija, a najlošije stanje na ukupnom broju rođenih evidentirano je u zadnjim podacima prirodnog kretanja stanovništva 2015. godine. Tada je rođeno 309 djece manje nego 2006. godine (1455 naprema 1764). Gotovo svi upravni gradovi i općine imaju oscilacije u porastu ili padu broja novorođenih, tj. nemaju stalno povećanje ili stalno smanjenje. Devet je općina barem jedne godine imalo pozitivnu prirodnu promjenu (Beretinec, Breznica, Gornji Kneginec, Ljubešćica, Petrijanec, Sračinec, Sveti Ilija, Trnovec Bartolovečki i Visoko). No, treba naglasiti kako je za to u pojedinim primjerima bila zaslužna niska smrtnost, a ne visoka rodnost. Tako je tradicionalno demografski slabo razvijena općina Visoko 2014. godine imala prirast od 3 stanovnika (16 rođenih i 13 umrlih), da bi godinu dana kasnije ostvarila pad od 26 stanovnika zbog 33 umrla stanovnika. Također, zabrinjava i činjenica da je Grad Varaždin 2015. godine izgubio 257 stanovnika, gotovo dvostruko više nego godinu dana prije. Identičan scenarij dogodio se i u Gradovima Ludbregu i Varaždinskim Toplicama.

Tab. 4. Broj živorođenih po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Bednja	30	24	27	32	29	25	34	25	34
Beretinec	22	20	21	19	23	19	15	25	15
Breznica	22	30	30	33	20	21	29	9	15
Breznički Hum	13	9	11	12	11	12	10	4	11
Cestica	60	52	59	48	57	57	52	46	55
Donja Voća	20	25	15	20	17	19	17	20	22
Gornji Kneginec	57	58	55	53	45	43	36	39	60
Ivanec	103	147	145	135	138	130	120	109	118
Jalžabet	30	35	30	29	20	23	24	25	25
Klenovnik	19	22	19	20	19	16	22	13	20
Lepoglava	69	85	78	65	64	65	67	50	60
Ludbreg	77	85	110	101	76	84	82	75	68
Ljubešćica	23	19	22	20	10	23	14	12	15
Mali Bukovec	21	25	26	17	18	16	23	22	20
Martijanec	39	45	36	28	36	28	25	26	32
Maruševac	66	60	50	60	52	65	46	56	47
Novi Marof	151	104	147	122	109	123	125	111	104
Petrijanec	75	75	80	74	74	69	52	63	72
Sračinec	57	64	60	68	48	54	47	52	44
Sveti Đurđ	50	49	44	43	35	32	41	39	32
Sveti Ilija	39	37	32	30	28	44	30	35	31
Trnovec Bartolovečki	90	70	64	75	72	53	53	44	50
Varaždin	411	412	451	472	403	427	404	400	363
Varaždinske Toplice	64	54	53	57	63	79	56	50	44

Veliki Bukovec	8	13	13	12	8	10	9	14	6
Vidovec	54	52	53	46	54	52	42	44	43
Vinica	34	35	34	25	43	37	32	35	42
Visoko	17	21	15	17	22	17	12	16	7
ŽUPANIJA	1 721	1 727	1 780	1 733	1 594	1 643	1 519	1 459	1 455

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2007. – 2015., naseljski tablogrami, DZS RH, Zagreb

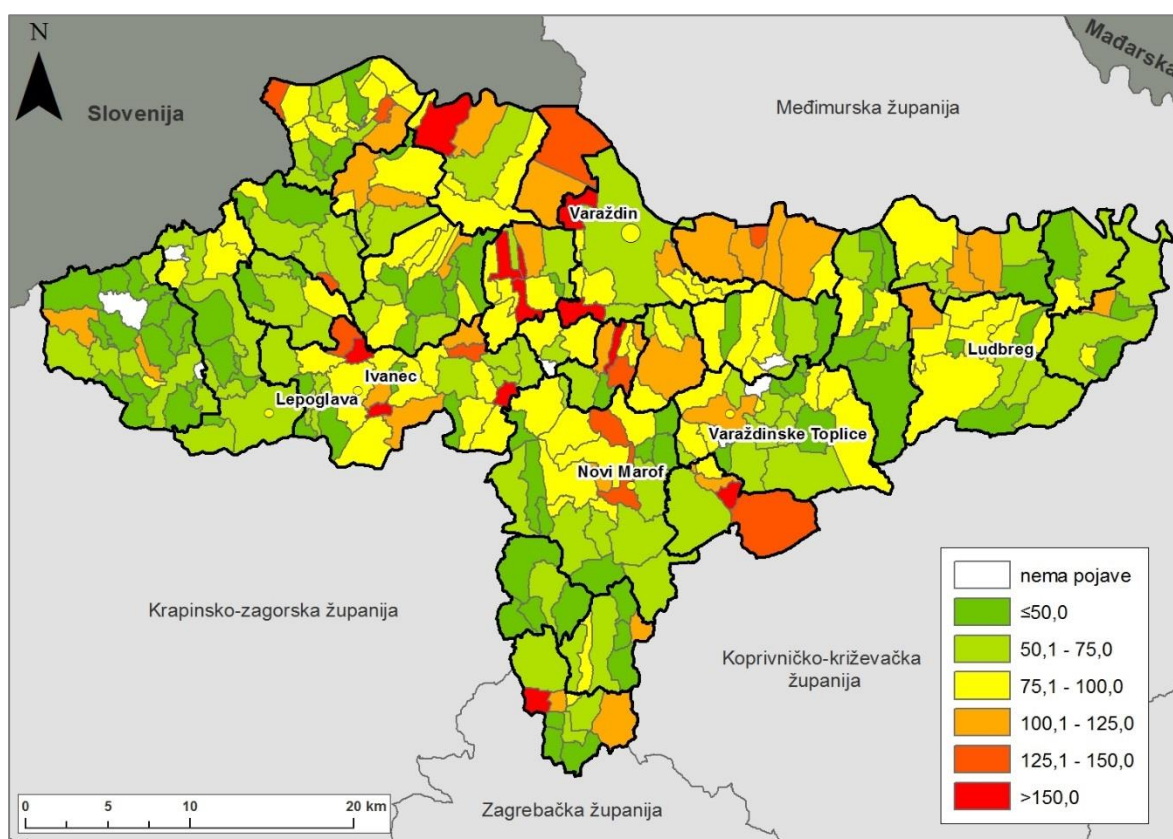
Tab. 5. Broj umrlih po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Bednja	73	79	64	79	74	76	62	61	64
Beretinec	17	21	34	29	32	24	22	23	16
Breznica	40	38	31	30	29	28	39	20	26
Breznički Hum	34	23	26	24	34	21	22	22	22
Cestica	64	78	82	70	65	84	87	70	86
Donja Voća	50	49	33	40	41	43	41	28	45
Gornji Kneginec	56	57	59	51	66	52	64	49	68
Ivanec	186	198	191	177	178	177	193	157	181
Jalžabet	62	55	52	56	48	48	49	46	56
Klenovnik	41	38	30	32	34	35	30	33	31
Lepoglava	111	117	107	94	105	121	99	107	100
Ludbreg	98	99	111	109	100	90	110	103	130
Ljubešćica	23	27	19	36	23	28	21	21	26
Mali Bukovec	47	38	34	34	41	39	38	36	39
Martijanec	52	73	61	70	79	61	45	37	53
Maruševac	113	68	79	82	85	99	91	87	94
Novi Marof	174	186	155	156	164	153	151	153	162
Petrijanec	52	65	54	64	57	49	54	59	60
Sračinec	60	41	46	35	51	39	46	60	57
Sveti Đurđ	58	59	66	68	38	59	53	63	56
Sveti Ilija	31	54	46	36	28	43	36	44	39
Trnovec Bartolovečki	74	71	84	84	76	87	60	77	81
Varaždin	522	545	573	564	522	556	518	523	620
Varaždinske Toplice	111	105	83	92	65	80	74	79	90
Veliki Bukovec	17	29	15	25	18	18	19	20	24
Vidovec	67	72	59	66	60	62	52	56	60
Vinica	50	53	58	60	51	54	57	47	47
Visoko	33	16	28	31	23	25	21	13	33
ŽUPANIJA	2 316	2 354	2 280	2 294	2 187	2 251	2 154	2 094	2 366

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2007. – 2015., naseljski tablogrami, DZS RH, Zagreb

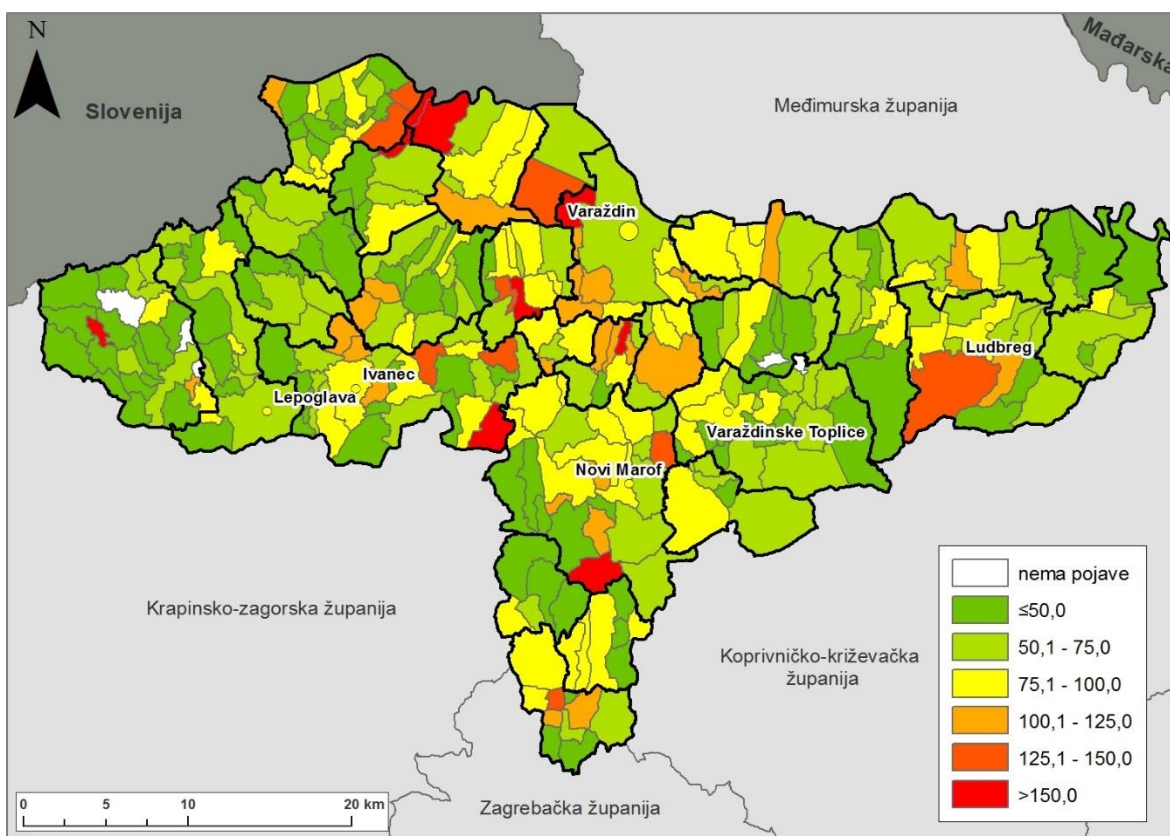
Od 302 naselja, vitalni indeks 100 ili više u razdoblju od 2001. do 2006. godine imalo je 68 naselja, odnosno 22,5 % županije (sl. 6 i 7). U razdoblju do 2015. godine taj se broj smanjio na 47 naselja ili samo 15,6 %. Istovremeno, 119 naselja je nakon 2007. godine povećalo vitalni indeks u odnosu na prethodno razdoblje među kojima se ubraja i osam središta administrativnih gradova i općina. No samo je njih 35 imalo vitalni indeks veći ili

jednak 100. Najvitalnija naselja županije su: Donje Vratno (općina Petrijanec, vitalni indeks 1550,0; romsko naselje), Paka (Grad Novi Marof, 433,3) i Strmec Podravski (općina Petrijanec, 220,8; dijelom što su Romi naselja Donje Vratno, koje do 2011. godine nije postojalo, popisivani pod naseljem Strmec Podravski). Vitalni indeks od 0 imala su naselja: Podgorje Bednjansko i Trakošćan (općina Bednja), Pihovec (općina Jalžabet) i Rukljevin (Grad Varaždinske Toplice).⁹ Navedena naselja nisu zabilježila niti jedno novorođeno dijete. Za naselje Sveti Josip (općina Bednja) vitalni indeks nije izračunat jer nije zabilježeni niti jedan rođeni, a niti jedan umrli stanovnik. Usporedbom dviju karata vidljivo je kako najslabije vitalne indekse imaju područja na zapadu, jugu i istoku županije.

Sl. 6. Naselja Varaždinske županije prema vitalnom indeksu od 2001. do 2006. godine
 Izvor: *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2001. – 2006., naseljski tablogrami*, DZS RH, Zagreb

⁹ Na karti su označena sa „nema pojave“.

Sl. 7. Naselja Varaždinske županije prema vitalnom indeksu od 2007. do 2015. godine
 Izvor: *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2007. – 2015., naseljski tablogrami*, DZS RH, Zagreb

2.2.3. Prostorna pokretljivost stanovništva

2.2.3.1. Migracije stanovništva

Prostorna pokretljivost stanovništva podrazumijeva sve vrste teritorijalne mobilnosti u određenom vremenu i prostoru, a sastoji se od migracije i cirkulacije. Migracije ili seljenje su sve promjene mjesta stalnog boravka (prebivališta), bilo da je riječ o preseljenju trajne ili privremene naravi na manju ili veću udaljenost unutar ili preko državnih i administrativnih granica. Promjenu boravišta podrazumijeva najmanje seljenje u drugo naselje (administrativno-statističku jedinicu) dok se promjena stanovanja unutar jednog naselja ne smatra migracijom. Migracije utječu na veličinu ukupne populacije, prostorni razmještaj, sastavnice prirodnog kretanja, kao i na demografski, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav stanovništva (Nejašmić, 2005; Spevec, 2011). Najčešći razlozi migracije su ekonomske naravi jer stanovništvo gospodarski slabije razvijenih krajeva preseljava u gospodarski razvijenije. Pod pretpostavkom da preseljava mlado i radno sposobno

stanovništvo, migracije imaju golem utjecaj na smanjenje rodosti, a samim time i na smanjenje ukupnog stanovništva i njegovo starenje.

Varaždinska županija nije ostala pošteđena (e)migracijskih tokova u drugoj polovici 20. stoljeća. Pod utjecajem industrijalizacije većih gradova (Varaždin, Ivanec i Ludbreg) pokretljivost stanovništva županije bila je velika, pogotovo u smjeru selo-grad čak do te mjere da su neka manja gradska naselja migracijom gubila stanovništvo u korist većih. Problem koji je pri tome nastao otvorio je pitanje ravnomjernijeg prostornog planiranja i regionalnog razvoja. Umjesto da se razvijala mreža manjih urbanih centara u ruralnim područjima, to nije učinjeno (Vresk, 1983). Posljedice toga vidljive su i dan danas.

Varaždinska je županija u zadnjem međupopisnom razdoblju imala negativan migracijski saldo od 2910 stanovnika (tab. 6).¹⁰ Pozitivni migracijski saldo imalo je samo osam upravnih gradova i općina, i to dijelom općine u blizini i pod utjecajem grada Varaždina (Gornji Kneginec, Jalžabet, Sveti Ilija i Trnovec Bartolovečki). Najveći negativni saldo imao je upravo Varaždin zbog veličine naselja i velikog broja stanovnika. S obzirom na suvremene trendove iseljavanja, velika je vjerojatnost da na sljedećem popisu stanovništva negativni migracijski saldo bude još veći.

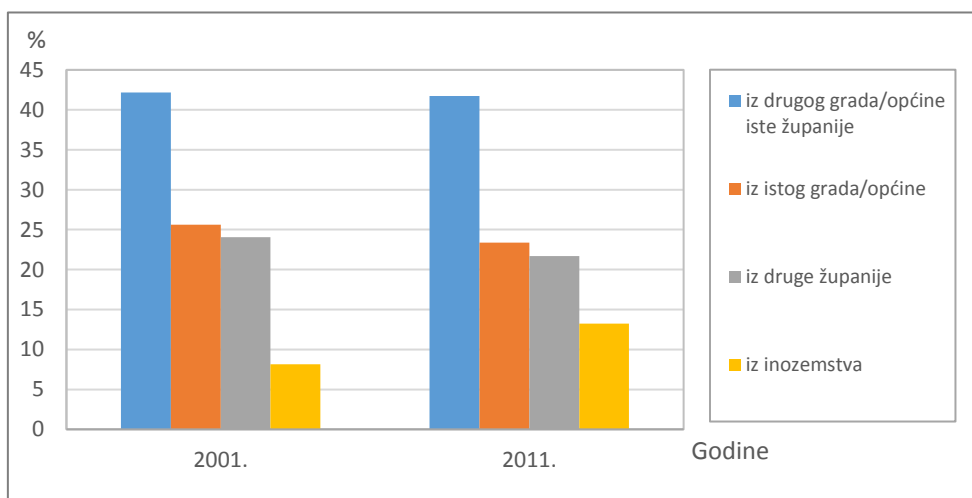
Tab. 6. Migracijski saldo stanovništva upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine

Grad/općina	2001.	2011.	Ukupna promjena	Prirodna promjena	Migracijski saldo
Bednja	4 765	3 992	-773	-480	-293
Beretinec	2 288	2 176	-112	-66	-46
Breznica	2 304	2 200	-104	-105	1
Breznički Hum	1 575	1 356	-219	-188	-31
Cestica	5 678	5 806	128	-171	299
Donja Voća	2 844	2 443	-401	-249	-152
Gornji Kneginec	5 259	5 349	90	-194	284
Ivanec	14 434	13 758	-676	-498	-178
Jalžabet	3 732	3 615	-117	-216	99
Klenovnik	2 278	2 022	-256	-107	-149
Lepoglava	8 718	8 283	-435	-420	-15
Ludbreg	8 668	8 478	-190	-199	9
Ljubešćica	1 959	1 858	-101	-111	10
Mali Bukovec	2 507	2 212	-295	-277	-18
Martijanec	4 327	3 843	-484	-175	-309

¹⁰ Migracijski saldo vrijednost je koja se dobiva usporedbom podataka ukupnog kretanja stanovništva i prirodne promjene između dva popisa stanovništva, tj. razliku između broja doseljenih i iseljenih osoba na nekom području. Negativan saldo označava više iseljenih nego doseljenih, a pozitivan saldo pokazuje koliko se više osoba doselilo nego odselilo (Nejašmić, 2005).

Maruševec	6 757	6 381	-376	-326	-50
Novi Marof	13 857	13 246	-611	-387	-224
Petrijanec	4 994	4 812	-182	200	-382
Sračinec	4 714	4 842	128	112	16
Sveti Đurđ	4 174	3 804	-370	-166	-204
Sveti Ilija	3 532	3 511	-21	-55	34
Trnovec Bartolovečki	6 852	6 884	32	45	-13
Varaždin	49 075	46 946	-2 129	-1 272	-857
Varaždinske Toplice	6 973	6 364	-609	-301	-308
Veliki Bukovec	1 578	1 438	-140	-115	-25
Vidovec	5 539	5 425	-114	70	-184
Vinica	3 747	3 389	-358	-162	-196
Visoko	1 641	1 518	-123	-95	-28
ŽUPANIJA	184 769	175 951	-8 818	-5 908	-2 910

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (9. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (9. 4. 2017.); *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2001. – 2011., naseljski tablogrami*, DZS RH, Zagreb

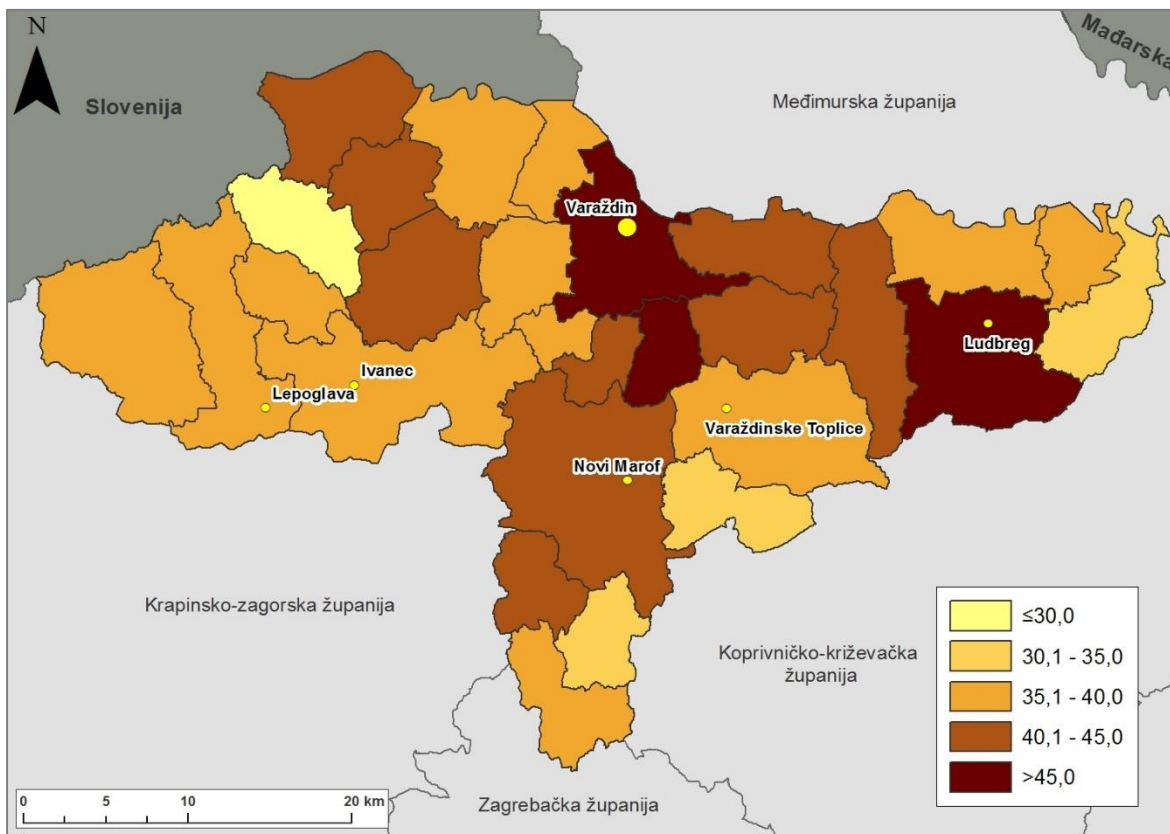

Sl. 8. Doseljeni na područje Varaždinske županije prema mjestu prethodnog prebivališta 2001. i 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (10. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (10. 4. 2017.)

Na prostoru županije 2011. godine živjelo je 57,5 % stanovništva koje stanuje u istom naselju od rođenja što je nešto manji postotak nego 2001. godine (62,2 %). Ostalih 42,4 % izjasnilo se doseljenim stanovništvom (0,1 % je nepoznatih). Vidljivo je da se smanjuje domicilno stanovništvo, a povećava doseljeno. U strukturi doseljenih na razini cijele županije (sl. 8) dominiraju migracije između gradova/općina u županiji (41,7 %), a iza njih slijede preseljenja iz istog grada/općine (23,3 %) i iz druge županije (21,7 %). Što se tiče

emigranata iz inozemstva, oni sačinjavaju 13,3 % doseljenih, a najviše ih je Njemačke (35,6 %) i Slovenije (20,3 %). Godine 2011. vidljiv je porast udjela doseljenih iz inozemstva s 8,2 % na 13,2 %.

Sl. 9. Udio doseljenog stanovništva upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine¹¹

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (10. 4. 2017.)

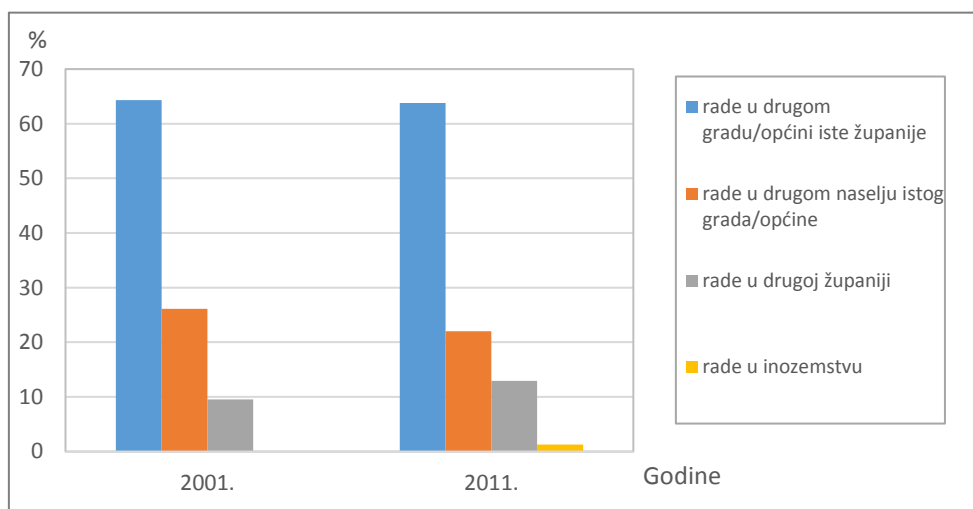
Na razini upravnih gradova i općina najmanje doseljenih stanovnika ponovo imaju općine sa slabim demografskim i gospodarskim obilježjima: Donja Voća (23,1 % doseljenih), Visoko (30,8 %) i Ljubešćica (31,9 %), dok najviše imigranata bilježe Gradovi Ludbreg (52,9 %) i Varaždin (49,1 %) te općine Gornji Kneginec (48,8 %) i Cestica (44,5 %) koje zajedno čine jedinice lokalne samouprave iznad županijskog prosjeka doseljenih (sl. 9). Unutar administrativnih jedinica najveće preseljenje ostvarili su Grad Novi Marof (45,9 %) te općine Bednja (45,1 %) i Cestica (45,0 %) što se može protumačiti migracijom stanovništva prema sjedištima spomenutih gradova/općina. Najmanje unutaropćinsko preseljenje imali su Sračinec (5,9 %; općina sa samo dva naselja) i Donja Voća (7,6 %). Između općina (međupćinske migracije) najizraženije su u: Beretincu (69,8 %), Sračincu

¹¹ Podaci o doseljenima 2011. godine po naseljima nisu dostupni.

(64,3 %) i Gornjem Knegincu (62,1 %), općinama u okružju Varaždina a u kojima dominira bolja komunalna opremljenost, niža cijena zemljišta, razvijena prometna infrastruktura i javni prijevoz te čišći okoliš i jednako dobri uvjeti za život kao i u gradu što je privlačan faktor za obitelji s malom djecom (Spevec, 2011).

2.2.3.2. Cirkulacije stanovništva

Cirkulacija je oblik pokretljivosti koji je kratkotrajan, ciklički i učestao bez ikakve namjere za stalnom ili dugotrajnijom promjenom boravišta. Ona prema trajanju i učestalosti može biti: dnevna, tjedna, povremena, slučajna i sezonska; i rezultat je modernizacije društva. Uz brojne čimbenike cirkulacije najvažniji je gospodarski čimbenik zbog kretanja radne snage koja mahom kreće iz područja sa slabim mogućnostima rada i zarade u ona u kojima je lakše doći do njih (Nejašmić, 2005).

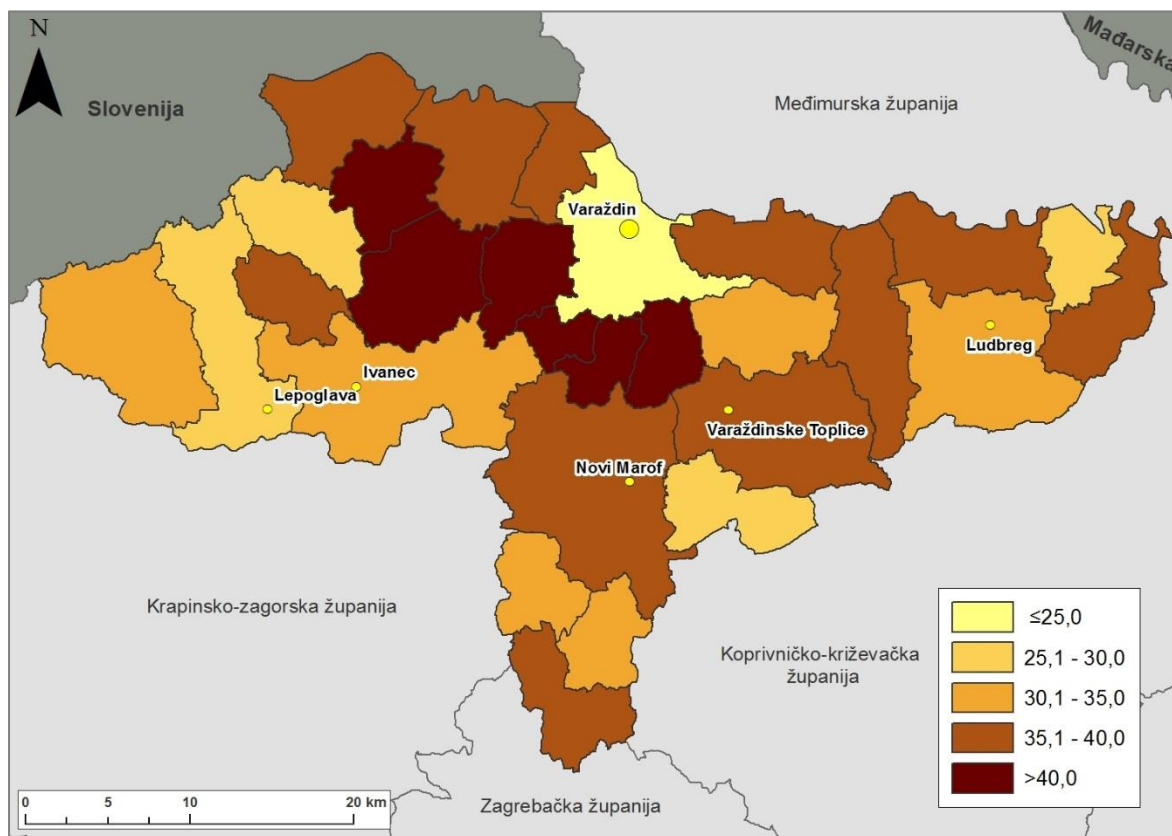

Sl. 10. Aktivno stanovništvo Varaždinske županije koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad prema mjestu rada 2001. i 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: dnevni i tjedni migranti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (11. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (11. 4. 2017.)

Na prostoru Varaždinske županije 2011. godine živjelo je 30,5 % stanovništva koji sudjeluje u dnevnoj cirkulaciji, bilo kao radnici, bilo kao učenici i studenti. 63,8 % dnevnih cirkulanata županije radilo je u drugom gradu/općini unutar županije, dok je njih 22 % radilo u drugom naselju unutar istog grada/općine (sl. 10). Samo je 1,3 % dnevnih cirkulanata županije radilo u inozemstvu. Najčešće je to radna snaga pograničnog dijela sa Slovenijom, iz općina: Bednja, Cestica i Vinica te Grada Lepoglave. U odnosu na 2001. godinu udio dnevnih migranata županije povećao se za 5 %. Najviše stope dnevnih cirkulanata 2011.

godine (sl. 11) popisane su u okolnim gradskim općinama: Beretinec (47,7 %), Sveti Ilija (43,8 %) i Gornji Knežinec (42,7 %), dok su najmanje upravo u Gradu Varaždinu (15,1 %, što je i normalno s obzirom na njegovu gospodarsku važnost u županiji), Donja Voća (25,9 %) i Veliki Bukovec (26,2 %). Zbog snažne gravitacijske zone Varaždina, svakodnevno na posao u grad putuje više od 75 % ukupno zaposlenih (Spevec, 2011).

Sl. 11. Udio dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (11. 4. 2017.)

Već je u šezdesetim godinama prošlog stoljeća primijećen visoki udio dnevnih cirkulanata koje postiže Varaždin i to od 42,4 %, upravo na račun radne snage iz bivših općina Ivanec, Novi Marof i Ludbreg (Kurtek, 1965, 1974; Vresk, 1988). Prema Vreskovom istraživanju, Varaždin je, odmah nakon Pule, imao najurbaniziraniju okolicu, a varaždinska je regija imala najbolji odnos udjela stanovništva centralnog grada i okolice (57,2 % naprema 42,5 %) (Vresk, 1979-80). Stoga ne čudi da je njegova okolica postigla pozitivna demografska kretanja zahvaljujući socio-ekonomskoj preobrazbi pod utjecajem grada.

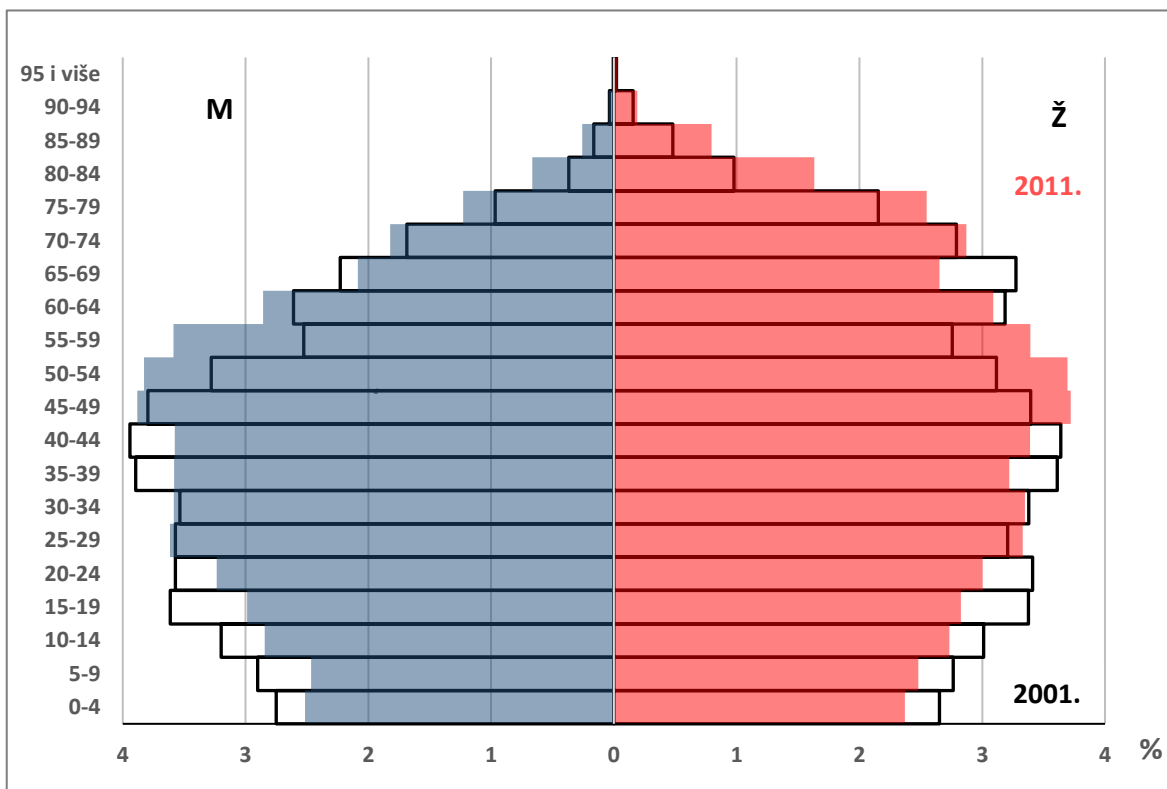
2.3. Sastav stanovništva

Stanovništvo se po sastavu može dijeliti i grupirati prema obilježjima, a to su: biološka (demografska: prema spolu i dobi), društveno-gospodarska (sastav prema djelatnosti, aktivnosti, zanimanju, obrazovanju, bračnom stanju) te kulturno-antropološka (sastav prema rasi, narodnosti, jeziku i vjeri). Za potrebe ovog rada promatrat će se biološki (prema dobi i spolu) i društveno-gospodarski sastav zbog toga što oni najviše utječu na prirodno kretanje i demografski potencijal određenog prostora (Nejašmić, 2005).

2.3.1. Sastav stanovništva prema dobi i spolu

Sastav stanovništva prema dobi i spolu jedan je od najvažnijih čimbenika ukupnog kretanja stanovništva koji predstavlja odgovarajući intenzitet procesa urbanizacije, odnosno deruralizacije. Ta je struktura odraz stvarne biodinamike i potencijalne vitalnosti određenog prostora jer se iz nje mogu izvući mnogi ključni kontingenti stanovništva za biološku reprodukciju i formiranje radnog kontingenta (Spevec, 2011). To znači da veći udio mlađih dobnih skupina daje povoljniji okvir za sastavljanje kontingenta radno sposobnog i aktivnog stanovništva. U suprotnome, kada je udio mlađih dobnih skupina malen, tada je izvjestan manji priljev stanovništva u radno sposobnu dob što samim time povlači manji obujam radne snage. Između ostalog dolazi do pada nataliteta i fertiliteta, starenja radno sposobnog kontingenta stanovništva, pojačavanja demografskog starenja i ima za posljedicu nepovoljno kretanje opće-društvenih i gospodarskih prilika (Živić, 2003; Spevec, 2011).

Na dijagramu dobno-spolne strukture stanovništva županije vidljiva su obilježja starog ili kontraktivnog stanovništva, tj. suženje osnovice i ispupčeniji središnji dio koji zajedno grafički prikaz čini oblikom „urne“ (sl. 12). Sužena osnovica grafičkog prikaza posljedica je smanjene stope rodnoći koja nije zaobišla niti ovu županiju unatoč relativno povoljnijim gospodarskim uvjetima i neodvijanjem ratnih zbivanja devedesetih godina prošlog stoljeća. Proširenje koje je vidljivo u dobnim skupinama 40-54 rezultat je visoke rodnoći tijekom sedamdesetih godina prošlog stoljeća temeljeno ulaskom generacija rođenih nakon Drugog svjetskog rata u fertilnu dob. Uzimajući u obzir negativnu prirodnu promjenu i smanjenje stope nataliteta od 2011. godine do danas, za očekivati je na sljedećem Popisu stanovništva izraženije smanjenje osnovice dobno-spolne strukture. To za sobom u budućnosti povlači ozbiljne probleme u daljnjoj reprodukciji stanovništva, smanjenju kontingenta mlađe populacije i ukupnog stanovništva, jačanju intenziteta starenja stanovništva i smanjenju udjela radno sposobnog stanovništva.

Sl. 12. Dobno-spolna struktura stanovništva Varaždinske županije 2001. i 2011. godine
 Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: kontingenti stanovništva po gradovima/općinama*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: kontingenti stanovništva po gradovima/općinama*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.)

Prema velikim dobnim skupinama na prostoru županije mladoj skupini stanovništva (0-19 godina) pripada 21,2 %, zreloj (20-59) 56,0 % i staroj (od 60 i više godina) 22,8 % dok indeks starosti¹² iznosi 107,3 (tab. 7). Ne samo da je udio starog stanovništva (60 i više) županije prešao kritičnu vrijednost od 12 %, već je i nadmašio udio mlade skupine stanovništva.¹³ Tako su svi upravni gradovi i općine prema dobnom sastavu (indeksu starosti većim od 55,0) zabilježile neki tip starosti. Tipove „duboka starost“ i „izrazito duboka starost“ ima podjednaki broj upravnih gradova i općina, njih 14. Najveći udio starog stanovništva imaju općine Breznički Hum (27,0 %), Mali Bukovec (26,0 %) i Veliki Bukovec (25,8 %), dok najmanji imaju Sračinec (19,2 %), Petrijanec (19,3 %) i Klenovnik (19,3 %). Samo osam upravnih gradova i općina ima indeks starosti veći od županijskog, među kojima se ističu općine Breznički Hum (138,1) i Jalžabet (125,9) te Grad Varaždin

¹² Indeks starosti vrijednost je omjera starog (broj stanovnika u kontingentu od 60 i više godina) naprama mladom (broj stanovnika u kontingentu od 0 do 19 godina) stanovništvu. Tipovi stanovništva prema indeksu starosti (dobnim skupinama) su: mladost ($\leq 22,9$), na pragu starenja (23,0 – 34,9), starenje (35,0 – 44,9), starost (45,0 – 54,9), duboka starost (55,0 – 99,9) i izrazito duboka starost ($\geq 100,0$) (Nejašmić, 2005).

¹³ Ukoliko je udio osoba starih 60 i više godina dostigao 12 % tada se smatra da je stanovništvo počelo stariti (Wertheimer-Baletić, 1999).

(130,6). Iako Grad Varaždin prednjači brojem stanovnika, indeks pokazuje negativne procese prema kojemu udio starog stanovništva premašuje udio mladog (25,2 % naprema 19,3 %). Takav se odnos može objasniti preseljenjem obitelji s djecom zrelog kontingenta iz grada u okolne općine pa u samome gradu ostaje starije stanovništvo. S druge strane, najbolji (najniži) indeks starost imaju Petrijanec (71,8), Sračinec (82,3) i Klenovnik (87,6) zbog manjeg udjela starog stanovništva.

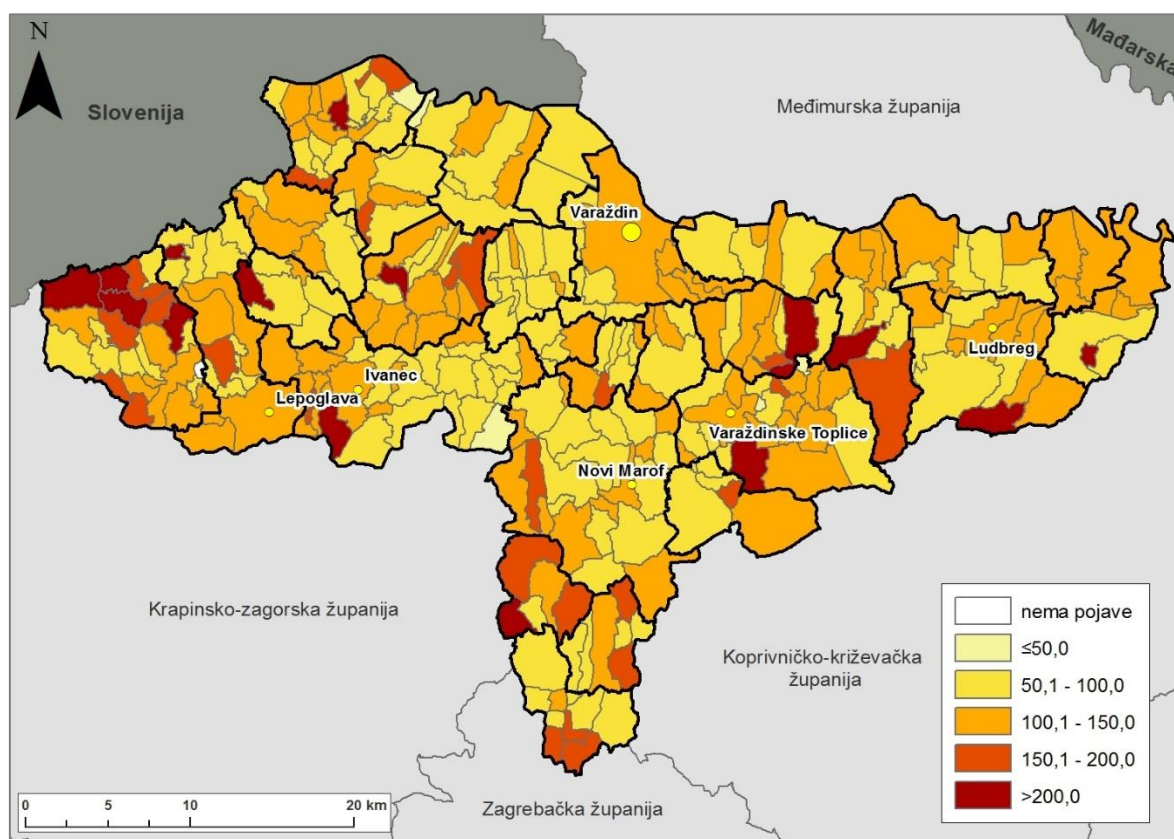
Tab. 7. Stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema velikim dobnim skupinama i indeksu starosti 2011. godine

Grad/općina	Velike dobne skupine (%)			Indeks starosti	Tip stanovništva prema dobnom sastavu
	0-19	20-59	60 i više		
Bednja	20,7	53,6	25,7	123,8	izrazito duboka starost
Beretinec	22,6	57,3	20,2	89,4	duboka starost
Breznica	23,4	54,9	21,7	92,6	duboka starost
Breznički Hum	19,5	53,5	27,0	138,1	izrazito duboka starost
Cestica	23,0	55,1	21,9	95,0	duboka starost
Donja Voća	22,2	55,6	22,1	99,6	duboka starost
Gornji Kneginec	21,3	56,2	22,5	105,8	izrazito duboka starost
Ivanec	21,5	56,5	22,0	102,3	izrazito duboka starost
Jalžabet	20,1	54,7	25,3	125,9	izrazito duboka starost
Klenovnik	22,0	58,7	19,3	87,6	duboka starost
Lepoglava	19,8	60,0	20,3	102,8	izrazito duboka starost
Ludbreg	21,5	56,1	22,4	103,9	izrazito duboka starost
Ljubešćica	22,7	56,0	21,3	93,6	duboka starost
Mali Bukovec	22,6	51,4	26,0	115,2	izrazito duboka starost
Martijanec	20,7	54,5	24,8	119,7	izrazito duboka starost
Maruševec	20,3	56,4	23,2	114,1	izrazito duboka starost
Novi Marof	22,4	56,8	20,8	93,1	duboka starost
Petrijanec	26,9	53,8	19,3	71,8	duboka starost
Sračinec	23,4	57,4	19,2	82,3	duboka starost
Sveti Đurđ	23,5	54,0	22,4	95,3	duboka starost
Sveti Ilija	23,2	55,5	21,4	92,4	duboka starost
Trnovec Bartolovečki	22,3	56,6	21,1	94,3	duboka starost
Varaždin	19,3	55,6	25,2	130,6	izrazito duboka starost
Varaždinske Toplice	20,5	57,7	21,8	106,7	izrazito duboka starost
Veliki Bukovec	22,5	51,7	25,8	114,5	izrazito duboka starost
Vidovec	23,1	56,4	20,6	89,0	duboka starost
Vinica	21,7	56,6	21,6	99,5	duboka starost
Visoko	22,0	54,5	23,5	106,9	izrazito duboka starost
ŽUPANIJA	21,2	56,0	22,8	107,3	izrazito duboka starost

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: kontingenti stanovništva po gradovima/općinama, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.)

Na razini naselja (sl. 13) samo je romsko naselje Donje Vratno u općini Petrijanec svrstano u tip „mladost“ s indeksom starosti od 1,1 (3 „stara“ stanovnika naprema 273 „mladih“). Među najboljim pokazateljima tu su i Rukljevina (Grad Varaždinske Toplice,

42,9) i Seljanec (Grad Ivanec, 45,2). Ispod županijskog prosjeka je 173 naselja ili 57,3 % županije, dok indeks starosti iznad (i) 100 ima 158 naselja ili 52,3 % županije. Najlošiji pokazatelji su u naseljima Knapić (Grad Ivanec, indeks starosti 1100), Brezova Gora (općina Bednja, 866,7) i Goranec (općina Klenovnik, 600) dok za naselje Sveti Josip u općini Bednja nije izračunat indeks starosti jer stanovnika mlađih 19 godina nema. Ovako veliki iznosi indeksa starenja karakteristični su za prometno izolirana i poljoprivredna naselja u kojima živi uglavnom staračko stanovništvo bez realnih mogućnosti nadomjeska mladim stanovništvom.

Sl. 13. Indeks starosti stanovništva naselja Varaždinske županije 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.)

Ukoliko se pogleda stupanj ostarjelosti¹⁴, županija pripada tipu „duboke starosti“. Od upravnih gradova i općina najbolji tip imaju Petrijanec i Sračinec (tip „starost“), tip „vrlo duboke starosti“ imaju općine Bednja, Breznički Hum, Jalžabet i Grad Varaždin, dok ostali

¹⁴ Stupanj ostarjelosti bodovni je pokazatelj odnosa udjela mladog (0-19 godina) i starog stanovništva (60 i više godina) nekog područja koji se izračunava posebnim načinom bodovanja tako da se pri većem udjelu mladog stanovništva daje više bodova, a pri većem udjelu starog stanovništva manje bodova. Na temelju toga postoji sedam osnovnih tipova ostarjelosti: na pragu starenja, starenje, starost, duboka starost, vrlo duboka starost, izrazito duboka starost i krajnje duboka starost (Nejašmić, 2005).

upravni gradovi i općine imaju tip „duboke starosti“. Za razliku od 2001. godine stanje je pogoršano. Tada je samo jedna općina imala tip „vrlo duboke starosti“ (Breznički Hum), 12 „duboke starosti“ i 15 „starosti“ (Spevec, 2011). Iz zadnjeg Popisa stanovništva iščitava se kako više od polovice naselja ima obilježja duboke, vrlo duboke i izrazito duboke starosti (od četvrtog do šestog tipa). Razlog ovakvog stupnja ostarjelosti može se naći u već spomenutim procesima ruralnog egzodusa, iseljavanja i socijalnog prestrukturiranja. Na taj je način u nekim dijelovima županije već sada bitno smanjen ukupni ljudski potencijal što je velika prepreka budućem uravnoteženom gospodarskom i društvenom razvoju (Spevec, 2009).

2.3.2. Društveno-gospodarski sastav

2.3.2.1. Obrazovni sastav stanovništva

Obrazovni sastav stanovništva dobar je pokazatelj jer pruža uvid o tome kakva je opća razina obrazovanosti i školska sprema stanovništva nekog područja. Kako s modernizacijom društva i s prijelazom iz agrarnog u uslužno društvo dolazi do povećanja zahtjeva za radnom snagom višeg stupnja obrazovanja, tako dolazi i do promjena u sastavu stanovništva prema obrazovnim obilježjima (Nejašmić, 2005).

Tab. 8. Udio nepismenog stanovništva starijeg od 10 godina Varaždinske županije 2001. i 2011. godine

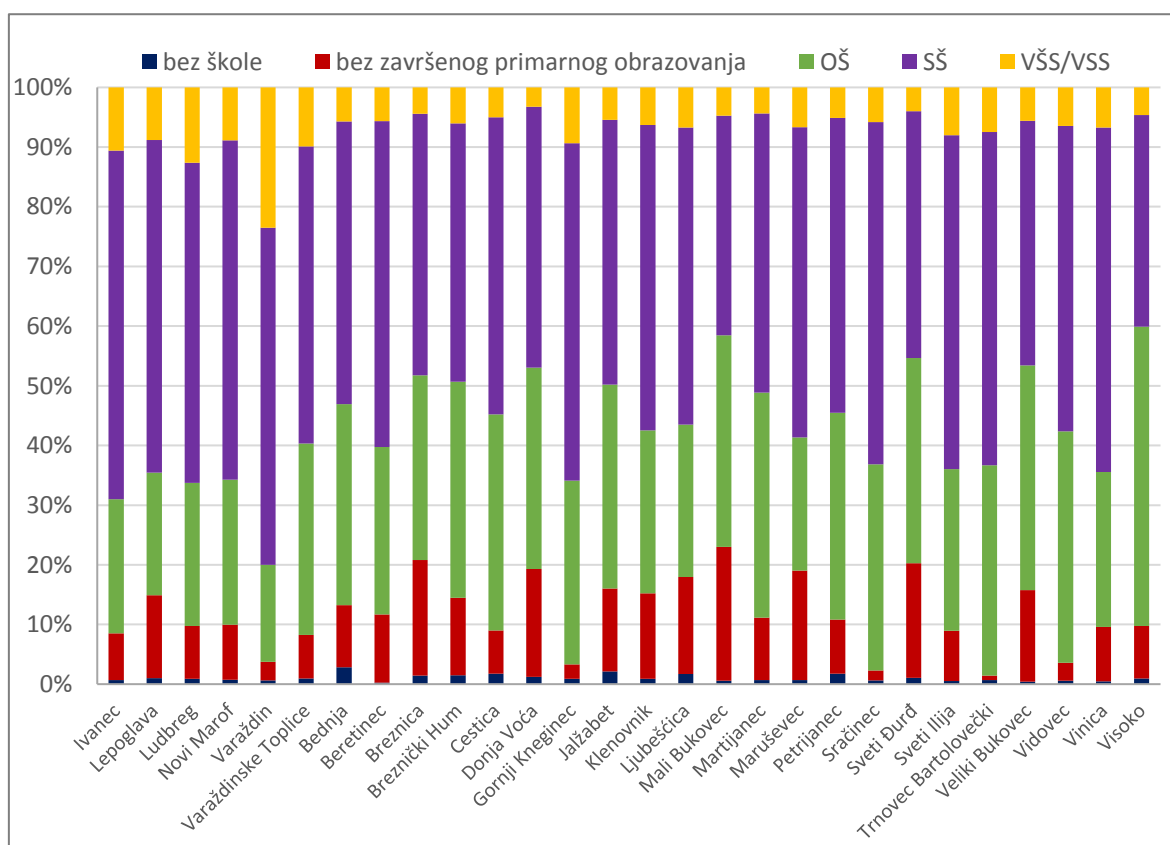
Županija/država	Spol	2001.			2011.		
		Ukupno	Nepismeno	%	Ukupno	Nepismeno	%
Varaždinska županija	M	79 435	465	0,6	76 879	289	0,4
	Ž	84 959	1 250	1,5	81 771	534	0,7
	Σ	164 394	1 715	1,0	158 650	823	0,5
Republika Hrvatska	M	1 886 908	12 693	0,7	1 852 243	6 735	0,4
	Ž	2 064 502	12 693	0,6	2 015 620	25 567	1,3
	Σ	3 951 410	69 777	1,8	3 867 863	32 302	0,8

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.); *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)

Udio nepismenih u ukupnom sastavu stanovništva županije koje je staro 10 i više godina 2011. godine iznosio je 0,5 % ili 823 osobe (tab. 8). Od toga, veći je udio nepismenih žena (534), a najveći udio nepismenih je ostarjela populacija koja živi u ruralnim i nerazvijenim sredinama koja zbog nepovoljne gospodarske situacije i siromaštva nije

pohađala školu (Spevec, 2011). Županijski udio manji je od državnog koji iznosi 0,8 % ili 32 302 osobe. Broj nepismenih smanjen je u odnosu na prethodni popis.

Od ukupno 148 834 stanovnika županije starih 15 i više godina njih 0,9 % nema završenu niti jedan stupanj formalnog obrazovanja, 7,9 % ima nepotpuno završenu osnovnu školu (dakle, završenih sedam razreda osnovne škole), 25,8 % ima samo osnovnu školu, 53,4 % srednjoškolsko obrazovanje, dok 11,9 % stanovništva ima završeni neki oblik visokoškolskog obrazovanja (sl. 14). U odnosu na 2001. godinu poboljšana je slika obrazovanosti stanovništva. Bez škole bilo je 1,5 %, s nezavršenom osnovnom školom 19,9 %, samo osnovnu školu imalo je 24,5 %, srednju 45,4 %, a neki oblik visokoškolskog obrazovanja samo 8,3 %. Ovakvi se rezultati mogu protumačiti kao posljedica znatnijeg ulaganja u obrazovanje u posljednjih desetak godina.

Sl. 14. Struktura stanovništva prema stupnju završenog obrazovanja upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)

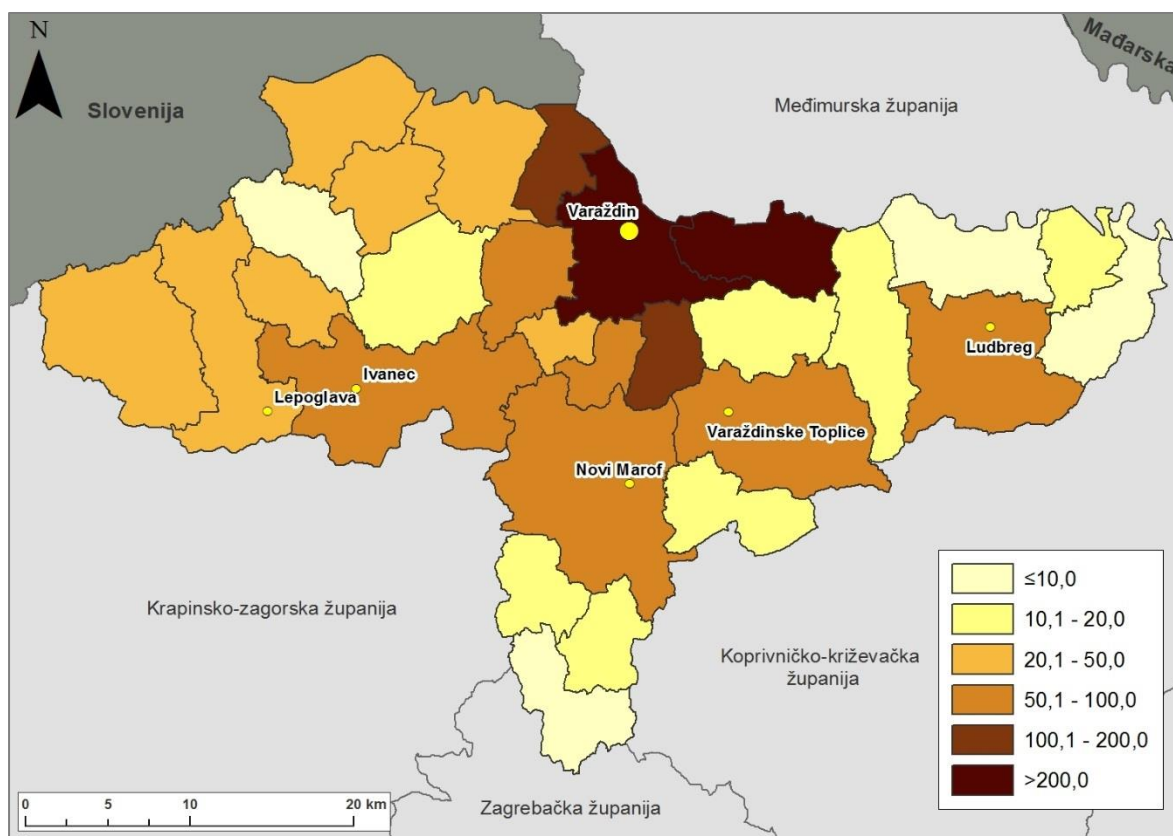
Najveći udio stanovništva bez završene škole stanuje u općinama Bednja (2,8 %), Jalžabet (2,1 %) i Petrijanec (1,8 %). S nezavršenom osnovnom školom najviše ima

stanovnika u Malom Bukovcu (22,4 %), Breznici (19,4 %) i Svetom Đurđu (19,2 %), dok je taj problem najmanje izražen u općinama bliže Varaždinu: Trnovcu Bartolovečkom (0,7 %), Sračincu (1,7 %) i Gornjem Knegincu (2,5 %). Ukoliko se pogledaju udjeli stanovništva sa završenom osnovnom školom najmanji udio imaju Varaždin (16,2 %), Lepoglava (20,5 %) i Maruševac (22,3 %), dok s najvećim udjelom prednjače Visoko (50,1 %), Vidovec (38,8 %) i Martijanec (37,8 %).

Sumarno gledajući rezultate strukture obrazovanosti stanovništva ispod završene srednjoškolske razine može se zaključiti kako je najveći udio ljudi bez škole upravo u općinama u kojima dominira staračko (Bednja) ili romsko stanovništvo (Petrijanec). Kod općina koje su bliže Varaždinu manji je broj stanovnika s nezavršenom osnovnom školom iz razloga što postoji bolja povezanost s gradom, a samim time veća šansa za školovanjem i, kasnije, pronalaskom boljeg radnog mjesta. Stoga ne čude podaci o niskom udjelu stanovništva samo sa završenom osnovnom školom. S druge strane, veći udio u toj kategoriji obrazovanosti dokaz je gospodarske slabije razvijenosti što je posljedica dominacije primarnih djelatnosti u gospodarskoj strukturi stanovništva tih krajeva, posebice poljoprivrede. Tome ide u prilog činjenica da na području Visokog (35,5 %) te Malog i Velikog Bukovca (36,8 % i 40,2 %) živi najmanji udio stanovništva sa završenom srednjom školom. Na razini visokoškolskog obrazovanja najslabiji pokazatelji uočeni su u općinama Donjoj Voći (3,2 %), Svetom Đurđu (4,0 %) i Martijancu (4,4 %) dok prednjače Gradovi Varaždin (23,5 %), Ludbreg (12,6 %) i Ivanec (10,6 %) što je očekivano zbog većih mogućnosti za zaposlenje s fakultetskom diplomom.

Indeks obrazovanosti (I_o) vrlo jednostavno može pokazati kakvi su trenutni obrazovni potencijali nekog prostora i vrlo lako ih mogu usporediti po prostornim jedinicama (sl. 15). On se sastoji od tri elementa: udjela stanovništva koje nema završeno primarno obrazovanje ($< O_I$), udjela stanovništva koje ima završeno sekundarno obrazovanje (O_{II}) i udjela stanovništva koje ima završeno tercijarno obrazovanje (O_{III}) (Nejašmić, 2005).

Županijski je indeks obrazovanosti 72,4 i samo pet teritorijalnih jedinica ima indeks obrazovanosti iznad prosjeka: Vidovec (92,5), Sračinec (144,0), Gornji Kneginec (157,7), Trnovec Bartolovečki (290,7) i Grad Varaždin s najvećim od 354,5. Najmanje indekse imaju ruralne i demografski slabije razvijene općine: Donja Voća (7,3), Mali Bukovec (7,5) i Sveti Đurđ (8,1). U doglednoj će se budućnosti morati više posvetiti krajevima s nižim indeksima obrazovanosti iz razloga što oni predstavljaju slabi potencijal za budući gospodarski i demografski razvoj. Što je više slabije obrazovanog stanovništva to je veći jaz između upravnih gradova i perifernih općina.

Sl. 15. Indeks obrazovanosti stanovništva Varaždinske županije starijeg od 15 godina po upravnim gradovima i općinama 2011. godine

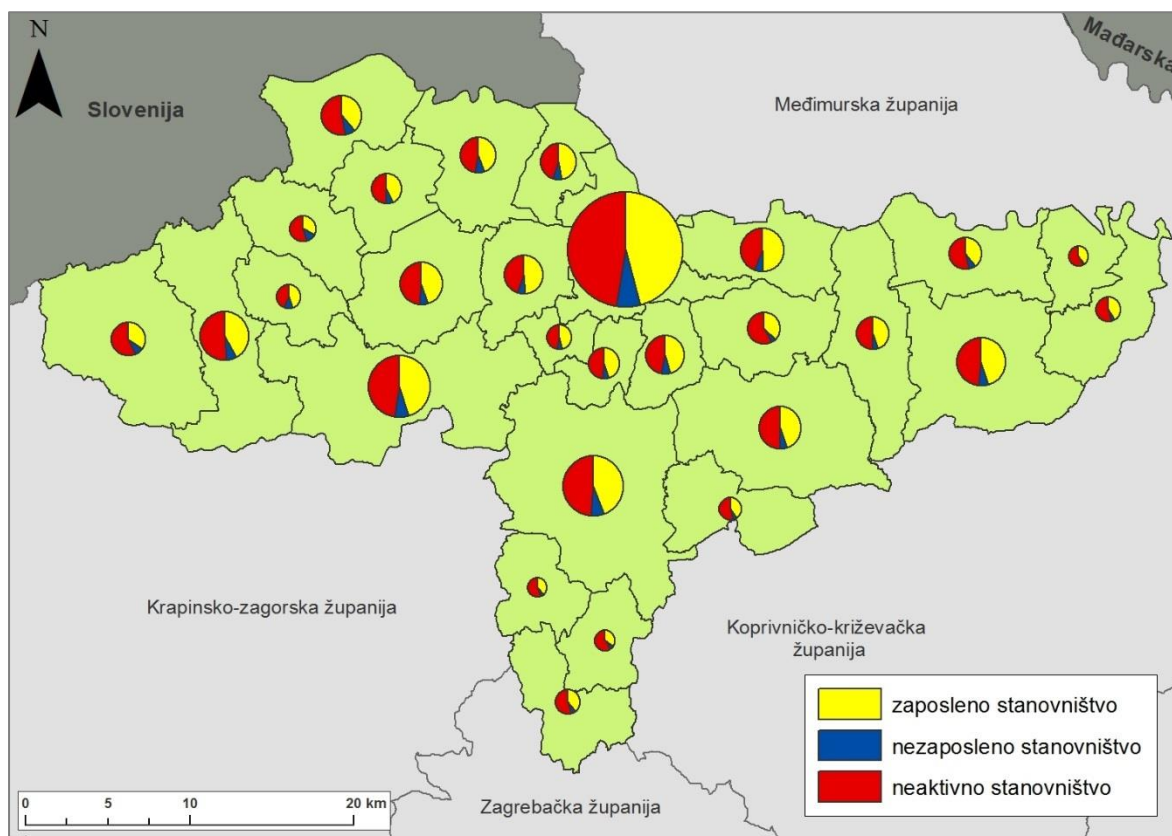
Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)

2.3.2.2. Gospodarski sastav stanovništva

Gospodarski sastav sastavni je dio društveno-gospodarske strukture stanovništva i užem smislu podrazumijeva sastav stanovništva prema djelatnosti, aktivnosti i zanimanju, dok u širem smislu podrazumijeva još i položaj u zanimanju, sektor vlasništva, kućanstva prema izvorima prihoda, veličini posjeda... Aktivno stanovništvo je polazište za razmatranje gospodarskog sastava ukupnog stanovništva (Nejašmić, 2005). U popisnoj metodologiji gospodarski aktivno stanovništvo čine sve zaposlene osobe koje su u radnom odnosu, sve osobe koje obavljaju neko zanimanje, ali nisu u radnom odnosu (poljoprivreda, zanatstvo, pomažući članovi obitelji) i sve nezaposlene osobe koje traže posao u određenom razdoblju. Gospodarski neaktivnom stanovništvu pripadaju osobe sa samostalnim izvorom prihoda (stipendije i mirovine), osobe koje ne rade niti traže posao te gospodarski ovisne osobe (djeca do navršene 15. godine, kućanice, osobe nesposobne za rad i slično). Stoga je međusobni odnos između aktivnog i uzdržavanog stanovništva vrlo bitan pokazatelj demografskih veza s gospodarskim razvojem i ukupnim razvojem stanovništva.

Podaci Popisa stanovništva 2011. godine pokazali su kako u Varaždinskoj županiji od ukupno 175 951 stanovnika radno sposobnom stanovništvu (broj stanovnika u kontingentu od 15 do 64 godina) pripada 119 212 stanovnika što čini opću stopu aktivnosti od 67,8 % ili 2/3 županije. To je još uvijek dobar pokazatelj za poboljšanje gospodarske aktivnosti. Ipak, potrebno je podrobnije sagledati ekonomsku strukturu stanovništva jer radno sposobno stanovništvo uključuje i dio neaktivnog stanovništva. Aktivnom stanovništvu županije pripada 50,9 %, a neaktivnom 49,1 %, no postotak neaktivnih premašuje postotak zaposlenih (44,0 % je zaposlenih i 6,9 % nezaposlenih). Na razini upravnih gradova i općina njih 15 imalo je više aktivnih od neaktivnih (sl. 16). Najčešće je riječ o gradovima i općinama u okolici Varaždina. No samo četiri općine imaju više zaposlenih u odnosu na neaktivne. Riječ je o općinama Klenovnik, Sračinec, Trnovec Bartolovečki i Vidovec od kojih svaka ima svoje specifičnosti. Klenovnik ima drugu najveću stopu nezaposlenosti nakon Donje Voće (11,2 %; 12,1 %). Za Vidovec su karakteristične veće stope stanovništva zaposlenih u poljoprivredi, dok su Sračinec i Trnovec Bartolovečki pod jakim utjecajem Varaždina. Ujedno, Slobodna zona Varaždin smještena je u Trnovcu Bartolovečkom. Najveći omjer neaktivnog stanovništva prema zaposlenom je u Visokom (25,5 %), Bednji (22,2 %) i Donjoj Voći (21,6 %). Općine su to poznate po starenju populacije, geografskoj periferiji i slabijoj gospodarskoj razvijenosti. U odnosu zaposlenih prema neaktivnima najbolji omjer imaju već spomenute općine Trnovec Bartolovečki (4,8 %) i Vidovec (3,5 %).

Usporedbom podataka o glavnim izvorima sredstava za život stanovnika županije dolazi se do sljedećih zabrinjavajućih podataka. Prihod od rada ostvaruje 36,8 % stanovnika, bez prihoda je 30,1 %, mirovinu prima 25,8 %, dok prihod od poljoprivrede ostvaruje samo 1,6 % stanovnika što je poražavajuće s obzirom na potencijale u poljoprivredi ovog dijela Hrvatske (tab. 9). U 11 upravnih gradova i općina prihodi od poljoprivrede manji su od 1 %, u devet općina stanovništvo bez prihoda nadvladava ono s prihodima od rada, dok kod nekih općina (primjerice Visokog) omjer ljudi koji imaju prihode od rada i mirovina gotovo približio omjeru 1:1. Nastave li se procesi iseljavanja i povećanja negativne prirodne promjene doći će do krucijalnih promjena u sastavu prema glavnim izvorima sredstava za život i nezaobilaznog pitanja kako što učinkovitije riješiti problem mirovinskog sustava.

Sl. 16. Zaposleno, nezaposleno i neaktivno stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine

Izvor: *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)

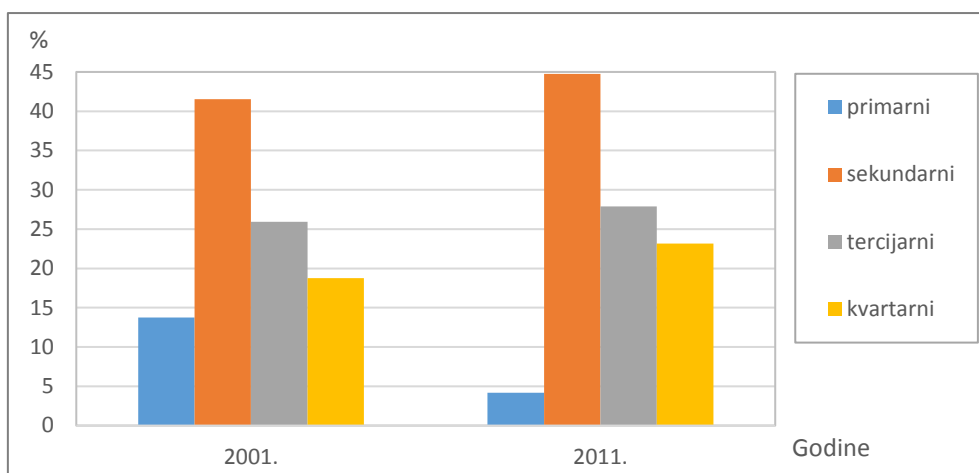
Tab. 9. Stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema glavnim izvorima sredstava za život 2011. godine¹⁵

Grad/općina	Prihodi od rada (%)	Prihodi od poljoprivrede (%)	Mirovina (%)	Bez prihoda (%)	Ostalo (%)
Bednja	30,2	0,4	27,4	32,6	11,1
Beretinec	38,9	0,5	24,8	31,8	5,2
Breznica	30,2	4,2	23,5	34,8	9,6
Breznički Hum	30,7	12,0	27,6	18,5	20,7
Cestica	32,9	1,4	22,5	37,7	6,5
Donja Voća	29,0	2,8	22,5	34,1	14,5
Gornji Kneginec	38,4	0,3	26,5	29,5	6,1
Ivanec	37,8	0,5	25,6	30,9	7,0
Jalžabet	31,0	2,9	29,2	26,1	16,4
Klenovnik	37,6	1,4	22,5	33,8	7,2
Lepoglava	35,7	0,3	24,0	34,6	8,5
Ludbreg	37,9	2,1	25,4	29,6	7,5
Ljubešćica	33,3	0,3	26,3	33,5	8,2
Mali Bukovec	32,2	7,0	26,1	30,3	8,3
Martijanec	32,9	8,6	28,1	29,2	8,0

¹⁵ Zbroj postotaka veći je od 100 % zbog popisne metodologije: osobe su mogle dati i dva odgovora o dva različita prihoda.

Maruševec	36,7	1,7	27,6	28,5	6,7
Novi Marof	37,0	0,4	23,1	31,3	9,7
Petrijanec	33,8	3,9	21,3	34,9	10,5
Sračinec	38,6	0,5	23,9	30,2	7,6
Sveti Đurđ	30,7	5,8	24,6	33,0	10,0
Sveti Ilija	37,6	0,4	25,6	30,7	6,6
Trnovec Bartolovečki	40,0	1,1	25,2	29,3	6,9
Varaždin	39,7	0,2	28,4	27,0	6,6
Varaždinske Toplice	38,1	1,4	25,3	30,6	6,0
Veliki Bukovec	30,3	9,7	24,8	31,0	5,9
Vidovec	35,6	6,8	22,4	30,6	6,8
Vinica	36,9	0,9	25,9	29,0	8,1
Visoko	25,8	6,1	24,8	35,4	10,7
ŽUPANIJA	36,8	1,6	25,8	30,1	6,9

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)

Sl. 17. Struktura zaposlenih Varaždinske županije prema sektorima djelatnosti 2001. i 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.); Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)

Prema sektorima djelatnosti najviše je zaposlenih u sekundarnim djelatnostima (44,7 %), zatim slijede zaposleni u tercijarnim (27,9 %), potom kvartarnim (23,2 %) i tek na kraju su očekivano zaposleni u primarnom sektoru sa samo 4,2 % (sl. 17). Najznačajnije promjene 2001. godine doživjeli su primarni sektor, u kojemu je radilo 13,8 %, i kvartarni sektor, u kojemu je radilo 18,8 % stanovništva. Ovakva preraspodjela unutar sektora dijelom je rezultat i povijesnih zbivanja. No izuzmu li se negativni procesi vezani uz poljoprivredu i gospodarsku tranziciju devedesetih godina prošlog stoljeća, u posljednjih petnaestak godina dolazi do značajnih promjena u gospodarstvu Varaždina. Iako i danas na prostoru grada djeluje prerađivačka industrija (tekstilna, prehrambena, drvna, kožarska i obućarska), sve je

više pogona tzv. „nove industrije“: ICT sektor, logistika, biotehnologija i slične. Pri tome treba spomenuti Tehnološki park Varaždin kao rasadnik nove tehnologije i visokoobrazovanih ljudi (Cini i Varga, 2009).

Zbog blizine autoceste, jeftinijeg zemljišta i dobre infrastrukturne opremljenosti sve je jači trend otvaranja i razvijanja novih industrijskih, poduzetničkih i gospodarskih zona u okolnim općinama grada Varaždina: Gornjem Knegincu, Trnovcu Bartolovečkom i Jalžabetu, a u posljednjih godinu dana osnovane su dvije nove u Beretincu i Vidovcu. Kako ne postoje aktualni podaci o broju zaposlenih u poduzetničkim zonama na prostoru županije vrijedi spomenuti izvješće Državnog ureda za reviziju iz 2014. godine koje navodi kako su krajem 2013. godine u funkciji bile 32 poduzetničke zone s ukupno 194 aktivnih poduzeća i 6882 zaposlena te da je u njih uloženo oko 172 mil. kn (Izvješće državne revizije, 2014). Broj zaposlenih i aktivnih poduzeća porastao je do danas. Osnovano je 25 poduzetničkih zona, ali u njima nije pokrenut rad zbog nedostatka novca za infrastrukturno opremanje ili drugih razloga. One su mogući potencijal daljnjeg razvoja ovog područja.

2.4. Demografski resursi i potencijali Varaždinske županije

Kako bi se olakšalo identificiranje, vrednovanje i uspoređivanje demografskih resursa određenog prostora izrađen je sintetički pokazatelj indeks demografskih resursa (i_{der}). Demografski resursi i potencijali važni su za smanjenje nejednakosti društveno-gospodarskog razvoja određenog prostora, a da bi se maksimalno iskoristili svi postojeći resursi nužno ih je analizirati indeksom demografskih resursa. On se sastoji od dvije sastavnice: demografskog indeksa (i_{dem}) i indeksa obrazovanosti (i_o) uz korektiv u obliku koeficijenta (k) koji se izračunava formulom: $i_{der} = k \times (i_{dem} + i_o)$. Za vrlo složen izračun koristi se ukupno 15 varijabli. Demografski indeks sastoji se od koeficijenta dinamike, udjela mladog stanovništva predfertilne dobi u ukupnoj populaciji, udjela ženskog stanovništva u dobi od 20 do 29 godina u ukupnoj ženskoj populaciji te indeksa vitaliteta. Indeks obrazovanosti sastoji se od udjela stanovništva tercijarne obrazovanosti u populaciji staroj 25 i više godina te od stope iskorištenosti studentskog kontingenta. Koeficijent korekcije upotrebljava se standardiziranim obilježjem (z-vrijednosti) izraženom u jedinicama standardne devijacije. Kada se formulama izračunaju vrijednosti, indeksi prostornih jedinica dijele se u šest tipova od najpovoljnijeg tipa: A-„izrazito povoljni demografski resursi“ do najnepovoljnijeg tipa F-„izrazito slabi demografski resursi“ (Nejašmić i Mišetić, 2010).

Na temelju izračunatih podataka 24 grada/općine imaju nepovoljne demografske resurse: od tipa D do F (tab. 10, sl. 18). Podjednaki broj, njih 11, pripada tipovima D („slabi demografski resursi“) i E („vrlo slabi demografski resursi“), dok tipu F pripadaju Breznički Hum i Donja Voća što je očekivano s obzirom na prethodno navedene demografske procese. Tip C („dobri demografski resursi“) imaju gradska središta Ivanec, Ludbreg i Novi Marof, dok je jedini grad sa tipom A Varaždin. Usporede li se izračuni iz Popisa 2001. godine (Spevec, 2011) te je godine omjer gradova/općina i njihovih tipova bio sljedeći: tip F-6; tip E-8; tip D-10; tip C-3 i tip B-1. Samo su dvije općine u zadnjem međupopisnom razdoblju ostvarile „pad“ u tipizaciji: Beretinec i Petrijanec, dok ih je deset ostvarilo bolje rangiranje. Dakle, smanjen je broj administrativnih jedinica s najnižim F tipom u korist E tipa, dok s druge strane, kod 16 njih u posljednjih desetak godina nije došlo ni do kakve promjene u tipu što je zaista upitno s demografskog aspekta. Prema tome, važno je sagledati rezultate indeksa i djelovati na gospodarskom razvoju krajeva sa slabim vrijednostima jer ih samo gospodarski razvoj može (djelomično) revitalizirati, bilo putem obnavljanja radnog kontingenta, bilo socijalnim prestrukturiranjem i populacijskim razvojem.

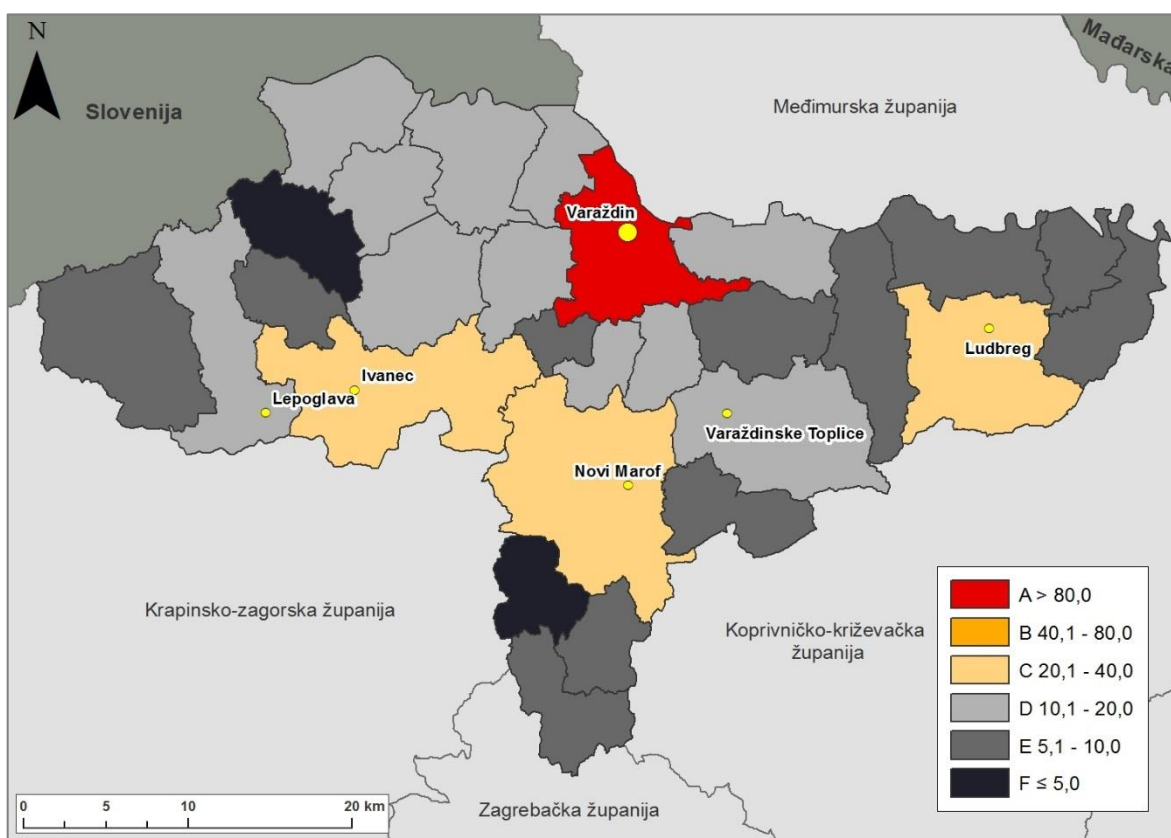
Tab. 10. Upravni gradovi i općine Varaždinske županije prema indeksu demografskih resursa 2011. godine (i_{der})¹⁶

Grad/općina	k	i_{dem}	i_o	i_{der}	Tip
Bednja	0,025	46,86	260,74	7,69	E
Beretinec	0,025	202,90	166,65	9,24	E
Breznica	0,025	195,05	152,20	8,68	E
Breznički Hum	0,02	41,81	194,59	4,73	F
Cestica	0,03	184,79	182,51	11,02	D
Donja Voća	0,025	91,27	97,56	4,72	F
Gornji Kneginec	0,025	168,33	444,03	15,31	D
Ivanec	0,04	154,19	572,23	29,06	C
Jalžabet	0,025	89,73	223,23	7,82	E
Klenovnik	0,025	119,00	177,01	7,40	E
Lepoglava	0,03	156,62	392,79	16,48	D
Ludbreg	0,03	171,95	824,24	29,89	C
Ljubešćica	0,02	187,22	269,96	9,14	E
Mali Bukovec	0,025	76,63	197,66	6,86	E
Martijanec	0,025	76,74	195,22	6,80	E
Maruševac	0,03	111,93	224,41	10,09	D
Novi Marof	0,04	201,08	418,19	24,77	C
Petrijanec	0,025	549,77	174,78	18,11	D

¹⁶ Jedna od varijabli za izračun demografskih resursa je i prosječan broj živorođenih i umrlih najmanje u vremenskom nizu pet godina prije i pet godina poslije referentne godine Popisa stanovništva za koji se radi izračun. S obzirom da je uzeta 2011. godina kao referentna i kako za 2016. godinu podaci vitalne statistike još nisu dostupni, uzet je vremenski interval od 2006. do 2015. godine. Nadalje, broj studenata 2011. godine uzet je iz službene publikacije *Statistička izvješća: Studenti u akademskoj godini 2010./2011.*, DZS, Zagreb, 2012.

Sračinec	0,025	407,74	170,82	14,46	D
Sveti Đurđ	0,025	180,57	114,78	7,38	E
Sveti Ilija	0,025	192,26	416,63	15,22	D
Trnovec Bartolovečki	0,03	243,07	316,48	16,79	D
Varaždin	0,05	102,06	1 721,05	91,16	A
Varaždinske Toplice	0,03	116,68	451,74	17,05	D
Veliki Bukovec	0,02	75,63	255,32	6,62	E
Vidovec	0,025	235,90	252,37	12,21	D
Vinica	0,025	154,69	301,59	11,41	D
Visoko	0,02	138,78	131,63	5,41	E

Izvor: izračunato na temelju podataka popisne i vitalne statistike DZS-a

Sl. 18. Tipologija upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema indeksu demografskih resursa 2011. godine

Izvor: izračunato na temelju podataka popisne i vitalne statistike DZS-a

3. LOKALNA SAMOUPRAVA I POPULACIJSKA POLITIKA REPUBLIKE HRVATSKE

3.1. Populacijska politika u Republici Hrvatskoj

Populacijska politika definira se kao sustav mjera i djelovanja kojima se želi postići željeni demografski razvitak preko prirodnog kretanja i migracijama. Takvim se mjerama opće kretanje, sastav i razmještaj stanovništva nastoje uskladiti s društveno-gospodarskim, političkim i drugim razvojnim ciljevima (Nejašmić, 2005). Populacijska politika samo je odgovor na negativne demografske trendove koji su rezultat općih i specifičnih gospodarskih, socijalnih, zdravstvenih i političkih čimbenika (Wertheimer-Baletić, 2005a, 2005b). Stav je demografa da ona mora biti državna i poduprta od države jer njezino postojanje i provođenje pokazuje izraz težnje društva prema optimalnijem odnosu razine življenja i općedruštvenog probitka (Friganović i Šterc, 1993). Nju treba razlikovati od obiteljske politike. Obiteljska politika ima za cilj poboljšati kvalitetu života obitelji, njezin društveni položaj i strukturu, dok populacijska politika ima krajnji cilj prirodni i ukupni rast stanovništva jačanjem stope nataliteta i djelovanjem na migracije (Stropnik, 1995; Puljiz i Zrinščak, 2002).

Od osamostaljenja do danas u Hrvatskoj su prihvaćena tri dokumenta demografske politike: *Nacionalni program demografskog razvitka* iz 1996. godine, *Nacionalna obiteljska politika* iz 2003. i *Nacionalna populacijska politika* iz 2006. godine. Prvi cjeloviti program demografske politike nastao je nakon rata kako bi se djelovalo na višedesetljetno nepovoljno prirodno kretanje i iseljavanje najvitalnijeg stanovništva Hrvatske koje je uznapredovalo za vrijeme i nakon Domovinskog rata. Bio je to prvi takav dokument na našem prostoru s obzirom da se u bivšoj državi prema toj tematici nije posvećivalo dovoljno pozornosti. Ipak, program suštinski nije imao uspjeha jer su mjere bile preambiciozno sročene, a njihova primjena bila je parcijalna i kratko trajala (Živić, 2007). Ujedno, demografija u razdoblju poratne obnove nije niti mogla biti primarna tema. *Nacionalna obiteljska politika* iz 2003. godine donijela je određene restrikcije obiteljskih prava: pooštreni su cenzusi za stjecanje dječjeg doplatka, ukinut je dodatak na doplatak za treće i sljedeće dijete, ukinuto je pravo na trogodišnji porodni dopust, smanjena je naknada nezaposlenim majkama i ostale restrikcije. Križić tako zaključuje da ovim dokumentom nije utvrđen način najbolje pomoći i zaštite obitelji, da nije utvrđena politika kojom bi se očuvao brak i obitelj te da nisu osigurane mjere za zaustavljanje izrazito nepovoljnih demografskih trendova (Križić, 2005). Zbog toga je 2006. godine donijeta *Nacionalna populacijska politika*, strategija koja je još uvijek na snazi.

3.2. Ovlasti i funkcije lokalne samouprave

Lokalna i regionalna samouprava obavlja funkcije, izvršava zadaće i donosi programe propisane zakonima i odlukama koje su donijete na temelju zakona, a sredstva za njihovo izvršavanje osiguravaju u svom proračunu. Lokalne vlasti najbliže su stanovništvu i one mogu najbolje prepoznati koje su njihove potrebe (Bajo i Alibegović Jurlina, 2008). Stoga je važno odrediti kakva je raspodjela javnih funkcija prema razinama vlasti što je prikazano u tablici 11.

Tab. 11. Raspodjela javnih funkcija prema razinama vlasti

Javne funkcije		Središnja država	Općine	Gradovi	Županije
1.	opće javne usluge	•	•	•	•
2.	obrana	•			
3.	javni red i sigurnost	•	•	•	
4.	ekonomski poslovi	•	•	•	•
4.1.	opći ekonomski poslovi i trgovina	•			
4.2.	poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo i lov	•			•
4.3.	naftna industrija i energetika	•			
4.4.	rudarstvo, industrija i graditeljstvo	•	•	•	•
4.5.	promet	•	•	•	•
4.6.	komunikacije	•	•	•	•
5.	zaštita okoliša	•		•	•
6.	unapređenje stanovanja i zajednice	•	•	•	•
6.1.	stanovanje		•	•	•
6.2.	razvoj zajednice			•	•
6.3.	vodoopskrba	•	•	•	•
6.4.	javna rasvjeta	•		•	•
7.	zdravstvo	•			•
8.	rekreacija, kultura i religija		•	•	
9.	obrazovanje	•	•	•	•
9.1.	predškolski odgoj i obrazovanje		•	•	
9.2.	osnovno obrazovanje	•	•	•	•
9.3.	srednjoškolsko obrazovanje	•			•
9.4.	obrazovanje nakon srednje škole	•			•
9.5.	visokoškolsko obrazovanje	•			
10.	socijalna zaštita	•	•	•	•

Izvor: Bajo i Alibegović Juraga, 2008.

Iz priloženog se vidi kako su javne funkcije poprilično razmrvljene od središnje vlasti do općina što dovodi do nekoliko problema. Jedan od njih je nemogućnost obavljanja javnih funkcija na istoj razini kvalitete zbog različite gospodarske razvijenosti, financijskih mogućnosti te površinu i broj stanovnika pojedinih jedinica lokalne samouprave. Tako male i gospodarski slabije razvijene općine imaju određene ovlasti, ali ih neće konkretizirati zbog nedostatka financijskih sredstava (Bajo i Alibegović Juraga, 2008). To dovodi do

povećavanja razlika u stupnju razvijenosti što može biti i demografski štetno jer stanovništvo iz ekonomski slabo razvijenih dijelova seli u one jedinice koje imaju bolje razvojne šanse (Koprić, 2010). Također, upravni gradovi i općine statutima mogu same proširiti svoj djelokrug, što je omogućila zakonska regulativa koja pak ne određuje jasan okvir koje se ovlasti pripisuju pojedinoj razini vlasti (Koprić, 2005).

Za demografski razvoj potrebno je mjerama posegnuti u nekoliko različitih javnih funkcija vlasti, od socijalne zaštite i obrazovanja do ekonomskih poslova (gospodarstvo) koje su konfuzno preraspodijeljene između različitih razina vlasti. Konkretni primjer je obrazovanje u kojem je predškolski odgoj i obrazovanje u funkciji upravnih gradova i općina, srednjoškolsko obrazovanje u funkciji države i županije, a osnovnoškolsko u domeni sve četiri razine vlasti. Problem koji iz ovoga proizlazi jest u prebacivanju odgovornosti rješavanja problema demografskih mjera s jedne razine vlasti na drugi, ali i neefikasnost istih.

3.3. Lokalna samouprava i populacijska politika

Nacionalna populacijska politika propisala je 62 demografske mjere sadržane u sedam područja djelovanja. Za svaku od njih određene su aktivnosti i rokovi provedbi, indikatori provedbe te nositelji. Jedinice lokalne i regionalne samouprave sunositelji su 18 demografskih mjera, uz različita ministarstva i državne institucije poput Hrvatske banke za obnovu i razvoj, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i sličnih (tab. 12). Iz priloženog se vidi kako su mogućnosti djelovanja lokalne uprave na polju demografije poprilično široke.

Tab. 12. Mjere kojima su jedinice lokalne i regionalne samouprave sunositelji prema *Nacionalnoj populacijskoj politici*

• Poticati razvoj potencijalnih središnjih naselja i usmjeravati trend unutarnjih migracija
• Osigurati dostupnost obrazovanja svima
• Poticati i subvencionirati osnivanje proizvodnih i uslužnih trgovačkih društava, obiteljskih gospodarstava i drugih oblika zapošljavanja radnog i fertilelnog stanovništva na prostorima izloženim iseljavanju, ubrzanom starenju i rijetko naseljenim prostorima Republike Hrvatske
• Usmjeravati buduće useljeničke tokove u slabije razvijena i depopulacijska područja
• Omogućiti kvalitetnu prometnu povezanost potencijalnih središnjih naselja, gradskih i prigradskih prostora, otoka s kopnom i brdsko-planinskih područja
• Osigurati koncesije državnih poljoprivrednih zemljišta za obiteljska poljoprivredna gospodarstva
• Osigurati snižene kamatne stope na kredite mladim parovima i obiteljima s djecom na području od posebnog državnog interesa, ruralnim i depopulacijskim područjima
• Osigurati isplatu pronatalitetnog dodatka za treće i četvrto dijete u obitelji
• Poticati jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave na isplatu dodatka za dijete
• Jednokratnu potporu za novorođenče i iznose obiteljskih potpora od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, u visini jedne proračunske osnovice, osloboditi poreza na dohodak

• Osigurati produženi boravak za djecu u osnovnoškolskim ustanovama
• Izraditi program za kontrolirani sustav izvaninstitucijske skrbi djece dojenačke i predškolske dobi
• Osigurati institucijsko zbrinjavanje za svu djecu predškolske dobi na području jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
• Poticati otvaranje predškolskih ustanova i igraonica unutar velikih trgovačkih društava i korporacija
• Stvoriti pretpostavke za otvaranje predškolskih ustanova i igraonica u privatnom vlasništvu
• Osigurati isplatu naknada roditeljima, za čiju djecu na području jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave nije osigurano institucijsko zbrinjavanje, u visini iznosa kojima se to zbrinjavanje sufinancira
• Osnivati centre za planiranje obitelji i reprodukcijско zdravlje pri županijskim bolnicama, općim bolnicama i postojećim klinikama
• Osnivati savjetovališta pri ambulantama radi bolje povezanosti stručnjaka i obitelji s ruralnih i teže dostupnih područja (otoci i brdsko-planinska područja)

Izvor: *Nacionalna populacijska politika*, NN 123/06.

O rezultatima provođenja ovakve populacijske politike govore opširna izvješća koje je sastavilo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti za razdoblje od 2007. do 2010. godine (Izvješća, 2009, 2010, 2011). Ona navode financijske izvještaje i aktivnosti za svaku mjeru kategoriziranu po ministarstvima i lokalnim upravama. U 2009. godini za provedbu mjera utrošeno je ukupno 11 927 082 247,40 kn od čega je iz proračuna lokalnih jedinica izdvojeno 1 090 207 953,97 kn ili 9,1 % (Izvješće, 2010). U 2010. godini potrošeno je manje: 10 115 402 393,31 kn, od čega je lokalna uprava dala 773 109 285,56 kn ili 7,6 % (Izvješće, 2011). Postoji su zasigurno veći iz razloga što je prilikom sastavljanja izvješća odgovore dostavilo oko 50 % jedinica lokalne i regionalne samouprave.¹⁷ Nažalost, nakon 2010. godine se više ne sastavljaju izvješća kojima bi pratili efikasnosti mjera pa se može zaključiti kako je već tada strategija *Nacionalne populacijske politike* u praksi stavljena izvan funkcije.

U nedostatku detaljnijih analiza, o primjerima dobre prakse provođenja demografskih mjera upravnih gradova i općina može se iščitati iz medija. Portal gradonačelnik.hr napravio je statistiku upravnih gradova s najvećim naknadama za novorođenu djecu po kojoj je Grad Sinj u 2015. godini za tu namjenu izdvojio 1,73 % svojeg proračuna. Najviše naknade u Hrvatskoj na razini upravnih gradova daje Grad Vis: prvo dijete dobiva 5000 kn, drugo 10 000 kn, a treće 20 000 kn. Na Visu je napravljena i anketa među građanima koja je pokazala da se obitelji teže odlučuju na treće dijete pa je Grad odlučio stimulirati sve obitelji s troje i više djece sa po 1200 kn mjesečno do djetetove desete godine života i besplatnim vrtićem (gradonacelnik.hr, 2016). Grad Velika Gorica izdvojila je 31,81 % svojeg godišnjeg proračuna za obrazovanje, dok je u dodjeli stipendija rekorder Grad Novska s 3,41 % izdvajanja u proračunu. Od 2013. godine do danas stipendirali su sve učenike i studente koji

¹⁷ U izvješćima za 2007. i 2008. godinu nisu navedeni sumarni prikazi utrošenih sredstava za provedbu mjera populacijske politike.

su se prijavili, ukupno njih 1257 (gradonacelnik.hr, 2017). U Umagu je ove godine otvoren vrtić vrijednosti 31,4 mil. kn koji je postao prvi besplatni vrtić u Hrvatskoj za kojega nema liste čekanja, a financiranje vrtića je na teret gradskog proračuna (jutarnji.hr, 2017). I na općinskim razinama ima dobrih primjera. Općina Blato na Korčuli za rođenje prvog djeteta daje 5000 kn, drugo 10 000 kn, a treće čak 60 000 kn. Na prostoru općine Vir dječji je vrtić besplatan kao i prijevoz osnovnoškolaca i srednjoškolaca, za školsku kuhinju izdvaja se 1800 kn godišnje po djetetu, a dodjeljuju se i stipendije. Rezultat je vidljiv u preseljenju stanovništva iz Zadra na otok (vecernji.hr, 2016a). Ipak, može se izdvojiti i primjer dobre prakse koji nije rezultirao pozitivnim demografskim pomacima. Općina Kalinovac (Koprivničko-križevačka županija) dugo je slovila kao općina koja izdvaja najviše novaca za novorođenčad, čak 25 000 kn za svako dijete. Rezultat je bio smanjenje broja stanovnika za 7 % u međupopisnom razdoblju pa je naknada smanjena na 5000 kn uz obrazloženje da roditeljske naknade dugoročno gledano ne mogu pridonijeti demografskoj obnovi, ako se prije svega ne oživi gospodarstvo (vecernji.hr, 2016b).

4. POPULACIJSKA POLITIKA JEDINICA LOKALNE I REGIONALNE SAMOUPRAVE VARAŽDINSKE ŽUPANIJE

4.1. Indeksi razvijenosti jedinica lokalne samouprave Varaždinske županije

Kako bismo provjerili jednu od polaznih hipoteza ovoga rada potrebno je sagledati indekse razvijenosti općina i upravnih gradova županije te izvršenja proračuna. Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se izračunava na temelju nekoliko osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja: stope nezaposlenosti, dohotka po stanovniku, proračunskih prihoda jedinica lokalne/regionalne samouprave po stanovniku, općeg kretanja stanovništva i stope obrazovanosti (Uredba, 2010). On služi ocjenjivanju i razvrstavanju jedinica lokalne i regionalne samouprave prema stupnju razvijenosti, a koji se gleda u odnosu na prosjek cijele države.¹⁸

Indeksacija upravnih gradova i općina provedena je 2010. i 2013. godine. Godine 2010. najviše je administrativnih jedinica županije pripadalo trećoj skupini (15), dok je njih 11 pripalo drugoj. Općina Gornji Kneginec i Grad Varaždin svrstani su u četvrtu skupinu (tab. 13). Tri godine kasnije novom indeksacijom općine Breznički Hum, Petrijanec i Veliki Bukovec sele se u treću skupinu kao i Gornji Kneginec u kojoj je za sada 19 upravnih gradova i općina. Iz ovoga se jasno iščitava kako su najslabije razvijene upravo one općine koje su smještene na rubovima županije, slabije prometno dostupne i sa stanovništvom koje radi u primarnim djelatnostima.

Tab. 13. Indeksi razvijenosti upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2010. i 2013. godine¹⁹

Grad/općina	2010.			2013.		
	Indeks razvijenosti (%)	Skupine		Indeks razvijenosti (%)	Skupine	
Donja Voća	56,19	50-75 %	II.	53,06	50-75 %	II.
Visoko	64,01	50-75 %	II.	63,36	50-75 %	II.
Mali Bukovec	64,35	50-75 %	II.	67,06	50-75 %	II.
Sveti Đurđ	64,49	50-75 %	II.	66,82	50-75 %	II.
Bednja	66,59	50-75 %	II.	66,42	50-75 %	II.
Cestica	69,13	50-75 %	II.	66,14	50-75 %	II.

¹⁸ Tako se upravni gradovi i općine razvrstavaju u pet kategorija. Prvu skupinu čine jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti manja od 50 % prosjeka RH, drugu skupinu vrijednost indeksa 50-75 % prosjeka RH, treću 75-100 %, četvrtu 100-125 % i petu čine oni gradovi i općine s vrijednošću indeksa razvijenosti većim od 125 % prosjeka RH.

¹⁹ Žuto označeno su općine koje imaju vrijednost indeksa razvijenosti manji od 75 % i imaju pravo na status potpomognutog područja.

Breznički Hum	71,89	50-75 %	II.	78,56	75-100 %	III.
Martijanec	71,99	50-75 %	II.	70,41	50-75 %	II.
Breznica	72,83	50-75 %	II.	71,43	50-75 %	II.
Petrijanec	73,94	50-75 %	II.	75,43	75-100 %	III.
Veliki Bukovec	74,94	50-75 %	II.	82,31	75-100 %	III.
Klenovnik	77,13	75-100 %	III.	76,71	75-100 %	III.
Vidovec	77,60	75-100 %	III.	79,53	75-100 %	III.
Vinica	77,71	75-100 %	III.	80,25	75-100 %	III.
Maruševec	78,91	75-100 %	III.	79,75	75-100 %	III.
Jalžabet	79,16	75-100 %	III.	77,75	75-100 %	III.
Lepoglava	79,28	75-100 %	III.	76,95	75-100 %	III.
Beretinec	81,20	75-100 %	III.	83,99	75-100 %	III.
Ljubešćica	83,66	75-100 %	III.	84,23	75-100 %	III.
Sračinec	85,22	75-100 %	III.	84,76	75-100 %	III.
Sveti Ilija	85,88	75-100 %	III.	84,40	75-100 %	III.
Varaždinske Toplice	86,94	75-100 %	III.	88,89	75-100 %	III.
Novi Marof	87,74	75-100 %	III.	86,47	75-100 %	III.
Trnovec Bartolovečki	89,18	75-100 %	III.	92,83	75-100 %	III.
Ludbreg	91,29	75-100 %	III.	93,52	75-100 %	III.
Ivanec	91,53	75-100 %	III.	91,09	75-100 %	III.
Gornji Kneginec	110,93	100-125 %	IV.	93,96	75-100 %	III.
Varaždin	122,62	100-125 %	IV.	116,13	100-125 %	IV.

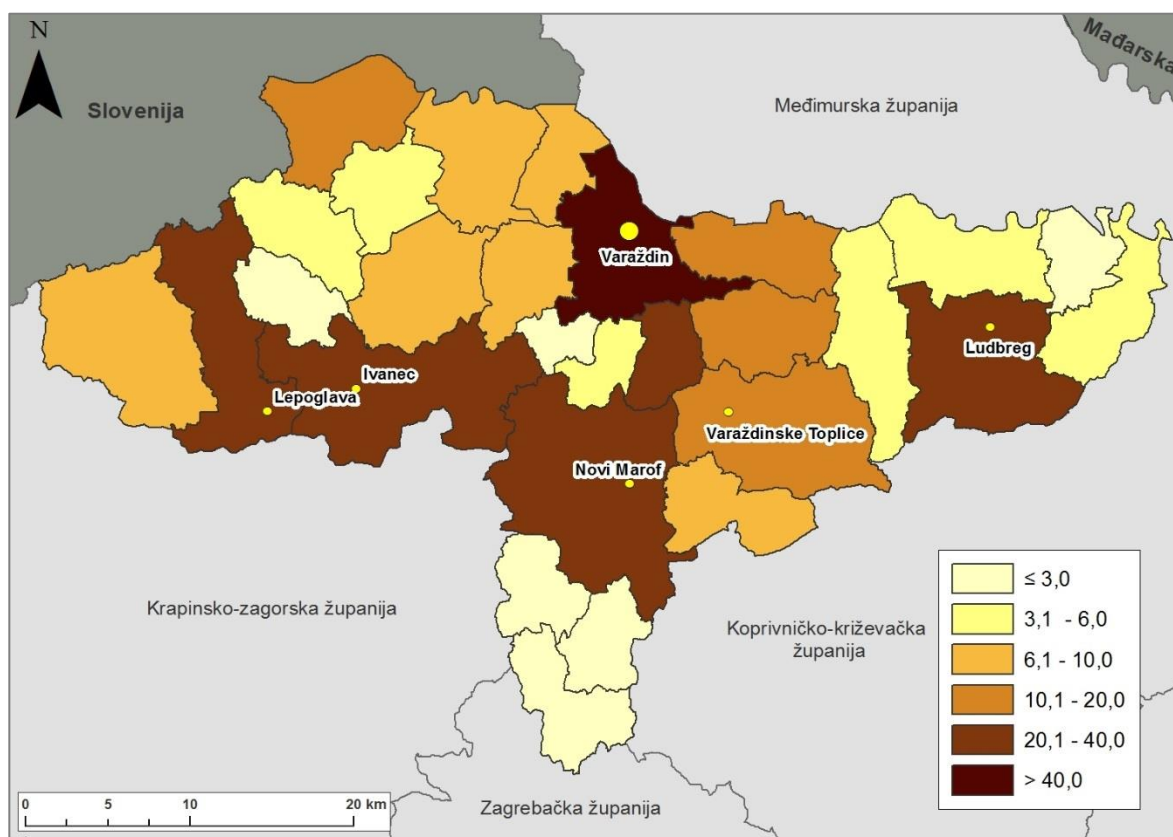
Izvor: Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini 2010. i 2013. godinu, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Zagreb

Za demografsku analizu potrebno je usporediti rezultate indeksa razvijenosti s rezultatima indeksa demografskih resursa (tab. 10, sl. 18). Kako je analiza demografskih resursa rađena prema podacima Popisa stanovništva iz 2011. godine (tj. s podacima u rasponu od 2006. do 2015.), za usporednost indeksa razvijenosti koristit će se podaci iz 2013. godine. Iz toga slijedi da su sve općine slabih demografskih resursa, dakle tipovi E i F, indeksom razvijenosti svrstane u drugu i treću skupinu. Sve općine koje se nalaze u drugoj skupini indeksa razvijenosti, osim Cestice, pripadaju E i F tipu demografskih resursa. To potvrđuje pretpostavku da su jedinice lokalne i regionalne samouprave koje imaju slabe indekse demografskih resursa ujedno i one s niskim indeksima razvijenosti. Isto vrijedi i upravne gradove s najboljim tipom demografskih resursa (tip A i C): Varaždin, Ivanec, Ludbreg i Novi Marof. Oni su visoko plasirani u trećoj i četvrtoj skupini.

4.2. Proračunska sredstva jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije

Da bi se odredilo u kojoj mjeri upravni gradovi i općine provode mjere populacijske politike najbolje je sagledati njihova izvršenja proračunskih sredstava. U obzir će se uzeti prosječna rashodovna strana proračuna od 2007. do 2015. godine, dakle od prve godine

provođenja programa *Nacionalne populacijske politike* pa do zadnje u kojoj su dostupna izvršenja svih administrativnih jedinica.²⁰

Sl. 19. Prosječna godišnja izvršenja rashoda proračuna upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine u milijunima kuna
Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*, 2008. – 2016.

U promatranom razdoblju sve općine, upravni gradovi i županija potrošili su ukupno 6 164 429 205,69 kn, od čega najviše otpada na županiju (oko milijardu i 780 milijuna kuna) i Grad Varaždin (oko dvije milijarde i 100 milijuna kuna). Prosječno na godišnjoj razini najviše proračunskih novaca troši Grad Varaždin (oko 235 mil. kn), a iza njega slijede svi upravni gradovi županije (osim Varaždinskih Toplica) i općina Gornji Kneginec (sl. 19). Najmanje proračunskih sredstava troše općine Beretinec, Breznica, Breznički Hum, Klenovnik, Veliki Bukovec i Visoko, otprilike oko dva mil. kn. Riječ je o općinama (osim Beretinca) koje imaju slabe indekse razvijenosti (uglavnom druga skupina), slabe demografske resurse (tip E i F) i teže pune općinske proračune, pa su i slabije razvijene. Za razliku od njih, gradovi imaju dobra punjenja proračuna, samim time i veća izdvajanja, no

²⁰ Izvršenja proračuna za 2016. godinu još nisu prihvaćena i objavljena od svih općina i upravnih gradova pa ta godina neće biti uzeta u obzir.

podrobnijom će se analizom utvrditi izdvajaju li oni za demografske mjere u relativnim pokazateljima više od općina koje su slabije razvijene.

4.3. Demografske mjere jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije

Demografske mjere koje će u ovom radu biti analizirane su: naknade za novorođenčad, ulaganje u predškolski odgoj (sufinanciranje dječjih vrtića), osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje (prijevoz i nabavku udžbenika) te studentski standard (stipendije i krediti). Treba napomenuti da pojedini dobiveni podaci, osobito oni financijske prirode, nisu najpotpuniji i da ih je potrebno gledati okvirno iz nekoliko razloga. Jedan od njih je nedostatak svih podataka koji su traženi od upravnih gradova i općina. U pojedinim dopisima nisu dobiveni podaci o broju naknada za novorođenčad, broju korisnika sufinanciranog smještaja u vrtićima, visina stipendija ili slično. Nadalje, pojedini gradovi i općine nisu usvojili (ili službeno objavili) završna izvršenja proračuna pa su podaci koji nedostaju nadomješteni onima iz predviđenih proračuna za tu godinu. Također, unutar pojedinih proračuna nije jasno precizirano koliko je novaca predviđeno za pojedinu mjeru već je nekoliko mjera klasificirano skupno pod jednim iznosom (npr. sva socijalna davanja).

4.3.1. Naknade za novorođenčad

Naknada za novorođenčad je primarna demografska mjera kojom se već u početku može vidjeti je li lokalna uprava svjesna demografije i vlastitog utjecaja na (pozitivna) demografska kretanja. U promatranom je razdoblju u cijeloj županiji ukupno uloženo oko 16 mil. kn, najviše u gradovima (tab. 14). U tri općine nisu isplaćivane naknade i to u Brezničkom Humu i Visokom, očigledno zbog niskog proračuna i drugih prioriteta, i u Petrijancu gdje živi romska manjina. Županija nije isplaćivala naknade jer za to nije imala tu obvezu. Godine 2016. započela je isplata naknada i u Brezničkom Humu.

Tab. 14. Isplaćene naknade za novorođenčad upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	300 000,00	Maruševac	525 000,00
Beretinec	175 000,00	Novi Marof	1 396 496,48
Breznica	156 000,00	Petrijanec	0,00
Breznički Hum	0,00	Sračinec	514 000,00
Cestica	418 000,00	Sveti Đurđ	164 814,25

Donja Voća	458 321,00	Sveti Ilija	370 418,27
Gornji Kneginec	355 000,00	Trnovec Bartolovečki	775 000,00
Ivanec	1 249 904,89	Varaždin	4 772 100,00
Jalžabet	205 000,00	Varaždinske Toplice	974 000,00
Klenovnik	168 250,00	Veliki Bukovec	150 500,00
Lepoglava	816 000,00	Vidovec	478 227,00
Ludbreg	626 600,00	Vinica	367 000,00
Ljubešćica	278 000,00	Visoko	0,00
Mali Bukovec	167 000,00	Varaždinska županija	0,00
Martijanec	140 500,00	UKUPNO	16 001 131,89

Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*; 2008. – 2016.

Ako se usporede podaci o isplaćenim naknadama vidljivo je da je njihov broj manji od broja rođenih (tab. 15). Dijelom je problem u nedostavljanju svih podataka o broju naknada, tj. potpuni podaci su ubrojani tek od 2014. godine s izuzetkom Donje Voće.²¹ Drugi je razlog što općine uzimaju za pravo roditeljima rođenih pod kraj jedne kalendarske godine naknadu evidentirati i isplatiti u narednoj kalendarskoj godini. Ostaje i činjenica da pojedini roditelji ne dobiju naknadu jer se ona u dvije općine ne isplaćuje. Zamjetan je porast broja naknada prošle godine u odnosu na 2015., no kako podaci vitalne statistike još nisu dostupni o korelaciji stvarnog broja rođenih i isplata može se nagađati zbog već spomenutih „prebacivanja“ isplata.

Tab. 15. Broj isplaćenih naknada za novorođenčad upravnih gradova i općina te broj rođenih Varaždinske županije od 2007. do 2016. godine

Godine	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Rođeni	1 721	1 727	1 780	1 733	1 594	1 643	1 519	1 459	1 455	?
Isplaćene naknade	1 041	1 182	1 325	1 140	996	1 084	1 246	1 353	1 304	1 347

? – podaci još nisu dostupni

Izvor: *odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2015. – 2017.*; *VV, RT, 2007. – 2017.*; *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 2007. – 2015., naseljski tablogrami, DZS RH, Zagreb*

Na prostoru županije postoje različiti iznosi visine naknade za novorođenčad, ovisno o Gradu/općini gdje roditelj ima prijavljeno prebivalište (tab. 16). U 13 administrativnih jedinica naknade su fiksne za bilo koje rođeno dijete po redu u obitelji i iznose od najmanje 500 kn u Svetom Đurđu pa do 2500 kn u Velikom Bukovcu. U ostalih 13 jedinica naknade se povećavaju s većim brojem djece. Najviše naknade su u općinama Sveti Ilija i Jalžabet. U Svetom Iliji od 2015. godine općinske vlasti dodjeljuju za treće dijete 10 000 kn, četvrto

²¹ U podacima do 2014. godine fale podaci za Breznicu, Donju Voću, Ivanec, Lepoglavu, Novi Marof, Svetog Iliju i Trnovec Bartolovečki za pojedine godine.

15 000 kn, a za svako sljedeće naknada se povećava za dodatnih 3000 kn. Od ove godine u Jalžabetu je na snazi odluka prema kojoj se za treće dijete daje 6000 kn, a za četvrto 7500 kn. Obitelji sa jednim djetetom najbolje prolaze u Ljubešćici gdje je naknada 3000 kn.

Tab. 16. Visina pojedinačne isplaćene naknade za novorođenčad u upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije 2017. godine u kunama

Grad/općina	Visina naknade (kn)	Grad/općina	Visina naknade (kn)
Bednja	1 000	Maruševac	1 000/1 500 za 2. i svako sljedeće dijete
Beretinec	1 200/2 200/3 200 za svako sljedeće dijete	Novi Marof	1 000/dodatnih 500 za svako sljedeće dijete
Breznica	2 000/3 000/dodatnih 1 000 za svako sljedeće dijete	Petrijanec	-
Breznički Hum	1 000 za 1. i 2. dijete/2 000 za 3. i svako sljedeće	Sračinec	1 000
Cestica	1 000	Sveti Đurd	500
Donja Voća	1 000/2 000/3 000 za 3. i svako sljedeće dijete	Sveti Ilija	1 000/2 000/10 000/15 000/dodatnih 3 000 za svako sljedeće dijete
Gornji Kneginec	1 000	Trnovec Bartolovečki	2 000
Ivanec	1 000	Varaždin	2 000
Jalžabet	2 000/4 000/6 000/7 500	Varaždinske Toplice	2 000
Klenovnik	1 500/1 750/2 000 za svako sljedeće dijete	Veliki Bukovec	2 500
Lepoglava	1 500/2 000/2 500 za svako sljedeće dijete	Vidovec	1 000
Ludbreg	1 200/1 500/2 000	Vinica	2 000/dodatnih 1 000 za svako sljedeće dijete
Ljubešćica	3 000/4 000/5 000 za 3. i svako sljedeće dijete	Visoko	-
Mali Bukovec	1 500	Varaždinska županija	-
Martijanec	1 000		

Izvor: odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2016. – 2017.; VV, RT, 2016. – 2017.

Prema zaprimljenim odgovorima od 2007. godine do danas najviše se promjena iznosa naknade dogodilo u posljednje dvije godine što se u jednu ruku može protumačiti sve većom osviještenosti za demografska pitanja, ali i djelomičnim kupovanjem političkih bodova pred nadolazeće izbore. Tako je u tom razdoblju osam upravnih gradova i općina podiglo visinu naknade. Od usvajanja demografske strategije tri su administrativne jedinice smanjile naknade i to Gornji Kneginec 2011. godine (s 1500 na 1000 kn), Ivanec 2014. godine (na 1000 kn za svu novorođenu djecu u obitelji iako je do tada dijeljeno po broju djece) i Vidovec 2016. godine (s dodatkom od 500 kn za svako iduće dijete na fiksnih 1000 kn). Općine Bednja i Sračinec jedine u kontinuumu dodjeljuju istu novčanu potporu od 500 kn, odnosno 1000 kn.

Prije usvajanja *Nacionalne populacijske politike* samo je sedam administrativnih jedinica isplaćivalo naknadu za novorođene (tab. 17). Godine 2006. je taj trend nastavilo još njih sedam što ukupno čini polovicu županije gdje se ta mjera počela provoditi istovremeno

sa strategijom. Najkasnije su sa isplatama započele demografski oslabljene i proračunskim sredstvima siromašne općine na jugu županije, Breznica 2009. i Breznički Hum 2016. godine. Za općinu Gornji Kneginec nije poznato od kada isplaćuje naknade.

Tab. 17. Godina prvog provođenja mjere isplate naknade za novorođenčad u upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije

Grad/općina	Godina prve isplate	Grad/općina	Godina prve isplate
Bednja	2004.	Maruševac	2005.
Beretinec	2006.	Novi Marof	2007.
Breznica	2009.	Petrijanec	-
Breznički Hum	2016.	Sračinec	2007.
Cestica	2004.	Sveti Đurđ	2006.
Donja Voća	2005.	Sveti Ilija	2006.
Gornji Kneginec	nepoznato	Trnovec Bartolovečki	2002.
Ivanec	2007.	Varaždin	2006.
Jalžabet	2007.	Varaždinske Toplice	2005.
Klenovnik	2006.	Veliki Bukovec	2008.
Lepoglava	2006.	Vidovec	2008.
Ludbreg	2008.	Vinica	2004.
Ljubešćica	2007.	Visoko	-
Mali Bukovec	2008.	Varaždinska županija	-
Martijanec	2006.		

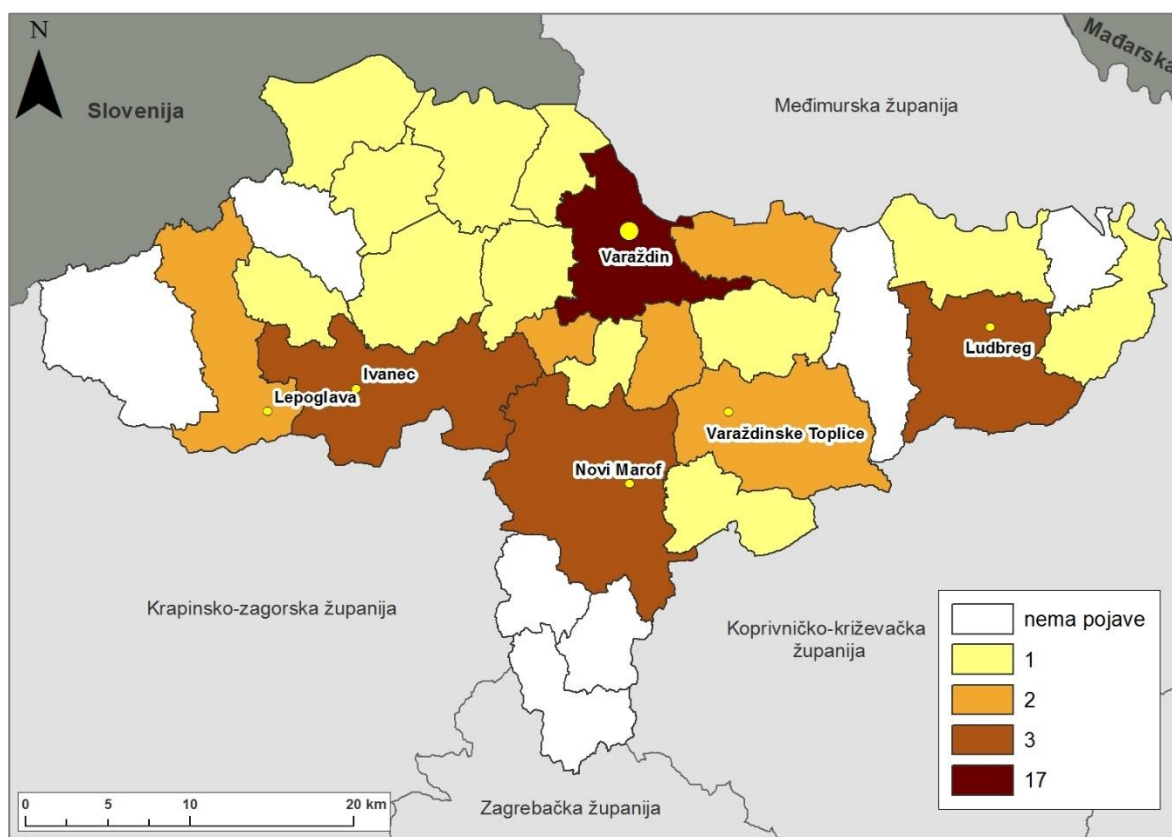
Izvor: odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2016. – 2017.; VV, RT, 2006. – 2017.

4.3.2. Predškolski odgoj i obrazovanje

Ulaganja u vrtiće su u ovlasti upravnih gradova i općina, a vrtići mogu biti javni (kojima je osnivač grad/općina) ili privatni (osnivač privatna osoba). Prema modificiranim podacima Ministarstva znanosti i obrazovanja (mzo.hr, 2017) trenutno u cijeloj županiji djeluje 48 vrtića, najviše na području Grada Varaždina, čak 17 (sl. 20).²² Sedam općina nema ni jedan dječji vrtić i upravo su to one koje su demografski najranjivije, kakav je slučaj s općinama na jugu županije. Kao primjer može se uzeti općina Breznica čiji stanovnici svoju djecu moraju voziti u najbliži dječji vrtić koji je dvadesetak kilometara udaljen u Novom Marofu ili Svetom Ivanu Zelini koji je u drugoj županiji (VV, 22. 9. 2015.). Rješenje je moguće iznaći u mjeri 7.4.1. iz Programa ruralnog razvoja EU fondova. S područja županije

²² Statistike Ministarstva znanosti i obrazovanja i Državni zavod za statistiku navode 53 dječja vrtića i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja na području županije iz razloga što uračunavaju i pravne osobe koje izvođe programe predškole. Program predškole obavezni je program koji traje godinu dana prije polaska u osnovnu školu i nije ekvivalent dječjem vrtiću (*Osnovne škole i dječji vrtići*, DZS, 2016).

prijavljen je ukupno 31 projekt od kojih se 12 odnosi na gradnju i opremanje dječjih vrtića (RT, 4. 4. 2017.).²³

Sl. 20. Broj dječjih vrtića po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije 2017. godine

Izvor: prilagođeno prema *Popis dječjih vrtića*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb, 2017, <http://mzos.hr/dbApp/pregled.aspx?appName=Vrtici> (25. 5. 2017.) i *Statistička izvješća: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.*, DZS, Zagreb, 2016., http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1568.pdf (25. 5. 2017.)

Broj vrtića porastao je u promatranom razdoblju. Mnogi gradski/općinski centri dobili su vrtićke prostorije: Beretince i Ljubešćica 2007., Jalžabet 2008., Vinica 2009., Ivanec još jedan novi (privatni) 2016. godine. U općini Gornji Kneginec je 2008. godine zbog većih potreba izgrađena podružnica u Lužanu Biškupečkom, a u tijeku je i izgradnja novog vrtića. Isti je slučaj i u Sračincu. Varaždin je 2009. godine dobio katolički vrtić. Ukupna ulaganja u predškolski odgoj su gotovo 296 mil. kn (tab. 18), ponovo najmanja kod onih jedinica koje imaju najmanje proračunskih sredstava. Najčešće se pod rashodima podrazumijevaju plaće

²³ Riječ je vrtićima u Hrašćici i Donjem Kučanu (Grad Varaždin), Lepoglavi, Ludbregu, Novom Marofu, Bednji, Beretincu, Breznici, Martijancu, Svetom Đurđu, Svetom Iliji i Vidovcu. Ipak, upitno je hoće li svi projekti biti prihvaćeni s obzirom da se nudi oko 370 mil. kn, a vrijednost projekata samo iz ove županije je oko 150 mil. kn.

za zaposlene u vrtićima kojima su lokalne vlasti osnivači, adaptaciju i opremanje te sufinanciranje ekonomske cijene.

Tab. 18. Izdvajanja za predškolski odgoj upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	218 410,00	Maruševac	4 400 474,77
Beretinec	1 515 207,00	Novi Marof	21 978 313,79
Breznica	64 250,00	Petrijanec	5 231 048,00
Breznički Hum	193 657,60	Sračinec	4 984 221,32
Cestica	7 232 912,12	Sveti Đurđ	1 937 899,32
Donja Voća	477 027,00	Sveti Ilija	3 300 658,56
Gornji Kneginec	9 323 052,14	Trnovec Bartolovečki	16 168 488,60
Ivanec	22 867 303,03	Varaždin	132 102 913,00
Jalžabet	5 903 558,88	Varaždinske Toplice	9 669 234,71
Klenovnik	2 520 000,00	Veliki Bukovec	946 455,00
Lepoglava	9 692 447,88	Vidovec	5 490 901,57
Ludbreg	18 106 124,43	Vinica	4 047 036,11
Ljubešćica	2 946 488,36	Visoko	137 996,35
Mali Bukovec	2 719 832,32	Varaždinska županija	0,00
Martijanec	1 727 713,46	UKUPNO	295 903 625,32

Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*; 2008. – 2016.

Velika su i odstupanja u sufinanciranju ekonomske cijene vrtića (tab. 19). Fiksni iznosi sufinanciranja su u 19 jedinica bez obzira koje dijete u obitelji pohađa vrtić. U Cestici, Ivancu, Jalžabetu, Klenovniku i Ljubešćici vrtić je besplatan za treće dijete, dok se u Ivancu, Klenovniku, Lepoglavi i Novom Marofu gledaju prihodi po članovima kućanstva i na taj način formira iznos subvencije. Većina gradova i općina daje korisnicima određene povlastice ukoliko su upisana djeca s teškoćama u razvoju, djeca roditelja invalida Domovinskog rata, samohranog roditelja i slično.

Tab. 19. Visina sufinanciranja dječjeg vrtića po djetetu upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2016. godine

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	300	Martijanec	400
Beretinec	500	Maruševac	535
Breznica	500	Novi Marof	prihodi
Breznički Hum	310	Petrijanec	800
Cestica	545/645/1 245	Sračinec	399/513/798
Donja Voća	250	Sveti Đurđ	450
Gornji Kneginec	650	Sveti Ilija	450/500/+50 svako daljnje
Ivanec	917/1 169,5/1 422	Trnovec Bartolovečki	742,5
Jalžabet	550/825/990/1 100	Varaždin	560
Klenovnik	prihodi	Varaždinske Toplice	500

Lepoglava	prihodi	Veliki Bukovec	400
Ludbreg	700	Vidovec	650
Ljubešćica	560/840/1 120	Vinica	50 % Vinica/30 % ostale JLS
Mali Bukovec	910	Visoko	400

Izvor: odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2016. – 2017.

4.3.3. Osnovno i srednjoškolsko obrazovanje

Varaždinska županija osnivač je svih osnovnih i srednjih škola na prostoru županije, osim osnovnih škola na prostoru Grada Varaždina čiji je osnivač Grad. Shodno tome županija ima temeljnu obavezu izgradnje, obnove i proširenja škola, a samim time i podizanja učeničkog standarda. Upravo po ulaganju u obrazovanje Varaždinska županija prednjači u državnim okvirima. Od 2005. do 2009. godine izgrađeno je dodatnih 41.000 m² u osnovnim i srednjim školama pri čemu su izgrađena ili dograđena 32 školska objekta: deset novoizgrađenih dvorana, 19 dograđenih škola, jedna novoizgrađena škola te dvije rekonstrukcije postojećih školskih dvorana u učioničke prostore. Dodatni su školski prostori omogućili organizaciju nastave u jednoj smjeni u 68 objekata od ukupno njih 74 (VV, 5. 4. 2016.). Zbog toga je Varaždin postao prvi grad u Hrvatskoj koji ima sve škole sa jednosmjenskom nastavom (VV, 2. 9. 2008.).

Svi objekti napravljeni su prema modelu javno-privatnog partnerstva. Privatni investitor financira gradnju i održavanje javnih objekata koji su u vlasništvu županije, a ona zatim mjesečno isplaćuje naknadu privatnom partneru na rok od 20 do 30 godina. Većina je školskih objekata izgrađena na način da županija plaća 80 %, a Grad/općina gdje je smještena škola 20 % naknade. Država u svim ovim projektima nije sudjelovala. Prilikom dogovaranja modela JPP-a nije postignut konsenzus između svih jedinica lokalne samouprave i županije zbog preraspodjele troškova. Na primjer, u Donjoj Voći i Breznici odustali su od JPP-a zbog činjenice da bi najam morali plaćati 10.000 kn mjesečno što bi dodatno opteretilo njihove proračune (VV, 11. 7. 2007.). Pojedine su općine tražile drugačije modele izgradnje: projekte izgradnje škola i dvorana u Petrijancu, Visokom, Svibovcu Topličkom (Grad Varaždinske Toplice), Beletincu (općina Sveti Ilija) i Remetincu (Grad Novi Marof) dijelom su financirale država i lokalna samouprava. Ipak, posljednji pokušaj dogradnje četiri škole po JPP-u u Ivancu, Ključu (Grad Novi Marof), Martijancu i Svetom Iliji propao je zbog nejavljanja investitora na natječaje, a obveze koje je država 2014. godine preuzela na sebe županijski teret najma JPP-a 2016. godine je raskinut.

Uz to što lokalna samouprava otplaćuje najmove JPP-a, ona u osnovnoškolskom obrazovanju može financirati različite projekte koji se provode u školama, nabavku

udžbenika, školsku kuhinju ili produljeni boravak. Projekt besplatnih udžbenika država je uvela 2007., ali je dvije godine kasnije tu mjeru zbog štednje u proračunu ukinula, iako je u demografskoj strategiji navedeno kako je to obaveza države. Zbog toga je županija organizirala razmjenu kako bi većina udžbenika ponovo bila u upotrebi. Zamjena udžbenika provodi se početkom svake školske godine u svim školama. Iz dobivenih odgovora vidljivo je da većina upravnih gradova i općina sufinancira školsku kuhinju, uglavnom djeci slabijeg materijalnog stanja dok u Breznici i Brezničkom Humu u promatranom razdoblju nije isplaćena niti jedna kuna za tu namjenu. Mjera produljenog boravka u školama relativno je nova i provodi se samo u nekoliko općina. Iz tablice je ponovo uočljiva korelacija između demografski slabije razvijenih krajeva i njihova izdvajanja za osnovnoškolsko obrazovanje (tab. 20).

Tab. 20. Izdvajanja za osnovnoškolsko obrazovanje upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine²⁴

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	2 518 867,94	Maruševac	4 341 435,03
Beretinec	219 157,95	Novi Marof	3 196 944,94
Breznica	273 032,14	Petrijanec	484 444,71
Breznički Hum	282 307,97	Sračinec	3 350 219,91
Cestica	5 473 045,25	Sveti Đurd	2 025 442,63
Donja Voća	294 945,00	Sveti Ilija	2 383 954,95
Gornji Kneginec	4 220 261,23	Trnovec Bartolovečki	8 098 443,30
Ivanec	5 851 271,82	Varaždin	125 311 365,41
Jalžabet	2 226 901,32	Varaždinske Toplice	5 913 082,15
Klenovnik	650 511,55	Veliki Bukovec	252 225,42
Lepoglava	3 774 885,72	Vidovec	3 452 616,20
Ludbreg	2 877 750,34	Vinica	1 368 931,47
Ljubešćica	600 687,95	Visoko	2 065 244,50
Mali Bukovec	430 254,53	Varaždinska županija	*
Martijanec	1 270 656,86	UKUPNO	193 208 888,19

Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*; 2008. – 2016.

Za srednjoškolsko obrazovanje analizirat će se izdvajanja za prijevoz srednjoškolaca. Besplatan prijevoz srednjoškolaca uvela je županija prije uključanja države još 2005. godine na način da su 50 % iznosa prijevoza plaćale županija, a 50 % upravni gradovi i općine. Projekt je nastavljen do danas iako je bilo nekoliko promjena modela financiranja. Godine 2007. besplatni prijevoz uvodi država da bi ga dvije godine kasnije ukinula (kao i besplatne

²⁴ Za Varaždinsku županiju podatak nije naveden jer je u izvršenjima proračuna gotovo nemoguće razlučiti sve navedene stavke po većim kategorijama (osnovno školstvo, srednje školstvo...). Ukupan iznos bit će pridodan završnom udjelu mjera u proračunima.

udžbenike) pa se uz podosta negodovanja vratilo na sufinanciranje 50 %/50 % uz manji trošak roditelja (30 ili 100 kn mjesečno, ovisno o putovanju vlakom ili autobusom). Godine 2014. država je preuzela 75 % sufinanciranja. Na ovaj je način godišnje obuhvaćeno oko 5400 učenika. Da je sufinancirani prijevoz iznimno bitan roditeljima depopulacijskih krajeva može se samo navesti primjer mjesečne autobusne karte stanovnika Bednje koja do Ivanca iznosi 800, a do Varaždina čak 1200 kn (VV, 25. 8. 2015.). Izdvajanja po teritorijalnim jedinicama do trenutka kada država preuzima prijevoz srednjoškolaca vidljiv je u tablici (tab. 21).

Tab. 21. Izdvajanja za prijevoz srednjoškolaca upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2012. godine

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	2 213 159,82	Maruševac	1 673 031,85
Beretinec	738 775,06	Novi Marof	3 923 613,91
Breznica	754 500,00	Petrijanec	196 936,00
Breznički Hum	473 465,60	Sračinec	1 443 888,38
Cestica	2 606 730,60	Sveti Đurđ	1 001 599,97
Donja Voća	1 231 807,00	Sveti Ilija	732 160,71
Gornji Kneginec	817 363,47	Trnovec Bartolovečki	2 292 752,00
Ivanec	1 797 012,13	Varaždin *	1 182 003,89
Jalžabet	884 699,77	Varaždinske Toplice	2 422 288,00
Klenovnik	748 360,19	Veliki Bukovec	369 612,85
Lepoglava	2 381 151,90	Vidovec	1 685 788,83
Ludbreg	1 832 511,18	Vinica	842 693,40
Ljubešćica	656 173,40	Visoko	604 479,00
Mali Bukovec	562 068,90	Varaždinska županija *	124 064 146,13
Martijanec	998 430,01	UKUPNO	161 131 203,95

* – uključuje i izdvajanja za prijevoz studenata

Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*; 2008. – 2016.

4.3.4. Visokoškolsko obrazovanje

Ulaganje u visokoškolsko obrazovanje preduvjet je za poboljšanje obrazovnog sastava stanovništva. Za stipendije i jednokratne novčane pomoći studentima je od 2007. do 2015. godine ukupno utrošeno oko 51 mil. kn, najviše u upravnim gradovima Varaždinu (18,7 mil. kn) i Novom Marofu (3,6 mil. kn) što je očekivano s obzirom na broj studenata, dok je Varaždinska županija dodijelila oko 12,8 mil. kn (tab. 22). Na razini općina za tu namjenu najviše izdvajaju Petrijanec i Ljubešćica koje svim svojim studentima dodjeljuju stipendije. Ista se praksa provodi i u Jalžabetu, Maruševcu i Vinici pa su kod njih evidentirana viša davanja od onih općina u kojima stipendije dobivaju samo prijavljeni na natječaje (iako su kod Vinice davanja manja jer su tek 2013. godine krenuli s isplatama). Depopulacijske

općine Breznički Hum i Visoko nisu dodjeljivale stipendije, no prošle se godine to promijenilo u Brezničkom Humu gdje su novac namirili uštedom od zamjene LED rasvjete (VV, 18. 8. 2015.). Primjer dobrog rješenja kako iznaći sredstva za studente kada je proračun malen je u Donjoj Voći gdje su se stipendije prvi puta počele isplaćivati 2010. godine i to iz načelnikove plaće (VV, 4. 8. 2009.).

Tab. 22. Izdvajanja za visokoškolsko obrazovanje upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine

Grad/općina	Iznos (kn)	Grad/općina	Iznos (kn)
Bednja	57 042,50	Maruševac	944 300,00
Beretinec	347 700,00	Novi Marof	3 594 700,00
Breznica	432 100,00	Petrijanec	1 275 275,00
Breznički Hum	0,00	Sračinec	876 700,00
Cestica	479 482,00	Sveti Đurđ	227 800,00
Donja Voća	432 100,00	Sveti Ilija	356 245,00
Gornji Kneginec	409 700,00	Trnovec Bartolovečki	904 900,00
Ivanec	1 512 550,00	Varaždin	18 696 882,00
Jalžabet	890 430,00	Varaždinske Toplice	659 600,00
Klenovnik	124 100,00	Veliki Bukovec	186 500,00
Lepoglava	1 050 000,00	Vidovec	566 300,00
Ludbreg	2 354 890,00	Vinica	364 400,00
Ljubešćica	1 096 000,00	Visoko	0,00
Mali Bukovec	235 000,00	Varaždinska županija *	12 823 116,38
Martijanec	288 000,00	UKUPNO	51 185 812,88

* – uključuje i izdvajanja za studentske kredite

Izvor: izvješća o izvršenju proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*; 2008. – 2016.

Politika određivanja visine stipendije različita je u cijeloj županiji (tab. 23). U četiri podravske općine ne isplaćuje se klasična stipendija u jednakim mjesečnim iznosima deset mjeseci godišnje već se dijeli jednokratna novčana pomoć, najčešće krajem kalendarske godine. Studenti u Jalžabetu primaju stipendiju u dvije rate. Pojedini upravni gradovi i općine isplaćuju stipendije i učenicima srednjih škola (Klenovnik, Ludbreg, Sračinec, Varaždinske Toplice, Vidovec i Varaždinska županija), dok u gotovo svim jedinicama lokalne samouprave postoje različiti iznosi za one studente koji studiraju u Varaždinskoj, Međimurskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji, u odnosu na one koji studiraju u ostalim dijelovima države i/ili inozemstvu. Najniži iznosi stipendija su u općinama Maruševac, Vidovec i Vinica, no to je očekivano s obzirom da se stipendiraju svi ili barem većina studenata. Najviši iznosi su u općini Bednja (no, samo četiri dodijeljene stipendije!), Breznici (17), Novom Marofu (36) i one koje dodjeljuje županija (153). Rekorder u

izdvajanju je Grad Varaždin koji ih daje ukupno 387. Sve je češće prisutno da prednost pri dobivanju novčanih sredstava imaju oni studenti koji studiraju za deficitarna zanimanja.

Tab. 23. Visina pojedinačne isplaćene stipendije/jednokratne novčane pomoći studenata upravnih gradova i općina Varaždinske županije akademske godine 2016./2017. u kunama

Grad/općina	Visina stipendije (kn)	Grad/općina	Visina stipendije (kn)
Bednja	800	Maruševac	200/250
Beretinec	350/450/600	Novi Marof	600/800
Breznica	600	Petrijanec	300/350/500
Brežnički Hum	400/500	Sračinec	200/400/500
Cestica	300/500	Sveti Đurd	500
Donja Voća	nepoznato	Sveti Ilija	350/500
Gornji Kneginec	300/600	Trnovec Bartolovečki	300/500
Ivanec	500	Varaždin	300/600
Jalžabet	2 850/3 950	Varaždinske Toplice	300/500/600
Klenovnik	300/500	Veliki Bukovec	1 000
Lepoglava	500	Vidovec	200/300
Ludbreg	250/500/700	Vinica	250/400
Ljubešćica	200/300/400/600	Visoko	-
Mali Bukovec	750	Varaždinska županija	300/800
Martijanec	1 000		

250 – stipendije za učenike; 750 – jednokratne novčane pomoći

Izvor: odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2016. – 2017.; VV, RT, 2016. – 2017.

Od akademske godine 2006./2007. do 2015./2016. broj redovitih studenata Varaždinske županije povećao se za gotovo dva puta (tab. 24). Pozitivni pomaci dijelom se mogu pripisati zadovoljavajućim sustavom stipendiranja jedinica lokalne i regionalne samouprave, ali i Ministarstva i Sveučilišta koji stipendiraju određeni broj studentske populacije. Kao što je vidljivo iz tablice broj isplaćenih stipendija (koje uključuju i stipendije za učenike) povećan je za gotovo četiri puta.

Tab. 24. Broj isplaćenih stipendija upravnih gradova, općina i županije te broj redovitih studenata Varaždinske županije po akademskim godinama

Ak. god.	2006./2007.	2007./2008.	2008./2009.	2009./2010.	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.
Redoviti studenti	2 035	3 308	3 340	3 669	3 556	3 762	3 994	3 911	3 811	3 810	?
Isplaćene stipendije *	420	822	1 120	1 329	1 250	1 148	1 159	1 472	1 447	1 603	1 541

* – uključuje i učeničke stipendije; ? – podaci još nisu dostupni

Izvor: odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave, 2015. – 2017.; VV, RT, 2007. – 2017.; Statistička izvješća: Studenti po pojedinim akademskim godinama, DZS, Zagreb, 2008. – 2017.

Sa sustavom stipendiranja započelo je puno prije usvajanja važeće demografske strategije, u nekim krajevima odmah nakon formiranja teritorijalnih jedinica 1993. godine

(tab. 25). Te prve stipendije su bile iznosom poprilično male i malobrojne. Varaždinska je županija 2005. godine ukinula sustav stipendiranja i uvela sustav kreditiranja koji je opstao do danas (jedina administrativna jedinica unutar promatranog područja koja kreditira studente!), ali i vratila 2008. sustav stipendiranja koji je ipak za studente puno pristupačniji jer se stipendije u pravilu ne vraćaju. Prema dobivenom dopisu zaključno s datumom 31. 12. 2016. broj korisnika kredita bio je 818. Osim toga, županija studentskoj populaciji izlazi u susret sufinanciranjem prijevoza. Oni koji pohađaju fakultet na području Varaždinske, Međimurske i Koprivničko-križevačke županije imaju pravo na besplatni mjesečni pokaz, onima sa studijem u Zagrebu sufinancira se šest karata mjesečno, a četiri karte za studij u ostalim mjestima Hrvatske. Grad Varaždin svojim studentima koji studiraju izvan grada uplaćuje 150 kn za istu namjenu.

Tab. 25. Akademska godina prvog provođenja mjere isplate stipendija upravnih gradova i općina Varaždinske županije

Grad/općina	Akademska godina	Grad/općina	Akademska godina
Bednja	2005./2006.	Maruševac	1994./1995.
Beretinec	2002./2003.	Novi Marof	1995./1996.
Breznica	1999./2000.	Petrijanec	2005./2006.
Breznički Hum	2016./2017.	Sračinec	1997./1998.
Cestica	2008./2009.	Sveti Đurd	2009./2010.
Donja Voća	2009./2010.	Sveti Ilija	1998./1999.
Gornji Kneginec	1996./1997.	Trnovec Bartolovečki	1997./1998.
Ivanec	1994./1995.	Varaždin	1994./1995.
Jalžabet	2007./2008.	Varaždinske Toplice	1998./1999.
Klenovnik	2012./2013.	Veliki Bukovec	2008./2009.
Lepoglava	1995./1996.	Vidovec	1995./1996.
Ludbreg	2002./2003.	Vinica	2013./2014.
Ljubešćica	2008./2009.	Visoko	-
Mali Bukovec	2007./2008.	Varaždinska županija *	1994./1995.
Martijanec	1999./2000.		

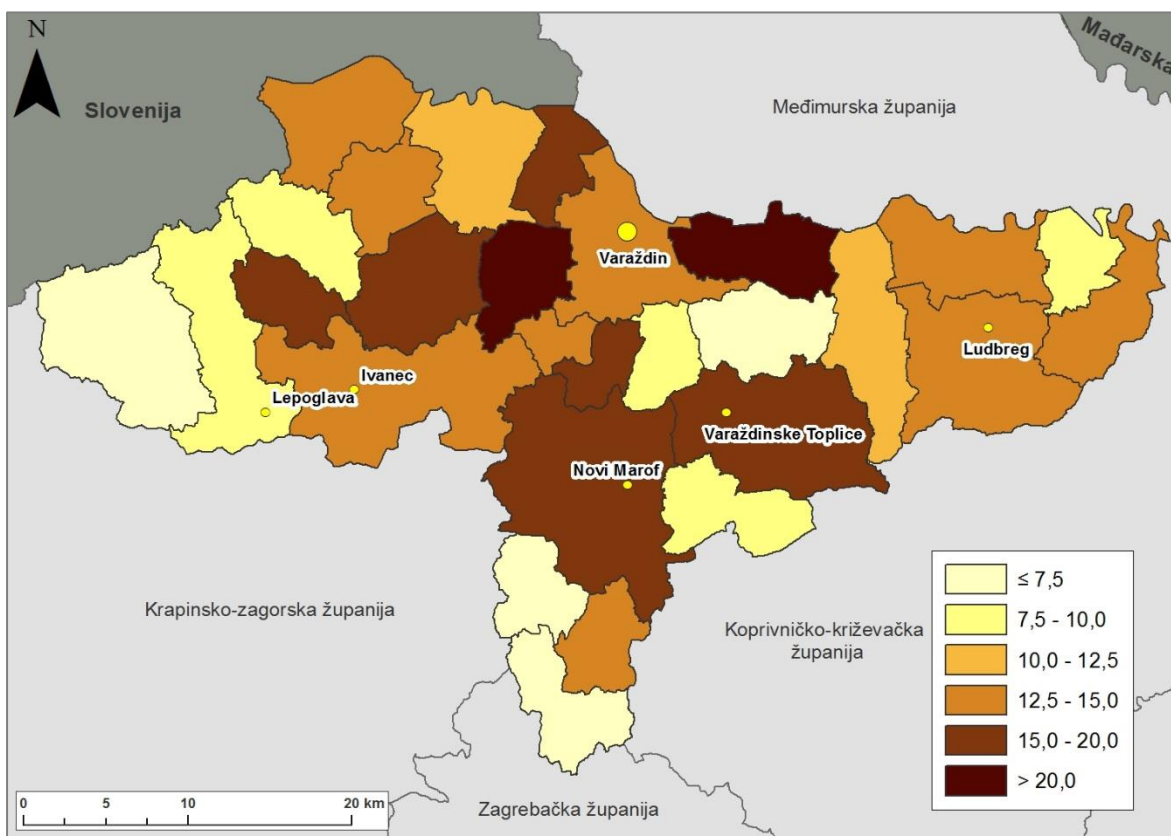
* – od 2005. do 2008. godine studentski krediti

Izvor: *odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave*, 2016. – 2017.; *VV, RT*, 2006. – 2017.

4.3.5. Ukupna izdvajanja za mjere populacijske politike

Kada se pribroje svi prikupljeni podaci za izdvajanja demografskih mjera u promatranom razdoblju od 2007. do 2015. godine dolazi se do brojke od oko milijardu i 600 milijuna kuna što iznosi oko 25,7 % svih proračunskih izdvajanja općina, upravnih gradova i županije. Taj prosjek najviše podiže Varaždinska županija koja je u svim svojim proračunima do sada za različite mjere uložila oko milijardu kuna (ili 56,14 % rashoda)! Ostalih 600 milijuna kuna uložili su upravni gradovi i općine. Koliki su postoci za izdvajanje

demografskih mjera u proračunima jedinica lokalne samouprave vidljivo je iz karte (sl. 21). Najviše izdvajanja ostvarile su općine Trnovec Bartolovečki (24,59 %, prosjek proračuna oko 12,7 mil. kn) i Vidovec (21,39 %, prosjek oko 6,3 mil. kn). Manje od 10 % izdvajaju Breznički Hum (5,17 %), Jalžabet (6,38 %), Breznica (6,82 %), Bednja (7,47 %), Ljubešćica (7,76 %), Donja Voća (8,84 %), Gornji Kneginec (8,98 %), Lepoglava (9,08 %) i Veliki Bukovec (9,12 %).

Sl. 21. Ulaganja za mjere populacijske politike u proračunima upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine u %

Izvor: izračunato prema izvješćima o izvršenjima proračuna gradova i općina, *SVVŽ, SVGV, SVOGK*, 2008. – 2016.

Hipoteza kojom se tvrdi da lokalne jedinice koje imaju manja proračunska izvršenja ujedno i najmanje izdvajaju za demografske mjere ne može se u potpunosti potvrditi što se vidi iz primjera općina Jalžabet (prosjeck proračuna oko 17,6 mil. kn), Gornji Kneginec (prosjeck oko 19,6 mil. kn) i Grada Lepoglave (prosjeck oko 21,5 mil. kn). Ipak, među nabrojanima su četiri općine s manje od 3 mil. kn i očekivano je da izdvajaju najmanje jer im proračuni više ni ne dozvoljavaju, kao i činjenicu da su osim Gornjeg Kneginca i Lepoglave spomenute sve jedinice koje imaju indeks demografskih resursa tip E i F. Što se tiče Varaždina kao središta županije valja istaknuti podatak da su njegova izdvajanja nešto

malo manja od izdvajanja svih ostalih upravnih gradova i općina zajedno: 298 mil. kn naprema 286 mil. kn, iako znamo da Grad Varaždin izdvaja za demografske mjere tek 13,5 % proračuna što je u prosjeku županije.

4.4. Strategije razvoja i populacijska politika

Niti jedna administrativna jedinica na području županije nije izradila i usvojila bilo kakvu vrstu demografske strategije i teško je odrediti na koji način lokalni dužnosnici određuju ciljeve vezane uz demografiju. Strategije razvoja koje se donose za naredna razdoblja (u ovom slučaju do 2020. godine) u skladu s općim smjernicama regionalnog razvoja Republike Hrvatske mogu odgovoriti na pitanje jesu li lokalne razine vlasti svjesne demografskih problema. Strategije razvoja jasno određuju strateške ciljeve i predlažu mjere za ostvarivanje istih.

U 29 proanaliziranih strategija razvoja svi upravni gradovi i općine imaju zadane iste ciljeve: unapređenje gospodarstva i/ili poljoprivrede, poboljšanje komunalne infrastrukture, razvoj turizma i poticanje društvenih aktivnosti. Procesi depopulacije, starenja stanovništva, emigracije mladih i radno sposobnih ljudi su jasno identificirani statističkim podacima, no konkretne mjere za njihovo ublažavanje su izostale. Najčešća mjera koja se može iščitati je izgradnja novih i dograđivanje postojećih dječjih vrtića što jest jedan od gorućih problema u nekim krajevima. U pojedinim strategijama, recimo Bednje i Visokog, to je i jedna jedina demografska mjera! Ujedno, mjera poboljšanja uvjeta osnovnoškolskog obrazovanja, poput obnove i opremanja osnovnih škola ponavlja se u većini strategija, iako je poznato da su osnovne škole pod ingerencijom osnivača, a to je županija. Kod strategija Donje Voće, Gornjeg Kneginca, Jalžabeta i Lepoglave navedene su mjere „razvoja programa cjeloživotnog učenja“ i „usmjeravanje osnovnoškolaca za deficitarna zanimanja“ premda nije u potpunosti definirano kojim bi to načinima lokalne vlasti mogle ostvariti i kako bi te mjere evaluirali.

Treba ipak istaknuti malobrojne primjere u kojima se vidno ističe demografija kao jedno od strateških pitanja. Strategija razvoja općine Beretince točno navodi mjeru „unapređenje pronatalitetne politike“ s nekoliko podmjera: „zadržavanje prirodnog prirasta, stvaranja privlačnog okruženja za život mladih obitelji i djece, naknade za svako novorođeno dijete, poticanje lokalnih poslodavaca i poduzetnika da osiguraju fleksibilnije radno vrijeme (opaska: poprilično ambiciozna mjera za jednu općinu), osiguravanje prednosti kod ostvarivanja prava na vrtić“ (Strategija Beretince, 2014). Strategija općine Mali Bukovec

otišla je korak dalje. Naglašava se kako nije izrađena nikakva demografska studija za naredno razdoblje i kako je „osnovni temelj za mogućnost zadržavanja mlađeg stanovništva općine u otvaranju novih radnih mjesta i orijentacija na poljoprivredna gospodarstva“, navodeći pritom desetak mjera za ostanak ljudi u tom kraju: sufinanciranje izgradnje kuća mladim obiteljima, zaustavljanje iseljavanja kroz politiku zapošljavanja, kreditiranja i stipendiranja, komunalne olakšice i slično (Strategija Mali Bukovec, 2014). U strategiji razvoja općine Sračinec jedna mjera (i to jedina takve vrste od svih lokalnih strategija u županiji) jest angažiranje općine za zapošljavanje pedijatra u naselju s obzirom da je iskazana potreba za njegovim radom (Strategija Sračinec, 2016).

4.5. Mjere demografskog oporavka Varaždinske županije

Kako jedinice lokalne i regionalne samouprave mogu poboljšati demografsku sliku na svojem području najbolje je iskazati konkretnim prijedlozima mjera. Za tu će se svrhu modificirati opće demografske mjere koje su objavljene u radovima vodećih hrvatskih demografa, ali i predložiti neke nove.²⁵ Spomenute mjere su sljedeće:

- Mladim ljudima do 35 godina koji odluče zasnovati obitelj treba omogućiti određene povlastice. Jedna od njih je oslobađanje plaćanja svih vrsta komunalnih doprinosa ukoliko grade kuću i oslobađanje od troškova priključaka na komunalnu infrastrukturu uz uvjet stanovanja u tom mjestu barem pet godina. Oslobađanje bi se produljivalo svaku dodatnu godinu kako se povećava broj novorođene djece u obitelji. Ako mlada obitelj odluči kupiti nekretninu ili zastarjelu srušiti i graditi novu, upravni grad/općina bi im za to ulaganje trebao isplatiti naknadu od minimalno 30 000 kn. Uvjet je da svi članovi obitelji budu prijavljeni na toj adresi i da se tamo zadrže najmanje deset godina, dok radovi trebaju početi u roku dvije godine od ishodovanja građevinske dozvole.²⁶ Lokalne vlasti mogu ponovo aktivirati vlastito građevinsko zemljište tako da ga mladim obiteljima daju u zakup s mogućnošću trajnog otkupa.²⁷ Također, u većim je gradovima prisutan dobar dio neiskorištenih stanova i njih je potrebno dodijeliti mladim obiteljima dajući prednost onim obiteljima s više od troje

²⁵ To su radovi I. Čipina i sur. (2014), M. A. Friganovića i S. Šterca (1993), I. Nejašmića (1991), I. Nejašmića i A. Toskića (2000, 2016), S. Šterca (1992), S. Šterca i M. Komušanac (2012).

²⁶ Ovo je mjera koja se od 2016. godine počela provoditi u nekoliko međimurskih općina (Donjoj Dubravi, Goričanu, Kotoribi i Svetoj Mariji) s ciljem rušenja i (ili) obnove napuštenih kuća i ostanka mladih na selu (vecernji.hr, 2017a).

²⁷ Grad Slavonski Brod dodijelio je ove godine sedam parcela gradskog zemljišta mladim obiteljima u zakup za izgradnju obiteljskih kuća. Zakup je dodijeljen na razdoblje od 99 godina, a mlade ga obitelji plaćaju 100 kuna mjesečno uz mogućnost kupnje parcele nakon deset godina (vecernji.hr, 2017).

djece i sa slabijim imovinskim statusom. Jedno od rješenja može biti i sufinanciranje kod kupnje prve nekretnine ili subvencioniranje najamnine.

- Svaka od jedinica lokalne samouprave trebala bi isplaćivati naknadu za novorođenčad po principu broja rođenog djeteta u obitelji s time da prvo dijete dobiva 5000 kn, drugo 10 000 kn, treće 15 000 kn i četvrto 20 000 kn. Nakon četvrtog djeteta pojedinačna naknada morala bi se smanjivati. Sistem isplaćivanja naknada po broju rođene djece je socijalno najpravedniji i najviše stimulativan. Gradovi i općine demografskog indeksa tipa E i F, a manjih proračunskih sredstava županija bi trebala potpomagati u višim isplatama. Lokalne jedinice mogu donijeti posebne uvjete (povlastice) s obzirom na prebivalište roditelja. Kako najbolje demografske pokazatelje najčešće ima centralno naselje upravnog grada ili općine, lokalne vlasti mogu uvesti uredbu po kojoj isplaćuju više naknade za djecu koja su rođena u naseljima s lošijim demografskim pokazateljima (vitalni indeks ili indeks starosti). Na taj se način dodatno stimulira rodnost naselja koja po svim pokazateljima odumiru. Jedini uvjet koji se mora ispuniti je prebivanje barem jednog roditelja u tom mjestu minimalno šest mjeseci prije rođenja djeteta kako bi se izbjegao fiktivan prijavak prebivališta. Trenutno je potrebno aktivirati bilo kakav model isplata naknada u općini Visoko, makar i uz pomoć županije.

- Na razini predškolskog odgoja potrebno je u naredne dvije godine izgraditi i nadograditi sve postojeće dječje vrtiće koji su prijavljeni na natječaje mjere 7.4.1. Programa ruralnog razvoja EU fondova. S obzirom da svi projekti neće dobiti novac, za njihovu realizaciju potrebno je osigurati način sufinanciranja izgradnje između općina i županije/države uz mogućnost kreditiranja izgradnje. Prioritet izgradnje vrtića je na samom jugu županije (barem jedan vrtić za područje tri općine: vrtić u Breznici), zapadu (Bednja), istoku (Martijanec) te u prigradskim naseljima Varaždina.

- Sufinanciranje ekonomske cijene boravka djece u vrtićima trebalo bi napraviti u omjeru 50 %/50 % (grad-općina / roditelj) za prvo dijete, 75 %/25 % za drugo dijete i 100 % za treće i ostalu djecu u obitelji (dakle, besplatno za roditelje), identično kao što je napravljeno u općini Cestica. Lokalne vlasti mogu donijeti odredbu o dodatnim povlasticama (manje plaćanje) za roditelje po prihodovnoj strani, ukoliko dijete ima poteškoće u razvoju ili je dijete samohranog roditelja. Kod upravnih gradova i općina koje nisu u stanju omogućiti da dijete do prve godine pohađa dječji vrtić zbog nedostatnih upisnih mjesta, lokalne vlasti trebaju isplaćivati roditeljima mjesečnu naknadu sufinancirane ekonomske cijene vrtića. Ako je roditelj primoran svoje dijete svakodnevno voziti u vrtić koji im je

udaljen više od deset kilometara od mjesta prebivališta upravni grad/općina trebala bi isplaćivati mjesečnu naknadu za prijevoz.

- S obzirom da je na području županije dobar dio privatnih vrtića, općine bez ikakve predškolske ustanove trebale bi se više angažirati na privlačenju privatnih investicija od osiguravanja besplatnog zemljišta i svih komunalnih priključaka do oslobađanja komunalnih davanja prema lokalnoj samoupravi od minimalno pet godina. Također, lokalne vlasti mogu poticati osnivanje obrta za čuvanje djece (obrta dadilja), uz svu administrativnu, financijsku i ostalu podršku.

- Na području osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja treba i nadalje nastaviti sa zacrtanim projektima prelaska svih škola na jednosmjensku nastavu kao i izgradnje školskih dvorana za one škole gdje je to potrebno. Potrebno je i dalje nastaviti projekt razmjene (besplatnih) udžbenika s obzirom da je na tom području država zakazala (a što se obavezala *Nacionalnom populacijskom politikom*), i imati u planu mogući model sufinanciranja prijevoza srednjoškolaca ukoliko država odustane od toga u narednim školskim godinama. Jedan od važnijih projekata koji još nije zaživio u svim osnovnim školama županije je produženi boravak. Njega bi lokalna samouprava u suradnji sa županijom (jer je ona osnivač škola) trebala sufinancirati u istim omjerima kao u mjeri navedenoj za sufinanciranje vrtića: 50 %/50 % prvo dijete, 75 %/25 % drugo dijete, treće i ostala djeca u obitelji 100 %. Na isti način, uz određene povlastice poput prihoda članova kućanstva, potrebno je sufinancirati školsku kuhinju.

- U dijelu visokoškolskog obrazovanja svi upravni gradovi i općine trebaju stipendirati svoje studente uzimajući u obzir kriterij izvrsnosti, socijalni kriterij (prihodi članova kućanstva) i kriterij deficitarnosti određenih zanimanja. Ukoliko je moguće, omogućiti stipendije svim redovitim studentima. Visina isplaćene stipendije ne smije biti manja od 50 % iznosa državne stipendije (trenutačno 600 kn) jer svaki iznos ispod toga gubi smisao stipendiranja. Jednokratne novčane pomoći studentima jednom godišnje ne mogu biti zamjena za stipendije stoga one nisu potrebne. Sustav kreditiranja studenata koji provodi županija treba i dalje nastaviti uz mogućnost da taj projekt počinju provoditi i administrativni gradovi (u prvom pogledu Grad Varaždin). Njihova uloga bi bila vraćanje svih kamata ukoliko student završi studij u roku. Subvencioniranje prijevoza studenata također treba nastaviti s time da bi se trebale uključiti i upravni gradovi/općine dijelom sufinanciranja, barem s dvije dodatne karte mjesečno po studentu.

- Jedan od problema je zdravstvena zaštita i to pedijatrija. Uzimajući u obzir nastalu situaciju nedostatka liječničkog kadra i njihova odlaska u inozemstvo, lokalna i regionalna samouprava, u prvom pogledu županija, morala bi voditi računa o ravnomjernijoj dostupnosti pedijatrijskih usluga svim korisnicima. Tako bi u ruralnim slaborazvijenim sredinama trebalo otvoriti pedijatrijske ordinacije koje bi radile barem dva dana u tjednu. Nažalost, iskustva na terenu govore kako je teško održati pedijatrijsku ordinaciju u gradovima, a kamoli otvarati ih u ruralnim sredinama.²⁸

- Ono što je u praksi primarna dužnost lokalne samouprave je održavanje komunalnih djelatnosti i napredak gospodarstva. Jasno je da se ulaganje u komunalne usluge mora nastaviti, no bitnija su daljnja ulaganja u gospodarstvo. Gradovi i općine trebali bi za privlačenje investitora uvesti određene povlastice. U prvom pogledu osloboditi ih plaćanja svih komunalnih davanja u vremenskom roku od pet godina. Ovisno o povećanju broja zaposlenih (naročito žena) i proširenju proizvodnih pogona, taj se vremenski rok može produljivati. Nadalje, treba pomno odabirati investitore koji će jamčiti dostojne uvjete rada i plaću koja može zadovoljiti sve potrebe jedne mlade obitelji. Samo se na taj način može spriječiti iseljavanje mladog, obrazovanog i fertilnog kontingenta stanovništva. Kao stimulans, županija može isplaćivati određene novčane naknade poslodavcima koji zapošljavaju osobe s višom i visokom stručnom spremom. Najviše truda potrebno je uložiti u slabije razvijenim općinama druge skupine indeksa razvijenosti pa čak i pod cijenu da država potpomaže poduzetnike za koje se uoči početna nerentabilnost i neprofitabilnost poslovanja jer je cilj osigurati radna mjesta u tim krajevima. Kako naprosto nije moguće u svakoj općini razvijati poduzetničke zone, orijentacija lokalne vlasti mora biti u podupiranju manjih obrta, a malim obrtnicima pomoći u savladavanju svih vrsta birokratskih prepreka. Ne smije se zanemariti razvoj poljoprivrede (mali OPG-ovi), ali niti turizma.

- Ipak, prije provođenja svih ovih navedenih mjera potrebno je napraviti lokalne strategije demografskog razvoja. U njima treba točno detektirati koji su demografski problemi određenog prostora, odrediti ciljeve i mjere s točno određenim vremenskim rokovima za njihovu realizaciju. Varaždinska županija trebala bi izraditi takvu studiju jer ju do sada nikada nije imala. Na nižoj razini strategije nije potrebno raditi za svaku općinu već ih je moguće napraviti za nekoliko općina zajedno. Nakon usvajanja strategija najvažnije ih je početi provoditi kako ti dokumenti ne bi ostali samo „mrtvo slovo na papiru“!

²⁸ U Lepoglavi je zbog odlaska pedijatrice gorući problem opstanak pedijatrijske ordinacije koja skrbi za više od 600 djece. Kako na tržištu nema raspoloživih pedijatara i kako se ordinacija ne bi zatvorila, u Lepoglavu dolaze pedijatri iz Varaždina (VV, 14. 6. 2016.).

5. RASPRAVA

Analizom demografskih pokazatelja vidljivo je da prostor Varaždinske županije sve više poprima negativna demografska obilježja. Posljednja dva Popisa stanovništva ukazala su nam na: starenje i smanjenje broja stanovnika, negativnu prirodnu promjenu, smanjenje kontingenta mladog stanovništva u korist starog, regresiju 80 % naselja županije od kojih gotovo 29 % pripada tipu izumiranja. Ukoliko se pogleda vitalna statistika i usporede podaci prije i poslije usvajanja *Nacionalne populacijske politike*, broj naselja koja imaju vitalni indeks viši i jednak 100 je prepolovljen. Najintenzivniji procesi depopulacije izraženi su na rubovima županije (jugu, istoku i zapadu), prometno slabo dostupnim, agrarnim i gospodarski nerazvijenim krajevima, s dosta slabim izgledima za oporavak. Indeksacijom demografskih resursa kod 16 administrativnih jedinica uopće nije postignut nikakav napredak. Sve su to podosta alarmantni pokazatelji na koje se već odavno moralo reagirati.

Postavlja se pitanje zbog čega su ovakvi negativni rezultati iako postoji demografski strateški okvir u obliku *Nacionalne populacijske politike*? Odgovor ne može biti jednoznačan. U prvom redu odgovornost za nastalu situaciju treba preuzeti država. Od osamostaljenja su usvojene čak tri demografske strategije, ali suštinski niti jedna nije uspješno sprovedena. Razlozi neuspjeha su uvijek bili financijske prirode ili u prioritetima rješavanja drugih problema. Prema tome, demografija nikada niti nije bila strateški prioritet razvoja države (osim pred izbore). Nadalje, raštrkana podjela javnih poslova (ovlasti) od najviše do najniže razine vlasti povećava njihovu neefikasnost. Kao primjer uzima se osnovno školstvo koje je u nadležnosti i države i županija i gradova/općina pa prebacivanje odgovornosti s jedne razine na drugu stvara konfuznost i neučinkovitost. *Nacionalna populacijska politika* napravljena je upravo tako da se većina predloženih mjera provodi u suradnji nekoliko razina vlasti što dodatno pojačava neujednačenost željenih rezultata. Tim dokumentom jedinicama lokalne i regionalne samouprave omogućeno je 18 mjera u kojima one mogu sudjelovati. To je bio promašaj jer je činjenica da nemaju sve općine, gradovi i županije iste početne pozicije: nemaju sve ista proračunska sredstva, a niti sve nemaju zajednička demografska obilježja. Ne ulazeći previše u problematiku upravno-pravne jednakosti po kojoj je svrha lokalne uprave omogućiti svim (!) građanima države iste uvjete razvoja pa tako i demografskog, možemo se zapitati je li pošteno da u nekim, kolokvijalno rečeno, „demografski osviještenim“ sredinama djeca dobivaju sve (naknade za novorođenčad, besplatne udžbenike, školsku kuhinju, vrtiće, prijevoz, stipendije...), a u drugima ništa? Ovo se može protumačiti kao jedan oblik diskriminacije.

Na temelju istraženih mjera koje provode jedinice lokalne i regionalne samouprave na području Varaždinske županije i usporedbom s onim mjerama koje ih je strategija ovlastila dolazimo do zaključka da se većina njih uopće nije provela. Gradovi i općine su demografske mjere, ovisno o svojim potrebama u socijalnim programima, provodili pomalo stihijski bez konzultiranja nacionalne strategije. Najbolji pokazatelji u županiji su u razvoju osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja gdje su napravljene iznimni pomoci u infrastrukturi. Kritičari na račun JPP-a i zaduženost gradova/općina u narednih 30 godina otplatom najмова za novoizgrađene školske objekte moraju biti svjesni da gradovi i općine nisu svrha sami sebi već da su u službi podizanja standarda građana i ulaganja za dobrobit djece. Druga je stvar što je izgradnja škola u ovlasti države i što ona nije sudjelovala u tom projektu, a obavezala se strategijom, isto kao i s projektom besplatnih udžbenika. Mjeru isplata naknada za novorođenčad lokalne su vlasti provodile i prije strategije, ali je u tom pogledu potrebno još mnogo napraviti da ta mjera bude što produktivnija, s obzirom da se na državnoj razini odustalo od jednokratnih 1000 eura. Ono gdje još treba dosta ulagati su dječji vrtići. Nedopustivo je da u pojedinim dijelovima županije (primjerice njezinom južno dijelu) roditelji u krugu od 20 kilometara nemaju niti jedan dječji vrtić. Ovo nije samo demografski problem jedne općine već i problem prostornog razvoja koji očigledno nije usklađen.

Rezultatima izdvajanja za demografske mjere koji se kreću od 5 do 25 % proračunskih sredstava gradova i općina ne možemo biti u potpunosti zadovoljni ukoliko gledamo rezultate vitalnih statistika. S obzirom na već spomenuta negativna demografska obilježja županije, sadašnji maksimum od 25 % trebao bi postati minimum, a u najslabije razvijenim sredinama i daleko iznad toga. Stoga se na državnoj razini mora jasno definirati hoće li država uopće provoditi populacijsku politiku ili jednostavno prepustiti lokalnim razinama da one same, stihijski, nesustavno i bez ikakvih projekcija provode kakve takve mjere. Ukoliko je stav nadležnih druga spomenuta opcija, tada država mora prepustiti jedan dio proračunskih sredstava lokalnoj zajednici. Predložene mjere u ovom radu iziskuju izrazito mnogo novaca i ostvarive su jedino u nekom idealnom svijetu, ali njih je moguće pronaći dobro organiziranom preraspodjelom. Nemojmo zaboraviti da dio proračunskih sredstava upravnih gradova i općina ide za potrebe preskupe administracije, financiranje raznih udruga građana i ponekih promašenih projekata. No prije svega lokalne se vlasti trebaju odlučiti hoće li prednost dati financiranju udruga građana koje, u ne tako dalekoj budućnosti, neće imati koga okupljati, ili u demografiju i rast nataliteta.

Preduvjet za bilo kakvu raspravu o demografiji na lokalnoj razini mora biti strateška. Niti županija, a niti jedan administrativni grad ili općina nemaju razrađene demografske

strategije. To i ne čudi s obzirom da ju nema niti država, tj. ima ju, ali ne provodi. Treba pri tome identificirati ključne probleme, odrediti najefikasnije mjere, vremenski okvir za provođenje svake od njih te osigurati financijska sredstva. Strategije razvoja pokazale su ranjivost lokalne uprave za probleme demografije. Gotovo sve zaključuju da je potrebno baš u njihovoj općini ulagati u gospodarstvo ili turizam, no nemoguće je (a i nepotrebno!) u svim ruralnim krajevima otvarati poduzetničke zone ili turističke sadržaje, ali je moguće izdvajati za podizanje nataliteta. Suprotno ovome možemo se nadovezati na već spomenut primjer općine Kalinovac u kojoj su izdvajanja za demografiju iznimno visoka, a opet bez željeno očekivanih rezultata na prirodnom prirastu, uz objašnjenje da treba ulagati u gospodarstvo. Srž cijelog problema može se izvući iz sljedećeg citata. „No, razmišljajući o povećanoj rodnoći, valjda imati stalno na umu da je suština dobrobiti i u demografski umjerenoj, gospodarski zbrinutoj i društveno postojanoj obitelji“ (Friganović i Šterc, 1993: 162). Ono što je mladim ljudima bitno jest ta „gospodarska zbrinutost“. Iako su gospodarski uvjeti u županiji dobri i konkurentnost županije je 2010. bila na prvom, a 2013. godine na drugom mjestu u Hrvatskoj (Jambrač, 2013, 2015), podaci o najnižoj prosječnoj plaći u Hrvatskoj 2015. godine neto (4545 kn, tj. 6176 kn bruto što je manje i od prosječne neto plaće Grada Zagreba!) ne ulijevaju optimizam (Neto i bruto plaće, 2017). Iako je lokalnim dužnosnicima cilj dovesti investitore i da se zaposli čim više ljudi, trebalo bi ipak gledati da plaće ne budu ispod prosječne jer se pri tome otvaraju vrata novom problemu, a to je emigracija, najčešće mladih i obrazovanih.

Iz svega ovoga zaključno je razmatranje da jedinice lokalne i regionalne samouprave trenutačno imaju odriješene ruke provoditi populacijsku politiku jer se ona na državnoj razini više uopće ne provodi u onakvom obliku kako je zamišljena *Nacionalnom populacijskom politikom*. Država bi trebala biti svjesna činjenice da stanovništvo Hrvatske polako nestaje ili emigrira i da je već krajnje vrijeme da se naprave krupni koraci koji će donekle ublažiti ovo stanje kakvo je sada. Dakle, to ne znači nužno osnivanje ministarstva za demografiju i dodatno gomilanje birokratskog aparata već je to niz izmjena postojećih zakona koji će omogućiti socijalnu sigurnost žene, mladih obitelji i nadasve radnika, poboljšanje predškolske i školske infrastrukture i ono najvažnije, omogućiti gospodarsku sigurnost svima onima koji žele dostojno živjeti od svojeg rada i plaće. Tek kada će čelnici države to shvatiti i sprovesti u zbilji, a ne samo pukim pisanjem strategija od kojih se ništa neće ostvariti, tada će se i vidjeti rezultati. Za sada se može samo ustanoviti da lokalne razine vlasti ne mogu kreirati nikakvu pozitivnu populacijsku politiku bez pomoći države.

6. ZAKLJUČAK

Na temelju postavljenih hipoteza i rezultata istraživanja o utjecaju lokalne i regionalne samouprave na formiranje populacijske politike Varaždinske županije izvedeni su sljedeći zaključci:

- Potpuno je potvrđena hipoteza prema kojoj jedinice lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije imaju neravnomjernu preraspodjelu sredstava za mjere populacijske politike. Izdvajanja u proračunima za demografske mjere kreću se od najmanje 5,17 % (općina Breznički Hum) do najviše 24,59 % (općina Trnovec Bartolovečki). Samim time, različita su i novčana davanja u apsolutnim iznosima. Od 2007. do 2015. godine ukupno je uloženo oko milijardu i 600 milijuna kuna, od čega je milijardu kuna županijskih, a ostatak se odnosi na upravne gradove i općine. Neravnomjerna preraspodjela sredstava proizlazi iz različitih proračunskih mogućnosti koje imaju upravni gradovi i općine, a samim time i različitih vrsta mjera koje financiraju.

- Hipoteza prema kojoj jedinice lokalne i regionalne samouprave nižih indeksa demografskih resursa i indeksa razvijenosti manje ulažu u mjere populacijske politike od onih s višim indeksima demografskih resursa i indeksima razvijenosti zbog manjih proračunskih sredstava nije u potpunosti potvrđena. Manje od 10 % proračunskih sredstava za demografske mjere izdvajaju tri jedinice lokalne samouprave koje imaju među najvišim izvršenjima proračuna u županiji: općine Jalžabet (6,38 % izdvajanja, proračun oko 17,6 mil. kn) i Gornji Kneginec (8,98 %, oko 21,5 mil. kn) te Grad Lepoglava (9,08 %, oko 21,5 mil. kn). Ipak, u istraživanju je potvrđen dio hipoteze u kojem stoji da općine sa slabim indeksima demografskih resursa imaju i slabe indekse razvijenosti pa i shodno tome imaju slabija punjenja vlastitih proračuna. Te su općine ujedno gospodarski i demografski najslabije razvijene u županiji.

- Potpuno je potvrđena hipoteza o odnosu strategija razvoja jedinica lokalne i regionalne samouprave županije prema demografiji. Strategije razvoja uglavnom se fokusiraju na mjere razvoja gospodarstva ili turizma, zanemarujući demografiju. Većina njih analizira sadašnje demografske pokazatelje na deklarativnoj razini, no izostaju ciljevi i mjere ublažavanja postojećeg demografskog stanja. Jedine su iznimke strategije razvoja općina Beretinec i Mali Bukovec u kojima je točno navedeno nekoliko konkretnih koraka djelovanja.

- Potpuno je potvrđena hipoteza da strategija *Nacionalne populacijske politike* nije donijela željene rezultate povećanja nataliteta u županiji. Broj živorođenih kontinuirano pada

od 2009. godine, dok je s druge strane negativna prirodna promjena povećana u odnosu na razdoblje prije usvajanja strategije. Niti jedna administrativna jedinica nije ostvarila pozitivnu prirodnu promjenu u svih devet godina koliko je na snazi strategija. Nadalje, vitalni je indeks županije pao sa 76,8 (2001. – 2006.) na 72,1 (2007. – 2015.), dok je na naseljskoj razini broj naselja s vitalnim indeksom 100 ili više pao sa 68 (2001. – 2006.) na 47 (2007. – 2015.).

- Hipoteza prema kojoj jedinice lokalne i regionalne samouprave samostalno ne mogu biti nositelji populacijske politike potvrđena je u potpunosti. Mjere koje provode općine, gradovi i županije provode se bez pomoći države, stihijski, nesustavno, bez jasno definiranih ciljeva i vremenskih rokova, bez strateške osnove i uopće se ne pozivaju na usvojenu *Nacionalnu populacijsku politiku*. Ujedno niti jedna administrativna jedinica nema usvojenu vlastitu demografsku strategiju. Iz priloženih rezultata Popisa stanovništva i vitalnih statistika vidljivo je da mjere koje se provode nisu efikasne i da je potrebna pomoć države.

POPIS LITERATURE I IZVORA

Literatura

1. Akrap, A., Živić, D., 2001: Demografske odrednice i obilježja obiteljske strukture stanovništva Hrvatske, *Društvena istraživanja* 10 (4-5), 621-654.
2. Bajo, A., Jurlina Alibegović, D., 2008: *Javne financije lokalnih jedinica vlasti*, Školska knjiga: Ekonomski institut: Institut za javne financije, Zagreb.
3. Cini, V., Varga, D., 2009: Poslovne zone – bitni elementi razvoja Varaždinske županije, *Ekonomski vjesnik* 22 (1), 63-76.
4. Čipin, I., Akrap, A., Knego, J., Međimurec, P., Đurđević, K., 2014: *Demografski scenariji i migracije: stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske*, Ekonomski fakultet, Zagreb.
5. Dugački, Z., 1974: Hrvatsko zagorje, *Geografija SR Hrvatske*, knjiga 2, Školska knjiga, Zagreb, 63-87.
6. Feletar, D., Feletar, P., 2009: Promjene u prostornoj slici naseljenosti Varaždinske županije 1857.-2001. i centralitet Varaždina, u: *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina: 1209.-2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu* (ur. Šicel M., Kaštela S.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Varaždin, 345-376.
7. Friganović, M. A., Šterc, S., 1993: Demografski razvoj i populacijska politika Republike Hrvatske, *Društvena istraživanja* 2 (1), 151-165.
8. Jambrač, J., 2013: Lokalna država i konkurentnost, u: *Dvadeset godina lokalne samouprave u Hrvatskoj* (ur. Koprić I., Đulabić V.), Institut za javnu upravu, Zagreb, 101-126.
9. Jambrač, J., 2015: Ljudi, ekonomija i teritorijalni ustroj, u: *Nova upravno-teritorijalna organizacija Hrvatske* (ur. Barbić, J.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 91-137.
10. Koprić, I., 2005: Djelokrug lokalne i područne (regionalne) samouprave, *Hrvatska javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave* 5 (1), 35-79.
11. Koprić, I., 2010: Karakteristike sustava lokalne samouprave u Hrvatskoj, *Hrvatska i komparativna javna uprava* 10 (2), 371-385.
12. Križić, M., 2005: Demografska politika u Hrvatskoj u uvjetima suvremenih demografskih kretanja, u: *Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i perspektive* (ur. Živić, D. i dr.), Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 353-368.

13. Kurtek, P., 1965: Varaždin – funkcionalni odnosi grada i okolice, *Geografski glasnik* 25, 183-217.
14. Kurtek, P., 1974: Varaždinska Podravina i Međimurje, *Geografija SR Hrvatske*, knjiga 2, Školska knjiga, Zagreb, 88-124.
15. Nejašmić, I., 1991: Moguća revitalizacija sociodemografski depresivnih područja Hrvatske, *Sociologija sela* 29 (111-114), 11-24.
16. Nejašmić, I., 1991a: *Depopulacija u Hrvatskoj – korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.
17. Nejašmić, I., 1993: Povezanost razvijenosti cestovne mreže i stupnja depopulacije seoskih naselja u Hrvatskoj, *Geografski glasnik* 55 (1), 213-216.
18. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
19. Nejašmić, I., Mišetić, R., 2010: Sintetični pokazatelj demografskih resursa: doprinos tipologiji hrvatskog prostora, *Hrvatski geografski glasnik* 72 (1), 49-62.
20. Nejašmić, I., Toskić, A., 2000: Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj – dio općih demografskih i društveno-gospodarskih procesa, *Geoadria* 5, 93-104.
21. Nejašmić, I., Toskić, A., 2016: Ostarjelost stanovništva seoskih naselja Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme* 32 (2), 191-219.
22. Puljiz, V., 1999: Profili obiteljske politike, *Revija za socijalnu politiku* 6 (1), 21-33.
23. Puljiz, V., Zrinščak, S., 2002: Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu, *Revija za socijalnu politiku* 9 (2): 117-137.
24. Slukan Altić, M., 2009: *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.
25. Spevec, D., 2009: Starenje stanovništva Varaždinske županije od 1961. do 2001. godine, *Migracijske i etničke teme* 25 (1-2), 125-152.
26. Spevec, D., 2011: *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
27. Stropnik, N., 1995: Ciljevi, mjere i posljedice populacijske i obiteljske politike, *Revija za socijalnu politiku* 2 (3), 215-222.
28. Šterc, S., 1992: Prostorni i demografski aspekti revitalizacije ruralnih naselja u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 1 (1), 127-157.
29. Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja* 21 (3), 693-713.

30. Vresk, M., 1979-1980: Gradovi SR Hrvatske i njihove okolice: problemi definiranja gradova i gradskih regija, *Geografski glasnik* 41-42 (1), 61-69.
31. Vresk, M., 1983: Varaždin kao žarište urbanizacije okolice, u: *Varaždinski zbornik: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog u Varaždinu od 1. do 3. listopada 1981. godine povodom obilježavanja 800. godišnjice grada* (ur. Mohorovičić, A.), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Varaždin, 605-612.
32. Vresk, M., 1988: Dnevna pokretljivost zaposlenih i urbanizacija Varaždinske regije, *Radovi* 23, 35-42.
33. Vuk, R., 2009: *Ludbreška Podravina: gospodarski razvoj kao faktor transformacije*, Meridijani, Samobor.
34. Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.
35. Wertheimer-Baletić, A., 2000: Populacijska politika u zemljama s postranzicijskim obilježjima razvoja stanovništva, *RAD, knjiga 482, Razred za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 38, 163-181.
36. Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 13 (4-5), 631-651.
37. Wertheimer-Baletić, A., 2005a: Polazišta za populacijsku pronatalističku politiku u Hrvatskoj, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci* 23 (2), 217-236.
38. Wertheimer-Baletić, A., 2005b: Populacijska politika u razvijeni europskim zemljama, *Rad, knjiga 492, Razred za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 43, 297-330.
39. Živić, D., 2003: Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske, *Revija za socijalnu politiku* 10 (3), 307-319.
40. Živić, D., 2007: Nacionalna populacijska politika, *Revija za socijalnu politiku* 14 (2), 261-264.

Izvori

1. *7 Plus Regionalni tjednik*, Varaždin, 2006. – 2017.
2. *Gradonacelnik.hr*, 2016: Za bebe najviše izdvojio Sinj, <http://www.gradonacelnik.hr/vijesti/u-2015-za-bebe-najvise-izdvojio-sinj> (18. 5. 2017.)
3. *Gradonacelnik.hr*, 2017: Za obrazovanje najviše izdvojila Velika Gorica, Novska rekorder po stipendijama, <http://www.gradonacelnik.hr/vijesti/velika-gorica-u-mandatu-za-obrazovanje-izdvajala-po-cetvrtinu-proracuna> (18. 5. 2017.)

4. *Izvešće o obavljenoj reviziji: osnivanje i ulaganja u opremanje i razvoj poduzetničkih zona na području Varaždinske županije*, Državni ured za reviziju: Područni ured Koprivnica, Koprivnica, 2014, <http://www.revizija.hr/izvjesca/2014/rr-2014/revizije-ucinkovitosti/osnivanje-i-ulaganje-u-poduzetnicke-zone/poduzetnicke-zone-na-podrucju-varazdinske-zupanije.pdf> (22. 4. 2017.)
5. *Izvešće o provedbi mjera Nacionalne populacijske politike za 2007. i 2008. godinu*, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2009, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//82114-06.pdf> (10. 5. 2017.)
6. *Izvešće o provedbi mjera Nacionalne populacijske politike za 2009. godinu*, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2010, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//79-5.pdf> (10. 5. 2017.)
7. *Izvešće o provedbi Nacionalne populacijske politike za 2010. godinu*, Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Zagreb, 2011, <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//Sjednice/Arhiva//144%20-%209.pdf> (10. 5. 2017.)
8. *Jutarnji.hr*, 2017: „Otvorili smo prvi besplatni vrtić u Hrvatskoj!“ Investicija je vrijedna 31,4 milijuna kuna, osigurani su najviši standardi, nema liste čekanja, <http://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/otvorili-smo-prvi-besplatni-vrtic-u-hrvatskoj-investicija-je-vrijedna-314-milijuna-kuna-osigurani-su-najvisi-standari-nema-liste-cekanja/5744975/> (18. 5. 2017)
9. *Nacionalna populacijska politika*, NN 132/06, Zagreb, 2006.
10. *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001.*, CD-ROM, DZS RH, Zagreb, 2005.
11. *Neto i bruto plaće – pregled po županijama*, DZS, Zagreb, 2017, <http://www.dzs.hr> (2. 6. 2017.)
12. *Popis dječjih vrtića*, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Zagreb, 2017, <http://mzos.hr/dbApp/pregled.aspx?appName=Vrtici> (25. 5. 2017.)
13. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: dnevni i tjedni migranti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (11. 4. 2017.)
14. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: kontingenti stanovništva po gradovima/općinama*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.)
15. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (6. 4. 2017.)

16. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (10. 4. 2017.)
17. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)
18. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (11. 4. 2017.)
19. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: kontingenti stanovništva po gradovima/općinama*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (14. 4. 2017.)
20. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (5. 4. 2017.)
21. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (10. 4. 2017.)
22. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)
23. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, obrazovnim područjima i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (18. 4. 2017.)
24. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti, starosti i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)
25. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema glavnim izvorima sredstava za život i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)
26. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)
27. *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu*, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (21. 4. 2017.)
28. *Službeni odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije*, studeni 2015. – siječanj 2016. i siječanj 2017. – veljača 2017.
29. *Službeni vjesnik Grada Varaždina*, Grad Varaždin, Varaždin, 2006. – 2017.
30. *Službeni vjesnik Općine Gornji Kneginec*, Općina Gornji Kneginec, Turčin, 2010. – 2017.

31. *Službeni vjesnik Varaždinske županije*, Varaždinska županija, Varaždin, 2006. – 2017.
32. *Statistička izvješća: Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.*, DZS, Zagreb, 2016, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/SI-1568.pdf (25. 5. 2017.)
33. *Statistička izvješća: Studenti po pojedinim akademskim godinama*, DZS, Zagreb, 2008.-2017, <http://www.dzs.hr> (28. 5. 2017.)
34. *Strategije razvoja jedinica lokalne samouprave Varaždinske županije*, 2014. – 2017.
35. *Uredba o indeksu razvijenosti*, NN 63/10, Zagreb, 2010.
36. *Varaždinske vijesti*, Varaždin, 2006. – 2017.
37. *Vecernji.hr*, 2016a: Ova je općina rekorder po davanjima za djecu!, <https://www.vecernji.hr/vijesti/vir-je-rekorder-po-davanjima-za-djecu-1065364> (18. 5. 2017.)
38. *Vecernji.hr*, 2016b: Ni 25.000 kuna neće zaustaviti „bijelu kugu“, <https://www.vecernji.hr/vijesti/ni-25000-kuna-nee-zaustaviti-bijelu-kugu-1072449> (18. 5. 2017.)
39. *Vecernji.hr*, 2017a: Mjere protiv iseljavanja: kupcima starih kuća 30 000 kuna poticaja, <http://lokalni.vecernji.hr/zupanije/mjere-protiv-iseljavanja-kupcima-starih-kuca-30-000-kuna-poticaja-2575> (1. 6. 2017.)
40. *Vecernji.hr*, 2017b: Sedam mladih obitelji na 99 godina zakupilo parcele za gradnju kuća, <http://lokalni.vecernji.hr/vijesti/sedam-mladih-obitelji-na-99-godina-zakupilo-parcele-za-gradnju-kuca-2511> (1. 6. 2017.)
41. *Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za pojedine godine, naseljski tablogrami*, DZS RH, Zagreb.
42. *Vrijednosti indeksa razvijenosti i pokazatelja za izračun indeksa razvijenosti na lokalnoj razini 2010. i 2013. godinu*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Zagreb <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112> (21. 5. 2017.)

PRILOZI

I. POPIS SLIKA

Sl. 1. Administrativno-teritorijalna podjela Varaždinske županije na upravne gradove i općine 2013. godine.....	3
Sl. 2. Veličina naselja Varaždinske županije 2011. godine.....	9
Sl. 3. Gustoća naseljenosti (stan./km ²) upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine.....	10
Sl. 4. Kretanje ukupnog broja stanovnika Varaždinske županije od 1857. do 2011. godine.....	12
Sl. 5. Tipovi veličine promjene broja stanovnika (P ₁ -R ₄) naselja Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine.....	14
Sl. 6. Naselja Varaždinske županije prema vitalnom indeksu od 2001. do 2006. godine.....	19
Sl. 7. Naselja Varaždinske županije prema vitalnom indeksu od 2007. do 2015. godine.....	20
Sl. 8. Doseljeni na područje Varaždinske županije prema mjestu prethodnog prebivališta 2001. i 2011. godine.....	22
Sl. 9. Udio doseljenog stanovništva upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine.....	23
Sl. 10. Aktivno stanovništvo Varaždinske županije koje obavlja zanimanje i dnevno cirkulira na rad prema mjestu rada 2001. i 2011. godine.....	24
Sl. 11. Udio dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine.....	25
Sl. 12. Dobno-spolna struktura stanovništva Varaždinske županije 2001. i 2011. godine.....	27
Sl. 13. Indeks starosti stanovništva naselja Varaždinske županije 2011. godine.....	29
Sl. 14. Struktura stanovništva prema stupnju završenog obrazovanja upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine.....	31
Sl. 15. Indeks obrazovanosti stanovništva Varaždinske županije starijeg od 15 godina po upravnim gradovima i općinama 2011. godine.....	33
Sl. 16. Zaposleno, nezaposleno i neaktivno stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2011. godine.....	35
Sl. 17. Struktura zaposlenih Varaždinske županije prema sektorima djelatnosti 2001. i 2011. godine.....	36
Sl. 18. Tipologija upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema indeksu demografskih resursa 2011. godine.....	39

Sl. 19. Prosječna godišnja izvršenja rashoda proračuna upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine u milijunima kuna.....	47
Sl. 20. Broj dječjih vrtića po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije 2017. godine.....	52
Sl. 21. Ulaganja za mjere populacijske politike u proračunima upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine u %.....	60

II. POPIS TABLICA

Tab. 1. Broj i veličina naselja Varaždinske županije prema broju stanovnika od 1991. do 2011. godine	8
Tab. 2. Kretanje ukupnog broja stanovnika upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine, indeks promjene te tip veličine i stopa ukupne promjene broja stanovnika.....	13
Tab. 3. Prirodno kretanje i vitalni indeksi upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2006. i od 2007. do 2015. godine.....	16
Tab. 4. Broj živorođenih po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	17
Tab. 5. Broj umrlih po upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	18
Tab. 6. Migracijski saldo stanovništva upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2001. do 2011. godine.....	21
Tab. 7. Stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema velikim dobnim skupinama i indeksu starosti 2011. godine.....	28
Tab. 8. Udio nepismenog stanovništva starijeg od 10 godina Varaždinske županije 2001. i 2011. godine.....	30
Tab. 9. Stanovništvo upravnih gradova i općina Varaždinske županije prema glavnim izvorima sredstava za život 2011. godine.....	35
Tab. 10. Upravni gradovi i općine Varaždinske županije prema indeksu demografskih resursa 2011. godine (<i>i_{der}</i>).....	38
Tab. 11. Raspodjela javnih funkcija prema razinama vlasti.....	41
Tab. 12. Mjere kojima su jedinice lokalne i regionalne samouprave sunositelji prema <i>Nacionalnoj populacijskoj politici</i>	42
Tab. 13. Indeksi razvijenosti upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2010. i 2013. godine.....	45
Tab. 14. Isplaćene naknade za novorođenčad upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	48
Tab. 15. Broj isplaćenih naknada za novorođenčad upravnih gradova i općina te broj rođenih Varaždinske županije od 2007. do 2016. godine.....	49
Tab. 16. Visina pojedinačne isplaćene naknade za novorođenčad u upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije 2017. godine u kunama.....	50

Tab. 17. Godina prvog provođenja mjere isplate naknade za novorođenčad u upravnim gradovima i općinama Varaždinske županije.....	51
Tab. 18. Izdvajanja za predškolski odgoj upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	53
Tab. 19. Visina sufinanciranja dječjeg vrtića po djetetu upravnih gradova i općina Varaždinske županije 2016. godine.....	53
Tab. 20. Izdvajanja za osnovnoškolsko obrazovanje upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	55
Tab. 21. Izdvajanja za prijevoz srednjoškolaca upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2012. godine.....	56
Tab. 22. Izdvajanja za visokoškolsko obrazovanje upravnih gradova i općina Varaždinske županije od 2007. do 2015. godine.....	57
Tab. 23. Visina pojedinačne isplaćene stipendije/jednokratne novčane pomoći studenata upravnih gradova i općina Varaždinske županije akademske godine 2016./2017. u kunama.....	58
Tab. 24. Broj isplaćenih stipendija upravnih gradova, općina i županije te broj redovitih studenata Varaždinske županije po akademskim godinama.....	58
Tab. 25. Akademska godina prvog provođenja mjere isplate stipendija upravnih gradova i općina Varaždinske županije.....	59

III. ZAHTJEV ZA PRISTUP INFORMACIJAMA

Podnositelj zahtjeva (ime i prezime / naziv, adresa / sjedište, telefon i/ili e-pošta)
Marko Vitez, Radnička 74, Donji Kneginec, 42204 Turčin, e-mail: marko.vitez@student.geog.pmf.hr
Naziv tijela javne vlasti / sjedište i adresa
Grad Varaždin, Službenik za informiranje, Trg kralja Tomislava 1, 42000 Varaždin
Informacija koja se traži
Molim da mi dostavite sljedeće podatke: A) broj i visinu isplaćenih naknadi za novorođenčad za 2015. i 2016. godinu B) broj i visinu isplaćenih stipendija za ak. god. 2015./2016. i 2016./2017. C) visinu sufinanciranja dječjeg vrtića i broj korisnika navedene mjere za 2015. i 2016. godinu D) visinu sufinanciranja školske kuhinje i broj korisnika navedene mjere za 2015. i 2016. godinu E) broj studenata korisnika sufinanciranog prijevoza studenata za 2015. i 2016. godinu
Način pristupa informaciji (označiti)
☐ neposredan pristup informaciji, ☐ pristup informaciji pisanim putem ☐ uvid u dokumente i izrada preslika dokumenata koji sadrže traženu informaciju, ☐ dostavljanje preslika dokumenata koji sadrži traženu informaciju, ☒ na drugi prikladan način (elektronskim putem ili drugo) <u>na e-mail marko.vitez@student.geog.pmf.hr</u>

Marko Vitez

(vlastoručni potpis podnositelja zahtjeva)

U Donjem Knegincu, 10.1.2017.

(mjesto i datum)

Napomena: Tijelo javne vlasti ima pravo na naknadu stvarnih materijalnih troškova od podnositelja zahtjeva u svezi s pružanjem i dostavom tražene informacije.

Pravo na žalbu

Ukoliko tijelo javne vlasti ne riješi zahtjev u roku od 15 dana, odnosno u zakonskim slučajevima produženja roka za rješavanja zahtjeva za dodatnih 15 dana, o kojem produženju je pravovremeno obavijestilo podnositelja, podnositelj zahtjeva ima pravo izjaviti žalbu Povjereniku za informiranje.

Podnositelj zahtjeva ima pravo izjaviti žalbu Povjereniku za informiranje ukoliko je nezadovoljan donesenim rješenjem tijela javne vlasti.

Obrazac broj 2 – Obrazac zahtjeva za pristup informaciji

IV. PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE

Naziv projekta	UTJECAJ JEDINICA LOKALNE I REGIONALNE SAMOUPRAVE NA FORMIRANJE POPULACIJSKE POLITIKE – PRIMJER VARAŽDINSKE ŽUPANIJE
Voditelj	Marko Vitez, mag. educ. geogr. et hist.
Sudionici	Nastavnik/ica politike i gospodarstva Nastavnik/ica informatike Nastavnik/ica povijesti Nastavnik/ica likovne umjetnosti Učenici drugog razreda koji pohađaju dodatnu nastavu geografije
Mjesto projekta	Varaždin
Troškovnik i izvori financiranja	Prva gimnazija Varaždin (troškovi prijevoza i tiskanja anketnih obrazaca i brošure projekta)
Trajanje projekta	Školska godina 2017./2018.
Ciljevi projekta	<p>Opći cilj: -istražiti brojnost, intenzitet i efikasnost mjera populacijske politike koje provode jedinice lokalne i regionalne samouprave na području Varaždinske županije</p> <p>Specifični ciljevi: -analiziranjem statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku (Popisi stanovništva, Statistička izvješća, vitalne statistike) prikazati trenutnu demografsku sliku Varaždinske županije -istražiti koje demografske mjere provode upravni gradovi i općine Varaždinske županije -usporedbom statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku i dobivenih odgovora upravnih gradova i općina Varaždinske županije o demografskim mjerama ispitati efikasnost istih (npr. na rast nataliteta u posljednjih deset godina) -intervjuom čelnih ljudi Grada Varaždina (gradonačelnik i/ili pročelnik Upravnog odjela za društvene djelatnosti) i jedne demografski slabo razvijene općine (načelnik, npr. općine Donja Voća) utvrditi njihovo viđenje važnosti demografije za prostor kojim upravljaju -anketiranjem stanovnika starosti od 20 do 40 godina s prebivalištem na području županije ustanoviti njihovu osviještenost za demografska pitanja i zadovoljstvo mjerama koje provodi njihova lokalna samouprava -predložiti konkretne mjere poboljšanja demografske slike Varaždinske županije -provjeriti hipotezu o neravnomjernim izdvajanjima za demografske mjere upravnih gradova i općina Varaždinske županije -provjeriti hipotezu kojom jedinice lokalne i regionalne samouprave s manjim proračunskim sredstvima manje ulažu u demografske mjere od onih s većim proračunskim sredstvima -provjeriti hipotezu kojom jedinice lokalne i regionalne samouprave bez pomoći države ne mogu same efikasno provoditi populacijsku politiku -provjeriti hipotezu o tome da strategije razvoja upravnih gradova i općina uopće ne ističu problem demografije -provjeriti hipotezu prema kojoj su anketirani građani nedovoljno svjesni važnosti problema negativnih demografskih procesa i važnosti utjecaja lokalne samouprave na ublažavanje istih</p> <p>Odgajno-obrazovni ishodi: -primijeniti znanja stečena u nastavnoj cjelini Stanovništvo svijeta na prostor zavičaja</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -identificirati ključne demografske probleme u zavičaju -prepoznati negativne demografske trendove na primjeru vlastitog zavičaja -terenskim istraživačkim radom unaprijediti kritičko i geografsko razmišljanje -direktnim promatranjem na terenu vrednovati prostorne pojave i procese zavičaja -primijeniti metodologiju znanstveno-istraživačkog rada -primijeniti metodologiju prikupljanja podataka za znanstveno istraživanje -unaprijediti vještine izrade tablica i dijagrama demografskih pokazatelja (Microsoft Excel) -izraditi koropletnne karte pomoću GIS softvera (npr. QGIS-a) -unaprijediti vještinu organiziranja prikupljenih podataka i pisanog izražavanja -razviti osobnu odgovornost za preuzete zadatke -primijeniti upute za timski rad -primijeniti proceduru intervjuiranja i terenskog istraživanja
Ciljna skupina	Daroviti i visoko motivirani učenici drugog razreda (skupine od 10 učenika)
Krajnji korisnici	Svi ostali učenici škole i njihovi djelatnici, čelnici jedinica lokalne i regionalne samouprave, zainteresirana javnost
Procijenjeni rezultati	<p>Otkrivanje novih spoznaja o demografskim kretanjima Varaždinske županije.</p> <p>Identifikacija procesa depopulacije, starenja stanovništva i iseljavanja te njihove posljedice na budućnost Varaždinske županije.</p> <p>Utvrđivanje stava čelnika gradova i općina o ulozi jedinica lokalne i regionalne samouprave na kreiranje populacijske politike i pozitivnih demografskih pokazatelja.</p> <p>Utvrđivanje javnog mnijenja o demografiji i populacijskoj politici na području Varaždinske županije.</p> <p>Predlaganje demografskih mjera za demografsku obnovu Varaždinske županije koje mogu provesti gradovi i općine.</p> <p>Potvrđivanje/odbacivanje hipoteza o neravnomjernim izdvajanjima upravnih gradova i općina za demografske mjere; o njihovoj neučinkovitosti bez pomoći države te o stavu javnog mnijenja.</p>
Glavne aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> -upoznavanje s ciljevima i ishodima projekta, podjela aktivnosti (zadataka), određivanje rokova za izvršavanje istih, dogovor o pravilima rada i načinu komunikacije -proučavanje literature vezane uz demografska pitanja: populacijsku politiku u Hrvatskoj i demografske trendove Varaždinske županije (fokus na trenutno važeću <i>Nacionalnu populacijsku politiku</i> iz 2006. godine); suradnja s nastavnikom/com povijesti -analiza statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku od 2001. do 2016. godine: Popisi stanovništva, Statistička izvješća, vitalne statistike -obrada podataka i izrada tablica i dijagrama u Microsoft Excelu -izrada koropletnih karata u QGIS-u (suradnja s nastavnikom/com informatike) -slanje upita elektroničkom poštom upravnim gradovima i općinama županije za dostavu podataka o demografskim mjerama i strategijama razvoja -obrada i analiza podataka dobivenih od upravnih gradova i općina (financijski dokumenti, socijalni programi, strategije razvoja) – grupiranje demografskih mjera, utvrđivanje njihovih efikasnosti -analiza strategija razvoja upravnih gradova i općina Varaždinske županije s fokusom na demografska pitanja (suradnja s nastavnikom/com politike i gospodarstva)

	<p>-priprema i provedba strukturiranog intervjua s gradonačelnikom Grada Varaždina i/ili pročelnikom Upravnog odjela za društvene djelatnosti te načelnikom jedne demografski slabo razvijene općine (npr. općine Donja Voća)</p> <p>-izrada anketnog upitnika</p> <p>-anketiranje stanovnika starosti od 20 do 40 godina s prebivalištem na području županije: ustanoviti kolika je njihova osviještenost o važnosti demografije i zadovoljstvo mjerama koje provodi njihova lokalna samouprava (400 anketiranih)</p> <p>-obrada podataka dobivenih anketiranjem, izrada tablica i dijagrama u Microsoft Excelu</p> <p>-izrada pisanog izvješća o realizaciji projekta</p> <p>-izrada i tiskanje kratke brošure i plakata projekta (suradnja s nastavnikom/com likovne umjetnosti)</p> <p>-usmeno prezentiranje rezultata projekta u prostorijama škole svim zainteresiranim učenicima i nastavnicima, predstavnicima upravnih gradova i općina, predstavnicima medija i zainteresiranoj javnosti</p> <p>-objava rada na web stranicama škole u .pdf formatu (suradnja s nastavnikom/com informatike)</p> <p>-izrada dodatka spomenici škole (video zapis o provedbi i prezentaciji projekta i pisani izvještaj)</p>
Relevantnost	<p>Ukazati na važnost demografije i populacijske politike kao jednog od strateških pitanja za razvoj društva i države.</p> <p>Otkriti nove načine (mjere) poboljšanja demografske slike županije.</p> <p>Ukazati na važnost donošenja odluka lokalnih političkih vlasti za dobrobit društva.</p>
Partneri i suradnici	<p>Gradska knjižnica i čitaonica „Metel Ožegović“ Varaždin, zaposlenici i čelnici jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije (posebice gradonačelnik Grada Varaždina i/ili pročelnik Upravnog odjela za društvene djelatnosti; te načelnik jedne demografski slabo razvijene općine), anketirani građani, predstavnici lokalnih medija, autobusni prijevoznik, tiskara</p>
Metodologija	<p>Metoda analize i sinteze, deskripcije, komparacije, generalizacije, rasprave, samostalni terenski istraživački rad, anketiranje, intervjuiranje, geografske grafičke metode, pisani i praktični radovi</p>
Opis projekta	<ol style="list-style-type: none"> 1.) upoznavanje s ciljevima i ishodima projekta, podjela aktivnosti (zadataka), određivanje rokova za izvršavanje istih, dogovor o pravilima rada i načinu komunikacije 2.) proučavanje literature vezane uz demografska pitanja: populacijsku politiku u Hrvatskoj i demografske trendove Varaždinske županije 3.) analiza statističkih podataka Državnog zavoda za statistiku od 2001. do 2016. godine: Popisi stanovništva, Statistička izvješća, vitalne statistike (izrada tablica, dijagrama i koropletnih karata) 4.) slanje upita, obrada i analiza podataka dobivenih od upravnih gradova i općina Varaždinske županije (analize financijskih dokumenata, socijalnih programa i strategija razvoja) 5.) intervju s gradonačelnikom Grada Varaždina i/ili pročelnikom Upravnog odjela za društvene djelatnosti 6.) intervju s načelnikom jedne demografski slabo razvijene općine 7.) anketiranje stanovnika starosti od 20 do 40 godina s prebivalištem na području županije 8.) obrada i analiza podataka prikupljenih anketiranjem 9.) izrada pisanog rada i plakata te brošure projekta 10.) prezentacija projektnih aktivnosti i ostvarenih rezultata

	<p>Provedbeni plan:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aktivnost: rujan 2017. 2. aktivnost: rujan – studeni 2017. 3. aktivnost: listopad – studeni 2017. 4. aktivnost: listopad 2017. – siječanj 2018. 5. aktivnost: siječanj 2018. 6. aktivnost: veljača 2018. 7. i 8. aktivnost: veljača – ožujak 2018. 9. aktivnost: travanj – svibanj 2018. 10. aktivnost: lipanj 2018. <p>Prezentacija:</p> <p>-održat će se u lipnju 2018. na kraju realizacije projekta</p> <p>Praćenje i vrednovanje:</p> <p>-praćenje će se provoditi kontinuirano tijekom provedbe projekta, bilježit će se ostvarivanje planiranih aktivnosti u zadano vrijeme, evidentirat će se i rješavati problemi nastali prilikom ostvarivanja projekta, bilježit će se pozitivna i negativna iskustva za planiranje budućih projekata</p> <p>-na početku projekta svi sudionici postavljaju svoje vlastite ciljeve za provođenje projekta, a na njegovu završetku nastavnik formativno vrednuje ostvarenost i doprinos u projektnim aktivnostima</p> <p>-tijekom projekta u nekoliko će se navrata provesti unutarnje vrednovanje projektnih aktivnosti tako da će učenici anonimno pismeno dati povratnu informaciju o zainteresiranosti i zadovoljstvu projektom</p> <p>-na kraju projekta učenici će se anonimno samovrednovati pomoću upitnika o zadovoljstvu ostvarenih zadataka</p> <p>-usmene povratne informacije od predstavnika upravnih gradova i općina te javnosti koja će putem medija biti informirana o realiziranom projektu</p> <p>Održivost projekta:</p> <p>-prikupljeni rezultati i napravljeni materijali (pisani rad, plakat i brošura) trajno će se pohraniti u školi (mogu biti dodatak spomenici škole)</p> <p>-pisani rad objavit će se na web stranicama škole, sažetak rada u školskom godišnjaku, a o projektu će izvijestiti lokalni mediji</p> <p>-ovim je projektom planirano upoznavanje učenika s problemima kojima se bave demografiji, dodatno produbljivanje nastavnog sadržaja drugog razreda gimnazije, upoznavanje s metodama i tehnikama znanstvenog istraživanja u geografiji te razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina</p> <p>-učenici će ovim projektom biti osviješteni na činjenicu donošenja važnih odluka lokalnih vlasti za dobrobit društva</p>
<p>Popis literature i izvora (izbor)</p>	<p>Za učenike:</p> <p>Feletar, D., Feletar, P., 2009: Promjene u prostornoj slici naseljenosti Varaždinske županije 1857.-2001. i centralitet Varaždina, u: <i>800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina: 1209.-2009.: zbornik radova sa Znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu</i> (ur. Šicel M., Kaštela S.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Varaždin, 345-376.</p> <p>Friganović, M. A., Sić, M., Matas, M., 2014: <i>Geografija 2</i>, Školska knjiga, Zagreb.</p> <p>Friganović, M. A., Šterc, S., 1993: Demografski razvoj i populacijska politika Republike Hrvatske, <i>Društvena istraživanja</i> 2 (1), 151-165.</p> <p>Gradonacelnik.hr, 2017: http://www.gradonacelnik.hr/</p> <p>Križić, M., 2005: Demografska politika u Hrvatskoj u uvjetima suvremenih demografskih kretanja, u: <i>Stanovništvo Hrvatske – dosadašnji razvoj i</i></p>

perspektive (ur. Živić, D. i dr.), Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 353-368.

Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Samobor.

Nacionalna populacijska politika, NN 132/06, Zagreb, 2006.

Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr>

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr>

Slukan Altić, M., 2009: *Povijesni atlas gradova: Varaždin*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.

Službeni odgovori jedinica lokalne i regionalne samouprave Varaždinske županije.

Spevec, D., 2009: Starenje stanovništva Varaždinske županije od 1961. do 2001. godine, *Migracijske i etničke teme* 25 (1-2), 125-152.

Spevec, D., 2011: *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.

Strategije razvoja jedinica lokalne samouprave Varaždinske županije, 2014. – 2017.

Stropnik, N., 1995: Ciljevi, mjere i posljedice populacijske i obiteljske politike, *Revija za socijalnu politiku* 2 (3), 215-222.

Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja* 21 (3), 693-713.

Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964.-2015., podaci za pojedine godine, naseljski tabloграмi, DZS RH, Zagreb.

Vuk, R., 2009: *Ludbreška Podravina: gospodarski razvoj kao faktor transformacije*, Meridijani, Samobor.

Wertheimer-Baletić, A., 1999: *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.

Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja* 13 (4-5), 631-651.

Wertheimer-Baletić, A., 2005a: Polazišta za populacijsku pronatalističku politiku u Hrvatskoj, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci* 23 (2), 217-236.

Živić, D., 2003: Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske, *Revija za socijalnu politiku* 10 (3), 307-319.

Živić, D., 2007: Nacionalna populacijska politika, *Revija za socijalnu politiku* 14 (2), 261-264.

Za nastavnika:

Bežen, A., 2008: *Metodika – znanost o proučavanju nastavnog predmeta*, Profil, Zagreb.

Brazda, M., 1985: *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije*, Školska knjiga, Zagreb.

Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2016: *Didaktika i kurikulum*, IEP, Zagreb.

Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

Klippert, H., 2001: *Kako uspješno učiti u timu*, Educa, Zagreb.

Kovač, K., 2010: Geografija – „plodno tlo“ za projekte, *Geografski horizont* 56 (1), 67-73.

Matas, M., 1998: *Metodika nastave geografije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
 Mattes, W., 2007: *Nastavne metode*, Naklada Ljevak, Zagreb.
 Munjiza, E., 2005: Metoda projekata u teorijsko-metodološkom okviru pedagogije pragmatizma, *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu* 146 (3), 339-351.
 Ros Kozarić, M., 2016: Prijeti li Petrinji depopulacija? Primjer realiziranog školskog projekta, *Geografski horizont* 62 (2), 15-30.
 Vuković, N., 2003: Mogućnost vrednovanja postignuća projektne nastave, *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu* 144 (2), 225-234.

Obrazac za intervju s gradonačelnikom/načelnikom (izbor pitanja)

Kako provodimo školski projekt o utjecaju upravnih gradova i općina naše županije na formiranje populacijske politike, voljeli bi smo Vam postaviti nekoliko pitanja o toj temi.

- U našem smo se istraživanju fokusirali na demografske mjere koje provode upravni gradovi/općine i njihovom utjecaju na povećanje nataliteta. Možete li nam za početak nabrojiti koje sve mjere provodi Vaš grad/općina?
- Smatrate li da su one u potpunosti efikasne? Kako pratite efikasnost?
- Kakav je interes građana za sudjelovanje u tim mjerama? Jesu li zadovoljni?
- Postoje li neke mjere koje ne provodite? Koji su razlozi neprovođenja? Nedostatak novca?
- Kada bi ste imali puno veći proračun, biste li više ulagali u demografiju ili u nešto drugo?
- Nadamo se da pratite demografska zbivanja u državi i Vašem kraju. Recite nam kakvo je stanje u Vašem gradu/općini? Povećava li se broj stanovnika i broj rođenih? Ako ne, što je uzrok tome?
- Često čujemo u medijima kako mladi odlaze u inozemstvo „trbuhom za kruhom“. Odlaze li ljudi, posebice mladi, iz Vašeg kraja? Kojim načinima bi proces iseljavanja trebalo ublažiti? Može li lokalna uprava utjecati na taj negativan trend?
- Pročitali smo u literaturi da je jedan od razloga zbog čega nema povećanja nataliteta gospodarska nesigurnost mladih. Smatrate li da dovoljno ulažete u gospodarstvo kako bi se mladi zaposlili? Nailazite li u tome dijelu na probleme?
- Nadamo se da ste usvojili strategiju razvoja. Koji su njezini ključni ciljevi i na kojem mjestu je demografija?
- Imate li usvojenu strategiju demografskog razvoja? Ako ne, mislite li ju u skorijoj budućnosti izraditi?
- Po Vašem mišljenju, bi li država trebala započeti s demografskom obnovom i samim time pomoći upravnim gradovima i općinama na zaustavljanju iseljavanja i povećanju nataliteta?
- Za kraj, što mislite kako demografski dalje u Vašem gradu/općini? S obzirom da ste gradonačelnik/načelnik četiri godine, koje će biti konkretne mjere za ublažavanje negativnih demografskih procesa u kraju kojeg vodite?

Obrazac za anketu građana

U sklopu školskog projekta provodimo anketu građana o zadovoljstvu demografskih mjera koje se provode u Vašem gradu/općini i važnosti demografije za budući razvoj države. Jedini je uvjet da ste stariji od 20, a mlađi od 40 godina te da živite na području Varaždinske županije. Anketa je anonimna i ne postoje ni točni ni netočni odgovori.

Dob:	Spol:	Grad/općina prebivališta:
------	-------	---------------------------

1.) Pored svake navedene rečenice u tablici znakom **X** označite pravokutnik koji se nalazi ispod tvrdnje koja najbolje opisuje Vaš stav:

	<i>uopće se ne slažem</i>	<i>ne slažem se</i>	<i>nići se slažem nići ne slažem</i>	<i>slažem se</i>	<i>u potpunosti se slažem</i>
Problem demografskog razvoja države mi nije bitan.					
Upoznat/a sam sa demografskim mjerama koje provodi moj grad/općina.					
Zadovoljan/a sam sa demografskim mjerama koje provodi moj grad/općina.					
U mojem je gradu/općini potrebno više ulagati u novorođenčad i predškolski odgoj (naknade za novorođene, nove vrtiće).					
U mojem je gradu/općini potrebno više ulagati u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.					
U mojem je gradu/općini potrebno više ulagati u visokoškolsko obrazovanje.					
Moj grad/općina ne ulaže dovoljno u demografske mjere.					
Moj grad/općina manje ulaže u demografske mjere od susjednih gradova/općina.					
Lokalna uprava bi trebala više ulagati u gospodarstvo i otvaranju radnih mjesta nego u demografske mjere.					
Financiranje svih demografskih mjera moguće je ostvariti preraspodjelom u proračunima gradova i općina.					
Populacijsku politiku trebala bi voditi država, a ne gradovi/općine.					

2.) Kojom ste demografskom mjerom koju provodi Vaš grad/općina najviše zadovoljni i zašto?

3.) Koje demografske mjere fale u Vašem gradu/općini?

4.) Koje bi mjere Vaš grad/općina trebao poduzeti da se više ljudi rađa i manje ljudi iseljava u inozemstvo?

Zahvaljujemo na suradnji!